

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Bakalárska práca

**Práca s filmom ako nástrojom osvety v 40. – 80.
rokoch 20. storočia v okrese Liptovský Mikuláš**

Denisa Jašová

Katedra divadelných a filmových štúdií

Vedúci práce: doc. Mgr. Zdeněk Hudec, Ph.D.

Študijný odbor: Archivníctví – Filmová veda

Olomouc 2017

Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému *Práca s filmom ako nástrojom osvety v 40. – 80. rokoch 20. storočia v okrese Liptovský Mikuláš* vypracovala samostatne za použitia v práci uvedených prameňov a literatúry. Ďalej prehlasujem, že táto bakalárska práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Olomouci 11.4.2017

.....

podpis

Za pomoc pri formulácii témy, vypracovaní a za všetky ďalšie cenné rady a pripomienky ďakujem svojmu vedúcemu práce doc. Mgr. Zdeňkovi Hudcovi, Ph.D. Rodičom a sestre ďakujem za všestrannú podporu. V neposlednom rade patrí vďaka pracovníkom Štátneho archívu v Bytči, pobočke v Liptovskom Mikuláši, menovite p. Šuvadovej a p. Michalkovi, za vytvorenie dobrých podmienok pri práci v archíve.

Obsah

Úvod	5
Téma a cieľ práce	5
Použitie prameňov, literatúra a štruktúra práce v intenciách stanovenej metodiky práce	8
Teoretická časť	
1. Teoretické princípy práce s filmom ako nástrojom osvety v ČSR/SSR	13
1.1 Miesto filmu v kultúrnej praxi ovplyvnenej ideologickými piliermi	13
1.2 Filmová osвета žiactva	15
1.3 Filmová osвета pracujúcich	17
2. Inštitucionálny a legislatívny vývoj filmovej osvetovej činnosti na okresnej úrovni a jej písomníctva v sledovanom období so zreteľom na okres Liptovský Mikuláš	19
2.1 Správny vývoj územia okresu	19
2.2 Predchodcovia okresných národných výborov v oblasti organizovanej osvety	21
2.3 Popis činnosti ONV v oblasti osvetovej práce s filmom v konkrétnych osvetových zariadeniach	23
2.4 Charakteristika písomných prameňov z proveniencie ONV	28
Praktická časť	
3. Práca s filmom v r. 1949-1960	32
4.1 Vyhodnotenie filmovej osvety v prvej päťročnici do konca r. 1954	32
4.2 Vyhodnotenie filmovej osvety do okresnej reformy r. 1960	36
4. Práca s filmom v r. 1960-1975	41
4.1 Vyhodnotenie osvety filmom v určenom období	41
4.2 Vyhodnotenie práce s filmom v rámci voľnočasových aktivít a záujmovej činnosti detí a pracujúcich v určenom období	51
5. Práca s filmom v r. 1975-1989	54
5.1 Vplyv nového profilu činnosti ONV a zmien v štruktúre kultúrno-osvetových zariadení na prácu s filmom	54
5.2 Vyhodnotenie práce s filmom vo vymedzenom období	56
Záver	64
Súpis prameňov, literatúry a citovaných filmov	70

Archiválie	70
Literatúra	72
Internetové zdroje	74
Citované filmy	75
Zoznam použitých skratiek	77
Zoznam príloh	78
Obrazová príloha	80

Úvod

Téma a cieľ práce

Film má už od svojich raných liet kolektívny charakter, či už sa jedná o samotnú výrobu filmového diela alebo jeho recepcie. Práve schopnosť osloviť široké spektrum ľudu - divákov zabezpečila filmu stálu pozornosť v období, kedy nielen oblasť kultúry, ale celá spoločnosť postupne získala novú, socialistickú tvár. Úloha filmu v ideovom základe kultúrnej práce nabrala po februárovom prevrate na význame, a to predovšetkým z hľadiska ideologického, zdôrazňujúc všestranný osvetový potenciál filmových diel. Práve v tomto období je možné nájsť počiatky špecificky organizovanej osvetovej činnosti, ktorá podáva obraz o kultúrnej praxi v ČSR, a neskôr SSR, keďže vymedzený časový úsek 40. – 80. rokov 20. storočia zahŕňa funkčné obdobie existencie okresných národných výborov, súčasťou kompetencií ktorých bolo i zabezpečenie osvetovej činnosti na úrovni okresu. Postihnutie činnosti týchto organizovaných inštitúcií nielenže umožňuje podať detailný obraz o osvetovej práci v danej lokalite, ale taktiež pomôže prispieť k objasneniu ich metodiky práce, a tým k vytvoreniu uceleného obrazu o filmovej oblasti lokálnej kultúrnej politiky v Československu, resp. socialistickom Slovensku.

Cieľom tejto práce je na základe spracovania vybraných písomností z fondu Okresného národného výboru v Liptovskom Mikuláši, referátu pre školstvo osvetu a telesnú výchovu/odboru školstva a kultúry, chronologicky postihnúť a kriticky vyhodnotiť plánovitú organizovanú činnosť úradu na okresnej úrovni v konkrétnej lokalite v oblasti práce s filmom ako osvetovým prostriedkom, teda prostredníctvom vyhodnotenia plánov a správ o plnení kultúrno-osvetovej činnosti a doplnkového spisového materiálu vo fonde príslušného referátu/odboru ONV počas celého obdobia jeho aktívnej činnosti postihnúť historický vývoj využitia filmu pre osvetu a mimoškolskú výchovu mládeže a pracujúcich.

Okresný národný výbor v Liptovskom Mikuláši v mojej práci vystupuje ako pramenná základňa, z ktorej budem čerpať konkrétny materiál k špecializovanej oblasti filmovej osvetu. ONV v Liptovskom Mikuláši sa konštituoval r. 1950 – osvetové záležitosti spadali najprv pod referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu, po reorganizácii r. 1954 pod odbor školstva a kultúry, ktorý tu zaštitoval osvetovú

činnosť až do r. 1990. Všetky dochované písomnosti tejto inštitúcie sú dnes uložené v rovnomennom fonde v Štátnom archíve v Bytči, pobočke v Liptovskom Mikuláši. Mojm primárnym postupom teda je spracovanie príslušnej pramennej základne fondu ONV v Liptovskom Mikuláši. Prvoradými analyzovanými písomnosťami, ktoré tvoria jadro výskumu, sú plány kultúrno-osvetovej činnosti v okrese a správy o plnení týchto plánov, ktoré boli vyhotovované v určitých intervaloch, t. j. prevažne po dobu 1 roka, hoci sa vyskytuje i tendencia vytvárať jednak dlhodobejšie plány, tzv. päťročnice, a jednak čiastkové štvrťročné plány, akási forma nad rámec dielčích plánov. Systematické spracovanie týchto písomností umožní postihnúť činnosť úradu v oblasti filmovej osvetu čo možno najviac kontinuálne, hoci je nevyhnutné zmieniť sa o tom, že sa tu vyskytuje istá miera neúplnosti. Početné legislatívne úpravy a inštitucionálna reorganizácia v rámci ONV ako úradov v určitých obdobiach v kombinácii s množstvom produkovaných spisov, majú za následok biele miesta v kontinuite skúmaného materiálu, preto je nutné pracovať i s ďalšími archiváliami z proveniencie ONV v Liptovskom Mikuláši ako doplnkovým materiálom. Podrobnému popisu písomnej produkcie IV. referátov/odboru školstva a kultúry v ONV venujem samostatnú podkapitolu.

Výber pramenného materiálu zároveň charakterizuje celkový zámer práce, pričom sa vymedzuje voči ostatným prameňom, ktorých charakter si vyžaduje odlišnú metodiku práce. Orientácia na konkrétny aspekt kultúrnej politiky v praxi na okresnej úrovni si vyžaduje prácu s autentickými písomnými prameňmi, ktoré budú doplnené sekundárnou literatúrou právneho a historického charakteru. Toto vymedzenie teda vylučuje potrebu rozhovorov s pamätníkmi, t. j. využitie metódy orálnej histórie, či analýzu filmových diel, keďže tie poslúžia výlučne na ilustráciu pestrosti výberu k premietaniu. Vymedzujem sa taktiež voči sledovaniu stálych kín ako dejísk bežného premietania, v prameňoch sa otázke kín venujem iba sekundárne z hľadiska vývoja kinofikácie v okrese, príp. vtedy, ak je stále kino dejiskom nejakej osvetovej akcie.

Z priestorového hľadiska je vybraná lokalita presne vymedzená, postihuje mesto Liptovský Mikuláš a priľahlé obce v okrese. Tento rámec som sa v obmedzenej miere rozhodla zachovať aj po r. 1960¹, kedy boli do okresu Liptovský Mikuláš

---

¹r. 1960 (po schválení zákona č. 36/1960 Zb. o územnom členení štátu) sa zaviedlo nové administratívne členenie štátu, ktoré pretrvalo až do r. 1990

začlenené okresy Ružomberok a Liptovský Hrádok, ktoré sa dostali pod správu ONV v Liptovskom Mikuláši. Pôvodné priestorové vymedzenie som síce zachovala vylúčením záujmu o bývalý okres Ružomberok, avšak rozšírila som ho o bývalý okres Liptovský Hrádok a prácu s filmom v meste a okolitých obciach. Tejto problematike sa podrobne venujem v samostatnej podkapitole.

Z hľadiska komplexnosti stanovenej témy a cieľa práce som sa rozhodla nedeterminovať prácu presne určeným rozpätím rokov, resp. od začiatku chodu ONV, aby som v rámci časového rozsahu mohla osvetliť situáciu predtým, objasniť podmienky, na ktoré nadviazal a zmapovať príslušnú inštitucionálnu základňu, ktorá mala vplyv na sledované obdobie, a to najmä so zreteľom na obdobie 2. polovice 40. rokov.

Súdiac podľa bibliografického prieskumu doterajšieho bádania v oblasti filmovej osvety na Slovensku a v lokalite Liptovský Mikuláš a vlastného zhodnotenia súčasného stavu dostupnej literatúry, reflektujúcej obdobie socializmu v Československu v kultúrnom kontexte skôr z hľadiska analýzy ideologickej propagandy v umeleckých dielach, je bádateľský zámer tejto práce, orientujúcej sa na praktickú aplikáciu ideových zásad v kultúrnom živote bežného obyvateľstva, nevšedný, keďže nebolo dosiaľ publikované dielo, ktoré by dejiny filmovej osvety, navyše na lokálnej úrovni, pojalo za svoj hlavný predmet. Inšpiráciu pre vhodnú formuláciu témy a cieľa práce som získala z diplomovej práce p. Viliama Weissa z r. 1967², kde hoci v stručnosti a krátkom časovom rozpätí, v pár kapitolkách predostiera problematiku osvety filmom v školách, na závodoch a iných inštitúciách na Liptove do r. 1960. Práca tak môže byť prvým počínom v tejto oblasti na Slovensku a byť taktiež inšpiráciou pre ďalší výskum, a tým vzbudiť záujem o túto problematiku nielen v akademických kruhoch.

---

² WEISS, Viliam. *K dejinám kinematografie v Liptove*. Diplomová práca. Ružomberok, 1967. 76 s. (rukopis)

Použité pramene, literatúra a štruktúra práce v intenciách stanovenej metodiky práce

Teoretické uchopenie a praktický postup práce s písomnými prameňmi sa identifikuje s tradičnou metódou historickej vedy, pretože si to vyžaduje charakter archiválií s ktorými pracujem, a keďže patria medzi klasický spisový materiál úradu, je nutné k nim pristupovať z hľadiska tradičnej náuky o prameňoch. Metóda historickej vedy sa vyznačuje tým, že pre skúmanie a rekonštrukciu minulosti predpokladá existenciu prameňov a jej „úlohou (...) je dať návod, ako získať (zistiť) z prameňov historické fakty.“³

Tieto vybrané písomnosti, t. j. plány osvetovej činnosti a správy o ich plnení, patria z hľadiska systematickej diplomatiky⁴ do pohyblivej časti registratúry úradu, a to ako písomnosti vnútorného obehu, ktorých charakter je pre kontinuálne postihnutie činnosti úradu vo vymedzenej oblasti kľúčové. Tento spisový materiál podáva informácie o plánovitej osvetovej činnosti, poskytuje jednak údaje všeobecnejšie, t. j. akým spôsobom sa má realizovať osвета filmom, jednak údaje konkrétne, t. j. napr. dátum, miesto, účel premietania apod. Charakteristické rysy písomností z produkcie pohyblivej časti registratúry príslušného referátu/odboru v ONV sú formované početnosťou a napriek solídnej miere organizácie zvrchu istou nejednotnosťou v názvosloví. Z hľadiska dochovania materiálu sa pozostalosť vyznačuje vysokou mierou zachovalosti, čo do počtu i rozmanitosti, predsa sa však vyskytujú biele miesta, ktorých výskyt je ovplyvnený najmä vonkajšími legislatívnymi zmenami a závadami technického charakteru pri premiestňovaní písomností, a to hlavne medzi r. 1960-1962 a 1975-1980, z ktorých sa takmer žiadne písomnosti nezachovali. Bolo teda nutné, a to nielen v týchto prípadoch, ak to bolo možné, siahnuť po doplnkovom spisovom materiáli, ktorý je pomôckou pre orientáciu nielen v chýbajúcom časovom rozsahu.

---

³ ZOUNEK, Jiří – ŠIMÁNĚ, Michal. *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: Kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. s. 50. ISBN 978-80-210-6944-2. [vlastný preklad]

⁴ teoretický základ pre charakteristiku písomných prameňov preberám z odborného článku PhDr. Evy Šmilauerovej CSc. : ŠMILAUEROVÁ, Eva. Správní vývoj a diplomatika písemností okresních národních výborů v letech 1945-1960. *Sborník archivních prací* 32, 1982, č. 1, s. 43-169.

Doplňkový charakter majú ďalšie písomnosti týkajúce sa kultúrno – osvetovej práce všeobecne a spisový materiál týkajúci sa priamo filmovej činnosti vzdelávacieho i osvetového charakteru. Pomocný ráz pokynov osvetového oddelenia IV. referátu pre nové úpravy osvetovej práce v okrese, výkazov o osvetových zariadeniach v okrese, štatistických výkazov, dokumentačného materiálu o kultúrno – osvetovej činnosti v okrese, pasportov kultúrno – osvetových zariadení v okrese podľa obcí, vyhodnotenia mimoškolského vzdelávania, zoznamov kín osvetových besied v okrese a ich činnosť, filmových akcií a podujatí či korešpondencie s nadriadenými úradmi ako ďalších súčastí pohyblivej registratúry tohto fondu slúži na doplnenie poznatkov a faktov primárnej pramennej základne.

Podľa historika Josefa Bartoša je základom „*aktívny, dynamický a cieľavedomý postoj k výskumu prameňov a literatúry, poznatok, že z nich môžeme vyťažiť omnoho viac informácií, než na prvý pohľad obsahujú, a to vtedy, ak budeme stále kombinovať tzv. metódu priamu a nepriamu.*“⁵ Obidva typy metód bližšie charakterizujú autori J. Zounek a M. Šimáně v kapitole *Metody historického výzkumu*: „*Metóda priama spočíva v získavaní historických faktov bezprostredným skúmaním (štúdiom) prameňov, v ktorom sú tieto informácie obsiahnuté. (...) Touto metódou hľadáme často odpoveď na otázky, kto to bol, čo to bolo, kedy to bolo, ako sa to stalo apod.*“⁶ Túto charakteristiku je možno prirodzene aplikovať na metodické hľadisko tejto práce. Vzhľadom k tomu, že priama metóda je podmienená charakterom výkladu, ktorý je zabezpečený zberom a spracovaním faktografických údajov, v mojej práci ju využijem pri výbere dôležitých faktov z plánov a správ o osvetovej činnosti a doplnkového spisového materiálu, pri ich sumarizácii, kategorizácii a systematizácii. Ich význam spočíva v tom, že mi poskytnú jasný údaj, ktorého dôveryhodnosť nemusím ďalej analyzovať a odpovedať tak na dané otázky. Patria tu napríklad zemepisné názvy obcí, miest premietaní, dátumy, vlastné názvy filmov, podujatí apod. Na druhej strane nepriama metóda je postupom, ktorý je nápomocný pri spracovávaní pramenných dát, u ktorých dosiahnutiu výpovednej hodnoty predchádza ich rozbor a uvedenie do kontextu s ostatnými súvisiacimi poznatkami, ktorými je možno podať odpoveď na vyššie dané otázky. „*Často sa pomocou tejto metódy snažíme hľadať odpovede na otázky prečo sa to stalo, prečo to*

---

⁵ BARTOŠ, Josef. *Metodika a technika historické práce*. Olomouc, 1982. s. 14. [vlastný preklad]

⁶ ZOUNEK, Jiří – ŠIMÁNĚ, Michal. *Úvod do studia dějin*, s. 50-52. [vlastný preklad]

*tak bolo.*⁷ Hľadanie týchto kauzálnych súvislostí pomocou nepriamej metódy využijem veľmi často, najmä pri chýbajúcich dátach a prameňoch nepriamo implikujúcich potrebné informácie, čím ju vlastne prepojím s použitím priamej metódy. Ilustrovať to môžem príkladom, keď prehľad o sieti kultúrnych zariadení v jednotnom pláne osvetovej činnosti hlási v r. 1964 32 kín NV, ale až prepojením ďalších poznatkov, napr. zo štatistického výkazu o stave kín NV z predošlých rokov, po zrátaní kín NV podľa obcí, môžem tento údaj spresniť a potvrdiť tým, že zistím, ktorým obciach kino pribudlo, príp. sa zrušilo, oproti minulým rokom apod.

Tento metodický základ sa odráža v postupe a fázach mojej práce s prameňmi v priebehu celého výskumu, ktorý vychádza z revízie tradičnej diferenciacie etáp historikovej práce podľa skripta *Nauka o historických prameňoch* J. Bartoša a S. Kovářovej a modelu J. Topolského, ktorý uvádza dielo *Základy historické heuristiky: úvod do studia dějepisu II*. Z. Jindry. J. Bartoš vzhľadom k svojim starším teoretickým publikáciám v týchto skriptách reviduje zaužívané delenie etáp historikovej práce so zreteľom na heuristiku: „*V súvislosti so štúdiom prameňov sa v historiografii až tvrdošijne udržuje schéma, ktorá delí jednotlivé etapy historického bádania na tzv. heuristiku, kritiku a interpretáciu prameňov, ku ktorým je nanajvyš pridávaná ešte rekonštrukcia historických faktov. Uvedené delenie bolo už niekoľkokrát kritizované nielen ako príliš schematické, ale i preto, že hlboké a všestranné poznanie historických prameňov je iba prvým krokom na ceste k rekonštrukcii minulosti, k jej poznaniu, objasneniu a hodnoteniu, resp. k zisteniu historických trendov a zákonitostí.*“⁸ Autori v opozícii s touto schémou navrhujú aktívny prístup autora k historickým prameňom. Za jeden z raných príkladov takého prístupu sa dá považovať model historika J. Topolského, ktorý toto tradičné delenie rozšíril a rozpracoval. Cituje ho nielen J. Bartoš ale i Z. Jindra, ktorý jeho model sprostredkováva vo svojej publikácii v tabuľke č. 2 s názvom *Prehľad poznávacej procedúry v historickej vede*⁹. Topolski tu poznávaciu procedúru rozčleňuje do bodov a) - m), a to konkrétne na a) výber témy bádania, b) formuláciu otázky, c) zistenie pramennej bázy, d) prečítanie pramennej informácie (dekódovanie), e) skúmanie

---

⁷ ZOUNEK, Jiří – ŠIMÁNĚ, Michal. *Úvod do studia dějin*, s. 50-52. [vlastný preklad]

⁸ BARTOŠ, Josef – KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Nauka o historických prameňoch*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 50. ISBN 8024410583. [vlastný preklad]

⁹ JINDRA, Zdeněk. *Základy historické heuristiky: úvod do studia dějepisu II*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 27. [vlastný preklad]

autentickejši prameňov (vonkajšia kritika), f) skúmanie vierohodnosti (vnútorná kritika), g) zistenie faktov, o ktorých podávajú pramene priamu informáciu, h) zistenie faktov, o ktorých nie je v prameňoch priama informácia (zároveň s verifikáciou), i) objasnenie kauzálnych vzťahov (zároveň s verifikáciou), k) zistenie zákonitostí (zároveň s verifikáciou), l) syntetický výklad (odpoveď na otázku bádateľa), m) (adekvátne) zhodnotenie faktov.

Tento model som si vybrala, pretože vyhovuje podmienkam a charakteru mojej práce. V 1. podkapitole úvodnej kapitoly som obsiahla tému práce, formuláciu cieľa, definíciu pramennej základne, a to na základe dekódovania¹⁰ pramennej informácie, ktoré spočívalo v tom, že som sa oboznámila s obsahom archívneho fondu, písomnosťami, ktoré budem podrobovať analýze, s textom písomností a jeho špecifickými rysmi v jednotlivých časových úsekoch. Následne som materiál podrobila vonkajšej a vnútornej kritike, ale vzhľadom k tomu, že moju pramennú základňu tvorí spisový materiál pochádzajúci z jasne určenej úradnej proveniencie, nebolo potrebné, na rozdiel od prameňov staršieho dáta, špeciálne tieto písomnosti overovať. Ďalšia fáza identifikácie prameňov z hľadiska priamej/nepriamej schopnosti informovať sa stotožňuje s výberom priamej a nepriamej metódy práce s týmito prameňmi. Ako som už vyššie charakterizovala, pramennú základňu som si rozdelila na primárne pramene, ktoré podávajú priame informácie o plánovitej činnosti osvetovej práce s filmom a na sekundárne pramene v podobe štatistických výkazov či medzi-úradnej korešpondencie, ktoré dokresľujú často neúplnú historickú skutočnosť.

Údaje, o ktorých nebola informácia ani v skupine sekundárnych prameňov som získala z odbornej literatúry. Odbornú literatúru som využila aj pri objasnení kauzálnych vzťahov a zákonitostí, ktoré som v rámci teoretickej časti zhrnula do 1. a 2. kapitoly, kde sa jednotlivito venujem teoretickým princípom práce s filmom v Československu/na Slovensku a inštitucionálnemu a legislatívnemu vývoju filmovej osvetovej činnosti a jej písomníctvu. Primárne nápomocné mi boli vydané zákony a vládne nariadenia z r. 1949, 1950, 1954, 1960, 1967, 1969, 1971 získané

---

¹⁰ „Ide vlastne o využitie tzv. sémiotického trojuholníka či štvoruholníka, ktorý, stručne povedané, vyjadruje vzťah medzi predmetom, jeho odrazom (pojmom), jazykovým vyjadrením (znakom) a konečne príjemcom, ako ďaleko jeho predstava odpovedá pôvodnému predmetu.“ (In: BARTOŠ, Josef – KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Nauka o historických pramenech*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 51. ISBN 8024410583. [vlastný preklad]), v zjednodušenej podobe sa dá povedať, že dekódovanie znamená porozumenie informáciám obsiahnutým v prameni

z online právneho portálu www.slov-lex.sk a publikácia *Národné výbory, hlavný článok pri prehlbovaní a upevňovaní socialistickej demokracie* vydaná Predsedníctvom vlády. Znenie týchto zákonov písomnosti priamo odrážajú a stávajú sa tak svedectvom legislatívneho vývoja v konkrétnej forme. Nápomocný mi bol tiež čiastkový inventár, ktorý bol vytvorený priamo k danému archívnemu fondu p. archivárkou Ľ. Šuvadovou z archívu v Liptovskom Mikuláši.

Ponor do problematiky osvetovej práce v období socializmu, ktorú osvetľujem taktiež v 1. a 2. kapitole, mi poskytla literatúra zameraná na všeobecne orientované dejiny kultúrnej a osvetovej práce v Československu, resp. socialistickom Slovensku. Patrí tu zborníková rada zostavená P. Paškom a J. Fischerom *Kultúrny rozvoj Slovenska* (retrospektíva do r. 1970, 1976 - 1980, 1981 – 1985), monografia *Osveta na Slovensku, jej vznik počiatky a vývoj* P. Pašku a Š. Pasiara či významné *Dejiny slovenskej kinematografie* V. Maceka a J. Paštékovej. Z literatúry priamo vzťahujúcej sa k filmovej osvete spomeniem monografie *Vznik, organizácia a činnosť Ústavu pre školský a osvetový film* J. Trebišovského či úvod k dielu *Príručka pre premietáčov úzkych filmov* A. Majera. Z literatúry regionálneho charakteru som napriek pôvodnému predpokladu nevyužila žiadnu publikáciu, pretože žiadne z existujúcich diel sa nevenuje, príp. spomína len okrajovo, obdobiu po r. 1945, resp. obdobiu socializmu. Regionálne zastúpenie majú namiesto toho články z periodík *Nový Liptov* a *Liptov*, novín orgánov OV KSS a ONV v Liptovskom Mikuláši, z ktorých som vybrala zaujímavé články a stĺpčky na ilustráciu výsledkov praktického výskumu.

Praktická časť, ktorú tvorí 3. – 5. kapitola, obsahuje syntetický výklad zistení z prameňov, ktorý je členený chronologicky a koncipovaný v súvislostiach s historickým pozadím a na základe tematického zaradenia do filmovej osvety a mimoškolskej filmovej činnosti školopovinných a pracujúcich. Záver pozostáva z identifikovania jednotlivých spôsobov využitia filmu ako osvetového prostriedku obyvateľov dedín a miest v okrese Liptovský Mikuláš v jednotnom historickom výklade, a tiež odhaľuje zhodnotenie spracovania témy a možnosti jej využitia v ďalšom bádání.

1. Teoretické princípy práce s filmom ako nástrojom osvety v ČSR/SSR

1.1 Miesto filmu v kultúrnej praxi ovplyvnenej ideologickými piliermi

Princípy kultúrnej praxe kľúčové pre sledované obdobie pokrývajúce existenciu a aktívnu činnosť ONV, sa začínajú v Československu formovať v povojnovej trojročnici do februárového prevratu r. 1948, kedy im bolo umožnené plne sa etablovať. V akom duchu sa dané princípy budú niesť, bolo možné usúdiť podľa sovietskeho vzoru, po stopách ktorého sa povojnová organizácia celého štátu začala uberať. „*Kultúrna revolúcia mala podľa bolševických vodcov napraviť jeden základný nedostatok: najzaujímavejšie a najinovatívnejšie diela zostávali obyčajnému človeku nedostupné. (...) Aby mali nejaký dopad na pracujúci ľud a roľníkov, bolo potrebné nalákať divákov masovo. Politické imperatívy bolševikov viedli k želanému efektu a „chodiť do kina“ sa behom 30. rokov stalo bežnou kultúrnou aktivitou priemerného občana.*“¹¹ Cieľom sovietskeho modelu bolo teda odstránenie privilegovanosti a sprístupnenie vzdelávania a kultúry širokým masám ľudí. Táto skutočnosť v podstate ovplyvňuje celkový charakter osvetovej práce, ktorá v Československu dostala svoju reálnu podobu po februári r. 1948.

Ideologická reformácia Československa k socialistickému obrazu sa v trojročnici dá postihnúť niekoľkými udalosťami. V prvom rade vydaním Košického vládneho programu¹², ktorý akcentoval ideologický pilier sprístupnenia kultúry ľudovým masám¹³ a ďalej vydaním Dekréту prezidenta republiky 130/1945 Zb. o štátnej osvetovej starostlivosti¹⁴, ktorý štátnu osvetovú starostlivosť definoval ako

---

¹¹ KENEZ, Peter. Sovětský film za Stalina (1928-1953). In: FEIGELSON, Kristian – KOPAL, Petr (eds.): *Film a dějiny 3: Politická kamera – film a stalinismus*. Praha: Casablanca, Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, s. 25-26. [vlastný preklad]

¹² prvý povojnový dokument vyd. 5. apríla 1945, ktorý prevažne riešil politické a hospodárske otázky nového Československa (In: KAŠŠÁK, Rastislav. Organizácia a charakter verejnej správy v Československu v rokoch 1945 – 1948. *Magister officiorum* 1, 2011, č. 1, s. 67-84. ISSN 1338-5569.)

¹³ PAŠKA, Pavol. *Kultúrny rozvoj Slovenska (retrospektíva do roku 1970)*. Bratislava: Obzor, 1974. s. 10.

¹⁴ dokument vyd. 26. októbra 1945 (In: eZbierka. 130/1945 Zb. [online]. [cit. 31.1.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/130/19451120.>)

sústavnú kultúrnu a štátno-politickú výchovu ľudu¹⁵, a kompetencie v oblasti osvetovej práce prideliť okresným a miestnym osvetovým radám.

V teoretickej rovine formovanie ideologických princípov nadviazalo aj po februárovom prevrate, a to bezprostredne už po niekoľkých dňoch organizovaním dvoch celoštátnych zjazdov, Zjazdu národnej kultúry a III. celoštátneho ľudovýchovného zjazdu v Kroměříži¹⁶, a jednej konferencie celoslovenskej v Bratislave¹⁷.

V kontexte postihnutia ideologických základov osvetovej práce je najvýznamnejším Zjazd národnej kultúry, ktorý sa uskutočnil 10. – 11. apríla 1948 v Prahe a niesol sa v duchu zanietenej budovateľskej práce nového kultúrneho života. Významní predstavitelia¹⁸ kultúrnej scény v Československu tu vystúpili so svojimi príspevkami, aby teoreticky načrtli obrázok kultúrnej-osvetovej práce budúcich liet. Filmovej problematike sa v najväčšej miere venuje Lubomír Linhart¹⁹ vo svojom písomnom príspevku, kde zdôraznil dôležitosť systematickej výchovy obecnstva: „*Osvetové, vedecké, umelecké, telovýchovné, odborové, politické a iné organizácie by mali mať všade filmové komisie, ktoré by sa venovali nielen uplatneniu vzťahov svojej činnosti k filmu, ale tiež i podpore dobrého filmu, aby zvýšením kultúrnej úrovne filmového obecnstva mohli ľahšie plniť svoje úlohy a ciele.*“²⁰ Je viditeľné, že miesto pre film vidí vo všetkých sférach spoločenského života, pričom zdôrazňuje jeho účinok pri zvýšení vzdelanostnej úrovne divákov – ľudu. Z príspevkov v rôznej miere venujúcich sa filmu vyplýva pár kľúčových prístupov pre prácu s filmom, medzi ktoré napríklad okrem kinofikácie patrí zvýšenie úrovne kultúrno-osvetovej práce s filmom, ktorú zabezpečoval práve IV. referát/odbor školstva a kultúry

---

¹⁵ In: eZbierka. 130/1945 Zb. § 1. (1) [online]. [cit. 31.1.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/130/19451120>.

¹⁶ konaný 18. – 19. augusta r. 1948, štátnu osvetovú starostlivosť poňal ako sústavu mimoškolskej výchovy (In: PASIAR, Štefan – PAŠKA, Pavol. *Osveta na Slovensku: Jej vznik, počiatky a vývoj*. Bratislava: Osveta, 1964. s. 317-319.), súčasťou zjazdu i školenie v Gottwaldove

¹⁷ Celoslovenská konferencia osvetových pracovníkov v Bratislave, konaná r. 1948, usporiadateľom bolo Povereníctvo informácií a osvetu (In: PASIAR, Štefan – PAŠKA, Pavol. *Osveta na Slovensku*. Bratislava: Osveta, 1964. s. 319.)

¹⁸ Ladislav Štoll, Václav Kopecký, Lubomír Linhart, Laco Novomeský a ďalší, ich referáty dostupné v edícii dokumentov: KOUŘIL, Miroslav (ed.). *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. Praha: Orbis, 1948. 340 s.

¹⁹ filmový teoretik a historik

²⁰ KOUŘIL, Miroslav (ed.): *Sjezd*, s. 286.

v spolupráci s novovznikajúcimi osvetovými zariadeniami prostredníctvom rôznymi foriem filmových premietaní pri rozmanitých príležitostiach.

Charakter činnosti orgánov kompetentných pre výkon osvetovej práce ideologicky upevnil IX. zjazd Komunistickej strany Československa²¹, ktorý „za základ celej výchovy a prevýchovy národa (...) vytýčil rozšírenie učenia marxizmu-leninizmu a prehĺbenie výchovy v duchu socializmu. V úsilí o výchovu nového človeka nastolil požiadavku, aby zvýšili a prehĺbili svoju činnosť všetky štátne orgány a spoločenské organizácie, vedecké a umelecké inštitúcie, tlač, film a rozhlas.“²² Je preto nevyhnutné mať na zreteli vedomosť o tom, že charakter osvetovej práce bol ovplyvnený ideologickými piliermi politického charakteru Československa. Formy tohto vplyvu bližšie vykreslia samotné pramene a ich kritická analýza. V nasledujúcich podkapitolách sa budem venovať dvom skupinám ľudu – divákov, podliehajúcim filmovej osvetovej činnosti a špecifikám jej úloh pre tieto cieľové skupiny obyvateľstva.

1.2 Filmová osveta žiactva

Vzhľadom k tomu, že reálna prax osvetovej práce s filmom je záležitosťou praktickej časti, cieľom tejto podkapitoly je postihnúť ideový základ práce s filmom so školopovinnými. So zreteľom k vyššie preberaným tézám je možné tvrdiť, že u žiactva bol film veľmi vhodným prostriedkom na upevňovanie ideologických postojov, teda filmu bola uložená výchovná funkcia. Na druhej strane, nasledujúci citát, ktorého originálne znenie prednesené v rámci úvodného prejavu na seminári venujúceho sa školským filmom, hovorí o filme ako o didaktickom prostriedku, teda je mu pripisovaná funkcia vzdelávacia. „Cieľom socialistickej pedagogiky je výchova a vzdelávanie dorastajúceho pokolenia – harmonické formovanie celej osobnosti mladého človeka pre život v rozvinutej socialistickej spoločnosti. K najdôležitejším pedagogickým úlohám patrí skvalitňovanie didaktických procesov a metód. V tomto procese nemôžeme obísť pomôcky a didaktické prostriedky, ktoré umocňujú, obohacujú a zefektívňujú výchovno-vzdelávací proces. Spomedzi týchto prostriedkov

---

²¹ konal sa 25. – 29. 1949

²² PASIAR, Štefan – PAŠKA, Pavol. *Osveta na Slovensku: jej vznik, počiatky a vývoj*. Bratislava: Osveta, 1964. s. 322.

je veľmi účinný film.“²³ Uplatnenie filmu nemalo obmedzenia v žiadnom predmete, keďže sa u neho zdôrazňovala schopnosť rozvíjať logické myslenie, myslieť v súvislostiach či cibriť si vizuálnu gramotnosť²⁴.

Filmu ako osvetovému, resp. vzdelávaciemu nástroju bol vo vyučovacom procese i mimoškolskej činnosti na Slovensku venovaný priestor už počas 2. svetovej vojny a v nasledujúcich rokoch sa v tejto tradícii pokračovalo. „Za korunovanie týchto snáh na Slovensku treba pokladať zriadenie Ústavu pre školský a osvetový film /Školfilm/ v Bratislave v roku 1940, ktorého projekt sa však pripravoval už vlastne v posledných rokoch existencie I. republiky.“²⁵ Školfilm je pre dejiny slovenskej filmovej osvety významnou inštitúciou, i napriek svojej krátkej životnosti a neslávnemu koncu. Pred počatím organizovanej osvetovej činnosti národných výborov fungoval ako jediná organizovaná inštitúcia svojho druhu, na ktorú sa po jej zániku nenadviazalo²⁶. Význam tejto inštitúcie pre filmovú osvetu žiactva tkvie najmä v snahe o kinofikáciu škôl a školských zariadení a tvorbe školských filmov.

Hoci nástupnícke inštitúcie nedokázali plnohodnotne prevziať iniciatívu Školfilmu, pokračovalo sa v tvorbe školských filmov a ich distribúcii, ktorú mali na starosti krajské a okresné požičovne filmov, resp. filmotéky. Tie mali priamy kontakt so IV. referátom, resp. odborom školstva a kultúry v ONV, ktorých dochovaná písomná produkcia podáva svedectvo o charakteere tejto činnosti. Vzhľadom k vymedzenej téme a faktu, že školský film si vyžaduje samostatné pojednanie, sa táto práca venuje iba problematike mimoškolskej osvetovej činnosti, u ktorej prevláda funkcia výchovná.

Voľnočasová činnosť žiakov sa sústreďovala predovšetkým v záujmových aktivitách v podobe amatérskych krúžkov v rámci ľudovej umeleckej tvorivosti, resp.

---

²³ KOCKA, Michal. Film – dôležitý prostriedok výchovy a vzdelávania. In: HAPALA, Dušan (ed.). *Školský film vo výchovno-vzdelávacom procese. Zborník referátov, diskusných príspevkov a materiálov z Celoslovenského seminára a prehliadky školských filmov v Banskej Bystrici v dňoch 13-15. septembra 1973*. Bratislava: ČSTK - Pressfoto, 1973. s. 11.

²⁴ argumentácia teoretickými podkladmi sovietskeho vzoru v podobe N. K. Krupskej, ktorej tézami sa inšpiroval pri písaní svojho príspevku slovenský odborník na školský film J. V. Trebišovský : TREBIŠOVSKÝ, Július. Školský film vo výchovno-vzdelávacom procese. . In: HAPALA, Dušan (ed.). *Školský film vo výchovno-vzdelávacom procese. Zborník referátov, diskusných príspevkov a materiálov z Celoslovenského seminára a prehliadky školských filmov v Banskej Bystrici v dňoch 13-15. septembra 1973*. Bratislava: ČSTK - Pressfoto, 1973. s. 20-21.

²⁵ TREBIŠOVSKÝ, Július V. *Vznik, organizácia a činnosť Ústavu pre školský a osvetový film (Príspevok k dejinám slovenskej kinematografie)*. Bratislava: Slovenský filmový ústav, 1970. s. 7.

²⁶ kompetencie Školfilmu si rozdelili viaceré inštitúcie, t.j. Československý štátny film a štátny pedagogický ústav, a starostlivosť o školské filmy sa aj z tohto dôvodu dostala na okraj záujmov

záujmovej umeleckej činnosti²⁷, kde v 60. rokoch začali vznikať krúžky amatérskeho filmu. Tieto krúžky však neboli výlučne pre žiakov, ale i pre dospelých. Premietaní sa využívalo aj v Okresných domoch pionierov a mládeže a neskôr v 80. rokoch v rozvíjajúcich sa kluboch mládeže, t .j. inštitúciách, ktorých cieľovou skupinou sú v tomto prípade ponajviac deti a mládež.

1.3 Filmová osвета pracujúcich

Film sa stal pre pracujúci ľud ako základnú zložku socialistickej spoločnosti jedným z hlavných zdrojov duchovného rozvoja, pretože bol vďaka svojej schopnosti osloviť široké masy ľudí ideálnym prostriedkom kultivácie osobnosti v duchu socialistických ideálov. *„Filmové umenie zrástlo s problémami ľudí, stalo sa skutočne najmasovejším umením. Máme veľké možnosti využiť umelecké alebo krátke vedecko-populárne filmy pri výchove našich pracujúcich, či už ide o výchovu ideovú, spoločenskú, estetickú, odbornú, alebo o výchovu telesnej zdatnosti. Máme aj technické možnosti na sprístupňovanie filmu ľuďom aj v najodľahlejších dedinkách. Tieto možnosti treba plne využívať najmä v kultúrnych zariadeniach odborov v závodoch(...).“*²⁸ Prednosťou filmu tak okrem prvku masovosti je i široké uplatnenie u pracujúcich, počnúc funkciou odbornou až po estetickú, a taktiež relatívna dostupnosť, práve vďaka osvetovej práci.

Dôležitosť odborových organizácií sa zvýšila práve vďaka tomu, že umožňovala pracujúcim využívať pracovisko nielen ako priestor na výkon práce, ale i na mimopracovnú, resp. voľnočasovú činnosť. Do siete osvetovej činnosti sa tak zapojilo i Revolučné odborové hnutie, ktoré v spolupráci s ostatnými zložkami siete²⁹ zabezpečovalo organizáciu filmových premietaní. *„Zvláštny zreteľ kladú závodné kluby na odbornotechnické a kvalifikačné vzdelávanie pracujúcich v tom-ktorom závode.“*³⁰ Konkrétne podmienky samozrejme závisia od regiónu a povahy jeho pracovných možností, ale tieto rysy je možno generalizovať v dôsledku celoplošnej existencie Jednotných roľníckych družstiev a ROH.

---

²⁷ v literatúre sa vo všeobecnosti používa termín záujmová umelecká činnosť (ZUČ), v prameňoch do 70. rokov prevláda termín ľudová umelecká tvorivosť (ĽUT)

²⁸ ADÁMEK, Ján. Úvodom o práci s filmom v závode. In: MAJER, Andrej. *Príručka pre premietačov úzkych filmov*. Bratislava: Práca, vydavateľstvo ROH, 1962. s. 5.

²⁹ v prvom rade s ONV, resp. pracoviskami ONV ako boli osvetové domy, ľudové knižnice atď.

³⁰ PASIAR, Štefan – PAŠKA, Pavol. *Osveta na Slovensku*, s. 326.

Podobne ako pri filmovej osvete žiactva sa u tejto skupiny dajú diferencovať dve základné funkcie, a to výchovná i vzdelávacia. Zatiaľ čo výchovnú úlohu plnia celovečerné umelecké filmy premietané v obciach i mestách, pojazdným kinom či stálym kinom národných výborov, vzdelávacia funkcia je zastúpená snímkami inštruktážnymi, vedecko-populárnymi atď., čiže krátkymi filmami rôzneho druhu a formy ich uvádzania predstavujú filmové prednášky v rámci školenia pracujúcich i v ich voľnom čase³¹, filmové ľudové univerzity, filmové večery, večery otázok a odpovedí v závodných kluboch ROH, ktoré predstavujú aktívne možnosti vyplnenia voľného času pracujúcich s kultúrno-osvetovým účinkom. V týchto formách sa zároveň výchovná funkcia prelína so vzdelávacou. Dospelí sa taktiež mohli angažovať v krúžkoch amatérskeho filmu v rámci záujmovej činnosti, „*ako osobitý výraz kultúrnych potrieb a tvorivosti ľudu - ktorá je súčasne jednou z foriem jeho kultúrnej aktivizácie.*“³² Tvorba členov krúžku sa prezentovala na festivaloch amatérskeho filmu, záujem o organizáciu ktorých sa prehĺbil v druhej polovici 60. rokov.

---

³¹ „Prednášky môžeme použiť aj pred predstavením celovečerného umeleckého filmu. Nejde len o prednášky, ktoré sa úzko viažu na obsah premietaného filmu, lež aj o prednášky na aktuálne politické a iné témy.“ (In: Adámek, Ján: Úvodom, s. 12.)

³² PAŠKA, Pavol. *Kultúrny rozvoj Slovenska*, s. 53.

2. Inštitucionálny a legislatívny vývoj filmovej osvetovej činnosti na okresnej úrovni a jej písomníctva v sledovanom období so zreteľom na okres Liptovský Mikuláš

2.1 Správny vývoj územia okresu

Charakteristika územného vývoja okresu v sledovanom období je dôležitá preto, že jasne vymedzuje dejisko filmovej osvetovej činnosti ako lokalitu tvorenú z obcí, ktoré organizačne usmerňoval ONV.

V r. 1942³³ do okresu Liptovský Mikuláš patrilo 73 obcí: Svätá Anna, Beharovce, Beňadiková, Benice, Beňušovce, Bobrovček, Bobrovec, Bobrovník, Nižná Boca, Vyšná Boca, Bodice, Malé Borové, Veľké Borové, Bukovina, Dehtary, Demänová, Dovalovo, Dúbrava, Gôtovány, Liptovský Hrádok, Huty, Hybe, Ilianovo, Ižipovce, Jakubovany, Jalovec, Jamník, Liptovský Svätý Ján, Kľačany, Liptovská Kokava, Kónská, Svätý Kríž, Kvačany, Lazisko, Kráľova Lehota, Pavčina Lehota, Lubela, Dlhá Lúka, Nemecká Ľupča, Malatíny, Malužiná, Svätá Mara, Liptovské Matiašovce, Liptovský Svätý Mikuláš, Okoličné, Ondrašová, Svätý Ondrej, Paludza, Palúdzka, Parížovce, Svätý Peter, Ploštín, Podtureň, Veterná Poruba, Zavážna Poruba, Porúbka, Pribylina, Prosiek, Ráztoky, Sielnica, Smrečany, Sokolče, Štrba, Liptovská Teplička, Liptovský Trnovec, Trstené, Vavrišovo, Važec, Pavlova Ves, Uhorská Ves, Vlachy, Východná a Žiar. V r. 1949 sa po zmenách na okresnej úrovni oddelili obce Hybe, Jamník, Kráľova Lehota, Liptovská Kokava, Liptovská Porúbka, Liptovský Hrádok, Liptovský Peter, Malužiná, Nižná Boca, Vyšná Boca, Podtureň, Pribylina, Vavrišovo, Važec a Východná, ktoré sa priradili k okresu Liptovský Hrádok.

Po celoplošnej územnej reorganizácii štátu r. 1960 sa okres Liptovský Hrádok opäť pričlenil k okresu Liptovský Mikuláš spolu s okresom Ružomberok. Vznikla tak pomerne rozsiahle územie o 97 obciach. Vzhľadom na individualitu mesta Ružomberok v predošlých rokoch 20. storočia, ktorý samostatne vykazoval

---

³³ *Lexikón obcí Slovenskej republiky*. Bratislava: Štátny štatistický úrad, 1942. s. 60-63. – názvy obcí uvádzam v presnom znení uvedenom v lexikóne, t.j. aj s gramaticky nesprávnymi názvami obcí, ktoré sa upravili až v priebehu sledovaného obdobia, rozhodla som sa tak z dôvodu zachovania autenticity prameňa a špecifika historického miestopisu

v kultúrno-osvetovej činnosti solídne výsledky, som sa rozhodla, hlavne so zreteľom na jednotnosť, prehľadnosť a vymedzenie témy nezahrnúť do analýzy kultúrno-osvetovú činnosť v meste Ružomberok a obciach, ktoré prislúchali pred r. 1960 do jeho okresu. Tým v podstate nadviažem na stav z r. 1942 a zachovám tak jednotnosť popisovaného územia s menšími územnými úpravami obcí s výnimkou 1. obdobia ONV v r. 1949-1960, kedy bol okres Liptovský Hrádok samostatným okresom³⁴. Takto vymedzené územie po r. 1960³⁵ obsahuje tieto obce: Liptovský Mikuláš, Beňadiková, Benice, Beňušovce, Bobrovník, Bodice, Bukovina, Dechtáre, Demänová, Dovalovo, Dúbrava, Gôtovany, Huty, Hybe, Il'anovo, Ižipovce, Jakubovany, Jalovec, Jamník, Kanská, Kráľova Lehota, Kvačany, Lazisko, Liptovská Anna, Liptovská Kokava, Liptovská Mara, Liptovská Porúbka, Liptovská Sielnica, Liptovské Beharovce, Liptovské Kľačany, Liptovské Matiašovce, Liptovský Hrádok, Liptovský Ján, Liptovský Ondrej, Liptovský Peter, Liptovský Trnovec, Ľubel'a, Malatíny, Malé Borové, Malužiná, Nižná Boca, Okoličné, Paludza, Parížovce, Partizánska Ľupča, Pavčina Lehota, Pavlova Ves, Ploštín, Podtureň, Pribylina, Prosiek, Ráztoky, Smrečany, Sokolče, Svätý Kríž, Trstené, Uhorská Ves, Vavrišovo, Važec, Veľké Borové, Veterná Poruba, Vlachy, Východná, Vyšná Boca, Závažná Poruba, Žiar.

Do tohto zoznamu ešte výrazne zasiahla významná udalosť v dejinách regiónu Liptov, výstavba vodnej nádrže Liptovská Mara, v dôsledku ktorej bolo v r. 1969-1975 zaplavených, a teda zaniknutých 13 obcí. Zo zoznamu obcí tak zmizli obce Dechtáre, Liptovská Mara, Liptovská Sielnica³⁶, Paludza, Parížovce, Ráztoky, Sokolče. Obec Liptovský Trnovec bola zaplavená len čiastočne a tak nezanikla.

---

³⁴ okres Liptovský Hrádok je teda po r. 1960 predmetom môjho záujmu, a to nielen z dôvodu nadväznosti na popisovaný správny vývoj z r. 1942, ale i vzhľadom k tomu, že zatiaľ čo mesto Ružomberok je dnes, resp. od r. 1996 znovu samostatným okresom, Liptovský Hrádok je súčasťou okresu Liptovský Mikuláš dodnes

³⁵ *Seznam obcí československé socialistické republiky 1960*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1960. s. 190-191.

³⁶ táto obec bola znovuvybudovaná r. 1974

2.2 Predchodcovia okresných národných výborov v oblasti organizovanej osvetvy

V 2. kapitole som sa zmienila o inštitúcii, Ústave pre školský a osvetový film v Bratislave, ktorá fungovala už počas 2. svetovej vojny a ktorej aktívna prevádzka mala byť ukončená ku 31.12.1949, hoci po právnej stránke svoju funkciu vypovedala až k 31.12.1950³⁷, a ktorej význam spočíval v jej organizovanom charaktere v oblasti filmovej osvetvy v školstve, ale i v osvetových zariadeniach. Hoci táto inštitúcia nemôže byť považovaná za predchodkyňu ONV z dôvodu jej celonárodného charakteru, resp. celoštátneho pôsobenia, je nutné zmieniť sa o jej existencii nielen preto, že pozitívne ovplyvnila materiálno-technickú základňu školských zariadení po celom Slovensku³⁸ a inšpirovala non-fikčnú produkciu budúcej slovenskej kinematografie, ale tiež z hľadiska metodického prínosu, ktorý spočíval v príprave pôdy pre nové inštitúcie na prácu s filmom nielen na školách, ale i na osvetových podujatiach.

Pred r. 1945 sa ako predchodcovia organizovanej osvetovej činnosti javia okresné osvetové zbory s miestnymi osvetovými komisiami, ktoré „*sa zriadovali postupne od roku 1920 podľa zákona 67/1919, intimovaného na Slovensku až 14. júla 1920.*“³⁹ O osвете filmom sú na Slovensku doložené zmienky z r. 1926. Zo štatistík⁴⁰ vyplýva, že r. 1923 sa vzdelávacie predstavenia kinematografie na Slovensku ešte neusporadúvali, hoci v celom Československu je doložených 2 533 predstavení. R. 1926 je už na Slovensku doložených 717 predstavení z celkového počtu 6 415 predstavení v ČSR, r. 1929 1451 predstavení pri celkovom počte 11 565 v ČSR, r. 1932 3 283 predstavení⁴¹ pri celkovom počte 11 227 v ČSR a napokon v r. 1935 už iba 2 000 predstavení⁴² pri celkovom počte 8 769 v ČSR. Tieto údaje napovedajú, že Slovensko za 1. republiky výrazne zaostávalo v československom meradle

---

³⁷ TREBIŠOVSKÝ, Július V. *Vznik, organizácia a činnosť Ústavu pre školský a osvetový film (Príspevok k dejinám slovenskej kinematografie)*. Bratislava: Slovenský filmový ústav, 1970. s. 132-133.

³⁸ kinofikácia ako jeden z hlavných bodov náplne práce tejto inštitúcie zasiahla aj región Liptov, keď ako medzi prvé školy, ktorým bol pod Školfilmu poskytnutý premietací prístroj bola Štátna slovenská meštianska škola v Liptovskom Sv. Mikuláši (In: *Náš film 2, 1942-1943*, č. 3, s. 54-55.)

³⁹ PASIAR, Štefan – PAŠKA, Pavol. *Osveta na Slovensku*, s. 232.

⁴⁰ údaje zo štatistickej tabuľky o verejnej osvetovej starostlivosti v Československej republike v rokoch 1923, 1926, 1929, 1932, 1935: PAŠKA, Pavol (ed.). *Kultúrny rozvoj Slovenska*, s. 20-21.

⁴¹ z toho 31 nemeckých a 46 maďarských

⁴² z toho 26 nemeckých a 50 maďarských

v osvetovej činnosti filmom. Štátny aparát sa oblasti osvetového filmu začal venovať v 20. rokoch⁴³, významným medzníkom bol r. 1925, kedy „bola upravená starostlivosť okresných /mestských/ osvetových zborov o kinematografické predstavenie a stanovené povinnosti kinematografických referentov.“⁴⁴ Tieto vzdelávacie premietania mali rôznorodý charakter, premietajú sa krátke filmy prírodopisné, športové, aktuality atď.⁴⁵

Po oslobodení, ako som už vyššie zmienila, dostala sa osvetová činnosť do kompetencie osvetových rád, ktoré sa „stali pomocnými orgánmi Okresných národných výborov, vedúcim osvetovej rady (úradujúci predseda) bol osvetový inšpektor (...).“⁴⁶ V meste Liptovský Mikuláš existovala Okresná osvetová rada v r. 1945-1948, z produkcie ktorej je dochované minimum písomného materiálu.

Obdobie trojročnice sa nieslo v duchu ideologických rozporov a budúca víťazná Komunistická strana Československa prejavila výraznú aktivitu v podobe budovateľského programu vlády Klementa Gottwalda⁴⁷, „vyjadrený v dvojročnom pláne obnovy a výstavby (1947-1948) (...), s ktorým korešpondovala tzv. Dvojročnica ľudovej výchovy, a pomáhala občanom plniť budovateľské úlohy.“⁴⁸ Konkrétne aktivity sa odzrkadľujú aj v práci s filmom na dedinách, najmä v oblasti poľnohospodárskej výroby, kedy „osvetové rady vysielali poľnohospodárskych odborníkov a dávali im k dispozícii prednáškové texty, literatúru, i odborný film pojazdnej filmovej služby.“⁴⁹ Februárový prevrat priniesol novú reorganizáciu osvetovej práce, ktorá je predmetom nasledujúcej kapitoly.

---

⁴³ svedectvo o tomto procese podávajú výnosy Ministerstva školstva a národnej osvety

⁴⁴ WEISS, Viliam. *K dejinám*, s. 59.

⁴⁵ Tamtiež, s. 63.

⁴⁶ PASIAR, Štefan – PAŠKA, Pavol. *Osveta na Slovensku*, s. 309.

⁴⁷ SLÁNSKÝ, Rudolf – NEPOMUCKÝ, Josef – KLIMENT, Gustav. *Budovateľský program Gottwaldovy vlády – program celého národa*. Praha: Ministerstvo informací - Orbis, 1946. 31 s.

⁴⁸ PASIAR, Štefan – PAŠKA, Pavol. *Osveta na Slovensku*, s. 313.

⁴⁹ Tamtiež, s. 313-314.

2.3 Popis činnosti ONV v oblasti osvetovej práce s filmom v konkrétnych osvetových zariadeniach

Formovanie princípov nového usporiadania osvetovej činnosti na okresnej úrovni už r. 1948 ovplyvnili dva celoštátne zjazdy, ktorých dejiskom bol Kroměříž. Zatiaľ čo už vyššie spomenutý III. celoštátny ľudovýchovný zjazd konaný v auguste riešil hlavne ideovú otázku osvetovej práce, júnový zjazd sa zaoberal jej inštitucionálnym základom. „*Celý rozsiahly program reorganizácie ľudovej správy a jeho budúceho vývoja predložil minister vnútra Václav Nosek k diskusii na celoštátnom zjazde zástupcov národných výborov, konanom 26.-27.6. 1948 v Kroměříži.*“⁵⁰ Úlohou tohto programu bolo jasne vytýčiť princípy, ktoré majú správnu činnosť nových úradov usmerňovať, a to je predovšetkým prostredníctvom zlúčenie samosprávnej a štátno-správnej funkcie v jednom úrade, účasti ľudu na výkone verejnej správy volením správnych orgánov a vypracovaním a plnením jednotných plánov podľa odvetvia a územného členenia. „*Behom roku 1948 došli ministerstvu vnútra od národných výborov i jednotlivcov tisíce pripomienok, námetov a rezolúcií, ako zlepšiť prácu národných výborov. Väčšina z týchto námetov bola postupne zaradená do reformného programu a spracovaná do zákonných noriem a uskutočnených nariadení, ktorými sa reorganizovala činnosť národných výborov.*“⁵¹

Konkrétna aplikácia týchto princípov pre okresnú úroveň⁵² je legislatívne postihnutá v nariadení vlády č. 139/1949 Zb. o organizácii ľudovej správy v okresoch⁵³, ktorá podľa § 10. v rámci vnútornej organizácie rozdeľuje kompetenciu ONV do referátov. Práca s filmom spadala pod IV. referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu. V súvislosti s týmto nariadením vyšlo o rok neskôr nariadenie vlády č. 101/1950 Zb. o zrušení osvetových rád a prenesení ich pôsobnosti na národné

---

⁵⁰ ŠMILAUEROVÁ, Eva. Správní vývoj a diplomatika písemností okresních národních výborů v letech 1945-1960. *Sborník archivních prací* 32, 1982, č. 1, s. 70. [vlastný preklad]

⁵¹ Tamtiež, s. 70-71.

⁵² sféra pôsobnosti ONV sa v kontexte tejto reorganizácie výrazne premenila: „*Jej ťažisko sa z pôvodnej politicko-správnej oblasti, tak ako ju okresné národné výbory prevzali od zrušených okresných úradov, posunulo do oblasti budovania a riadenia hospodárskeho, politického, sociálneho a kultúrneho života v zverenom okrese, (...).*“ (In: ŠMILAUEROVÁ, Eva. Správní vývoj, s. 74-75. [vlastný preklad])

⁵³ In: eZbierka. 139/1949 Zb. [online]. [cit. 8.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1949/139/19490610>.

výbory⁵⁴, čím sa organizácia práce na okresnej úrovni pomerne zjednotila pod jeden úrad. „V súvislosti so začlenením okresnej rady osvetovej do okresného národného výboru bola zákonom č. 101/50 Zb. tiež zriadená osvetová komisia okresného národného výboru, ktorá bola zložená z jedenástich členov – kultúrnych a osvetových pracovníkov za predsedníctva referenta pre školstvo a osvetu. Tajomníkom komisie bol osvetový inšpektor.“⁵⁵ Osvetovú činnosť, čiže aj prácu s filmom, zašitíovali teda IV. referáty⁵⁶ ONV pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu, ktoré personálne zaisťovali osvetové komisie.

V Liptovskom Mikuláši „materiálno-technické predpoklady fungovania IV. referátu pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu boli vytvorené až vo februári 1950. (...) V roku 1950 pôsobili na referáte školstva, osvetu a telesnej výchovy ONV v Liptovskom Mikuláši prednosta úradu, školský inšpektor, osvetový inšpektor, knižničný inšpektor a kancelárska sila.“⁵⁷ V tom istom roku referát vydal politické smernice k budovaniu socializmu v okrese, v ktorých bolo zapojené školstvo i osвета⁵⁸, pričom v oblasti kultúrno-výchovnej práce tieto smernice zdôrazňujú premietanie socializujúcich filmov z odboru mechanizácie pôdohospodárstva.

Vzhľadom k tomu, že ONV vystupujú ako úrady, resp. riadiaci orgán osvetovej činnosti a nepredstavujú konkrétne dejisko filmovej osvetu, je nutné oboznámiť sa s konkrétnymi typmi osvetových zariadení, ktoré pod hlavičkou ONV túto činnosť priamo vykonávali. „Riadenie i organizácia osvetu prechádza od roku 1949 do spravovania národných výborov a od roku 1952 na základe uznesenia Zboru povereníkov začínajú sa tvoriť základy siete osvetových zariadení, na dedinách vznikajú osvetové izby a osvetové besedy, v mestách vznikajú okrem zariadení klubového typu odborné-poradenské zariadenia a niektoré špecializované zariadenia. Okolo nich sa sústreďoval kultúrny a spoločenský život pracujúcich a mládeže.“⁵⁹ Tieto zariadenia pôsobili na úrovni okresu, jednak v okresnom meste

---

⁵⁴ In: eZbierka. 101/1950 Zb. [online]. [cit. 9.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1950/101/19500725>.

⁵⁵ ŠMILAUEROVÁ, Eva. Správny vývoj, s. 74-75. [vlastný preklad]

⁵⁶ delili sa na dve hlavné agendy, školskú a osvetovú

⁵⁷ ŠUVADOVÁ, Lubica. ONV v LM, referát pre školstva, osvetu a telesnú výchovu a odbor školstva a kultúry 1949-60.6.1960. Čiastkový inventár. Liptovský Mikuláš: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, 2011. s. 3-4.

⁵⁸ „Mal sa odstrániť rozdiel medzi mestom a dedinou výchovou širokých mas obyvateľstva v duchu socializmu, prostredníctvom zložiek NF a najmä ROH, v školstve prostredníctvom zložiek ZRPŠ so zapojením učiteľov do činnosti KSC a ČSM a ostatných masových organizácií.“ (Tamtiež.)

⁵⁹ PAŠKA, Pavol (ed.). Kultúrny rozvoj Slovenska, s. 16.

a jednak v priľahlých obciach. Cieľom budovateľského úsilia v oblasti osvetu bolo, aby medzi ich základné vybavenie popri knižnici či divadelných kulís patril i premietací aparát, príp. sa zabezpečovalo premietanie pojazdným kinom. Väčším osvetovým zariadeniam sa dostalo aj vlastného priestoru na premietanie, v prameňoch pod názvom kiná osvetových zariadení. Obdobie do polovice 50. rokov sa tak v intenciách socialistickej výstavby a rozvoja nových foriem osvetu nieslo v budovaní siete osvetových zariadení v okresoch pod vedením ONV, IV. referátu.

Rokom 1954 sa skončila prvá päťročnica, no okrem toho s týmto medzníkom prišli nové zmeny v legislatívnej úprave ONV, ktoré predstavuje ústavný zákon č. 12 a zákon č. 13/1954 Zb. o národných výboroch⁶⁰. Tieto zákony mali byť „akýsi kódex, v ktorom by bola upravená organizácia a pôsobnosť národných výborov všetkých typov (...), podľa týchto zákonov sa národné výbory stali miestnymi orgánmi štátnej moci pracujúceho ľudu Československa a mali vo svojich obvodoch riadiť hospodársku a kultúrnu výstavbu socializmu podľa smerníc vlády a zákonov republiky.“⁶¹ Tieto úpravy neboli len všeobecne záväznou smernicou upevňujúcou ideologický základ národných výborov, ale mali vplyv aj na okresnú úroveň osvetovej činnosti, keďže „k najväčším zmenám v organizácii okresných národných výborov, ktoré nové zákony priniesli, patrilo zrušenie referentského systému a zavedenie odborov a správ rady okresného národného výboru.“⁶² IV. referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu pri ONV v Liptovskom Mikuláši bol teda zrušený a „podľa vládneho nariadenia č. 23/1954 Zb. zo 7. mája 1954 o organizácii výkonných orgánov NV zriaďuje na ONV v LM odbor pre školstvo a kultúru.“⁶³ Táto reforma sa odzrkadlila nielen v terminológii, ale i v reorganizácii práce v jednotlivých zložkách ONV. Keďže sa tieto skutočnosti priamo odrážajú v písomných prameňoch, znalosť legislatívneho pozadia je nevyhnutná a slúži ku kontextualizácii celej problematiky. O rok neskôr, r. 1955 bola pri ONV v Liptovskom Mikuláši ustanovená kultúrna komisia⁶⁴.

---

⁶⁰ In: eZbierka. 12/1954 Zb. [online]. [cit. 10.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1954/12/19600411>, eZbierka. 13/1954 Zb. [online] [cit. 10.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1954/13/19580701>.

⁶¹ ŠMILAUEROVÁ, Eva. Správní vývoj, s. 79-80. [vlastný preklad]

⁶² Tamtiež, s. 81.

⁶³ ŠUVADOVÁ, Ľubica. ONV v LM, s. 5.

⁶⁴ mala poradnú funkciu a jej predsedom sa stal významný slovenský a regionálny spisovateľ Július Lenko (In: ŠUVADOVÁ, Ľubica. ONV v LM, s. 6)

Ďalším medzníkom, ktorý je významný pre legislatívne dejiny osvetovej činnosti na Slovensku je r. 1960, kedy bol vydaný zákon č. 36/1960 Zb. o územnom členení štátu⁶⁵, a tiež zákon č. 65/1960 Zb. o národných výboroch⁶⁶. Prvý zákon priniesol nové územné a správne zmeny, ktoré mali vplyv aj na ONV, keďže podľa § 18 „*v súlade s územným členením štátu stanoveným týmto zákonom sa prebuduje a najneskoršie 1. júlom 1960 vstúpi v platnosť územná organizácia národných výborov a ostatných štátnych orgánov v krajoch, okresoch a obciach.*“⁶⁷ Konkrétnym špecifikám v okrese Liptovský Mikuláš bola venovaná predchádzajúca podkapitola. Druhý zákon sa podrobne venoval definovaniu a rozboru kompetencií jednotlivých národných výborov podľa hierarchie a prináša i dôležité poznámky k oblasti osvetovej činnosti. Podľa 1. bodu § 9 sa národné výbory aktívnou prácou angažujú v oblasti „*školy, kultúry a vzdelania ľudu, zabezpečujú tesné spojenie školy so životom a v spolupráci s dobrovoľnými spoločenskými organizáciami sa starajú o rozvíjanie kultúrnej a osvetovej činnosti zameranej na šírenie vedeckého svetového názoru, na zvyšovanie všestranného vzdelania pracujúcich a na výchovu umením, podporujú ľudovú umeleckú tvorivosť a vytvárajú podmienky pre bohatý kultúrny a spoločenský život pracujúcich.*“⁶⁸ Tieto hlavné body, usmerňujúce kultúrno-osvetovú činnosť v národných výboroch, formulované na zjazdoch KSČ, sa v identickej podobe objavujú v plánoch kultúrno-osvetovej činnosti ONV, preto je možné tvrdiť, že znenie týchto zákonov slúži ako primárna literatúra, ktorá sa odráža v praktickej podobe dochovaných prameňov.

Podrobnejšie informácie o kompetenciách ONV v odbore školstva a kultúry podáva vládne nariadenie č. 71/1960 Zb.⁶⁹, Oddiel 2 Prvej časti, § 21, kde na úseku školstva a kultúry podľa 4. bodu ONV „*koordinujú všetku kultúrno-osvetovú prácu v okrese a starajú sa o zvyšovanie jej ideovej účinnosti. V spolupráci so spoločenskými organizáciami pripravujú a rozpracúvajú jednotný plán kultúrno-osvetovej činnosti v okrese.*“⁷⁰ Ako sa tu ešte píše v spoločných a záverečných ustanoveniach, § 75, „*organizáciu a vzťahy rozpočtových a iných nepodnikových*

⁶⁵ In: eZbierka. 36/1960 Zb. [online]. [cit. 10.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1960/36/19711126>.

⁶⁶ *Národné výbory, článok pri prehlbovaní a upevňovaní socialistickej demokracie*. Bratislava: Predsedníctvo vlády, 1961. s. 7-30.

⁶⁷ In: eZbierka. 36/1960 Zb., § 18.

⁶⁸ *Národné výbory*, s. 9.

⁶⁹ Tamtiež, s. 33-75.

⁷⁰ *Národné výbory*, s. 46.

*organizácií riadených národnými výbormi bližšie upravia organizačné poriadky, ktoré vydávajú rady kompetentných národných výborov podľa zásad schválených vládou.*⁷¹ Z prílohy k zásadám týchto organizačných poriadkov⁷² na úseku školstva a kultúry sa nachádza presný popis činností a osvetových zariadení, ktoré zriaďujú, spravujú a riadia ONV.

Pre filmovú osvetovú činnosť na okresnej úrovni sú dôležité osvetové domy, okresné domy pionierov a mládeže a ľudové školy umenia, kde je sekundárne možno začleniť kompetencie kín a osvetových besied, primárne patriacich pod správu miestnych a mestských národných výborov. Osvetové domy pomáhajú organizovať filmové premietania v spolupráci s osvetovými zariadeniami v okrese, napr. klubmi ROH, JRD a ďalšími záujmovými organizáciami. Okresné domy pionierov a mládeže zašitujú mimoškolské aktivity žiactva a jedným z nástrojov pre ich vzdelávanie je i filmové premietanie. V okrese Liptovský Mikuláš sa do r. 1960 nachádzal 1 okresný osvetový dom, po reorganizácii r. 1960 sa do predmetu záujmu dostáva aj Okresný osvetový dom v Liptovskom Hrádku, ďalej počas celého sledovaného obdobia Okresný dom pionierov a mládeže, niekoľko závodných klubov ROH, JRD a tiež krúžkov amatérskeho filmu na úseku LUT/ZUČ, na obciach sa nachádzali osvetové besedy, ktoré spravovali aj kiná, resp. premietacie sály či zabezpečovali návštevy pojazdného kina. V polovici 60. rokov sa objavujú nové kultúrne zariadenia, kultúrne domy, ktorých súčasťou mohlo byť kino a v neposlednom rade v 80. rokoch sa dostávajú do popredia integrované strediská, kde sa spojila osvetová činnosť rôzneho druhu v jednej inštitúcii, a teda miestnom či mestskom kultúrnom stredisku, a taktiež kluby mládeže a filmové kluby, ktoré boli ohniskom voľnočasových aktivít občanov.

Posledným významným medzníkom sú r. 1967 a 1969, kedy boli vydané zákony, ktorých znenie sa, s výnimkou novelizačných úprav nevýrazne zasahujúcich do sféry osvetovej činnosti, zachovalo až do r. 1990, t. j. konca funkčnej prevádzky ONV. Zákon č. 69/1967 Zb. o národných výboroch⁷³ podáva komplexnú charakteristiku činnosti národných výborov a podrobne sa venuje vymedzeniu ich pôsobnosti, pričom v § 19 Tretia hlava, Oddiel 1 medzi úseky štátnej správy počíta

---

⁷¹ Tamtiež, s. 72.

⁷² Tamtiež, s. 209-219.

⁷³ In: eZbierka. 69/1967 Zb. [online]. [cit. 11.2.2017]. Dostupné z WWW: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1967/69/vyhlasene_znenie.html.

úsek školstva a úsek kultúry a informácií oddelene. Táto diferenciácia sa ešte viac prehĺbila vládnym nariadením č. 9/1968 Zb. o zriaďovaní odborov národných výborov⁷⁴, kde sa v § 3 hovorí, že ONV zriaďujú odbor školstva a kultúry, avšak podľa podmienok môžu zriadiť oddelene odbor školstva a odbor kultúry. Oficiálne osamostatnenie obidvoch odborov deklarovalo ešte vládne nariadenie o zriaďovaní národných výborov č. 136/1971 Zb. z r. 1971⁷⁵. V tom istom roku sa ešte zákonom Slovenskej národnej rady č. 159/1971 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o národných výboroch a upravuje pôsobnosť národných výborov na niektorých úsekoch štátnej správy⁷⁶, posilnila úloha ONV ako riadiaceho orgánu vo vzťahu k podriadeným inštitúciám, čo sa odrazilo i v obsahovej stránke produkovaných písomností, ktoré podávajú svedectvo o tom, že sa ONV uberá priameho styku s organizáciou kultúrno-osvetovej činnosti v podobe častých plánov, správ a návrhov a posilňuje sa jeho úradný charakter v zmysle dochovania väčšieho množstva dokumentov o kontrolnej činnosti na úseku kultúry, zápisov z porád, analýz plnenia opatrení, hospodárskej činnosti podriadených inštitúcií atď.

Vo všeobecnosti je ale možno tvrdiť, že v 70. rokoch sa agenda ONV diferencovala podľa príslušnosti k záležitostiam buď školským alebo kultúrnym, a teda spisový materiál, ktorý o týchto zmenách podáva priame svedectvo, je možné hľadať vo fondoch pod samostatnou značkou, čo bol prínosný krok v tom čase pre organizáciu správy registratúry, a v súčasnosti pre prehľadnosť písomných dokumentov vo fonde. O charaktere písomností produkovaných ONV z oblasti filmovej osvetovej činnosti pojednám v nasledujúcej podkapitole.

2.4 Charakteristika písomných prameňov z proveniencie ONV

Primárne skúmanými prameňmi, z ktorých vychádza táto práca, sú plány kultúrno-osvetovej činnosti a správy o ich plnení. Hoci sa toto vymedzenie môže zdať jednoduché, má určité úskalnia, ktoré je potrebné ozrejmiť. V prvom rade,

---

⁷⁴ In: eZbierka. 9/1968 Zb. [online]. [cit. 11.2.2017]. Dostupné z WWW: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1968/9/vyhlasene_znenie.html.

⁷⁵ In: eZbierka. 136/1971 Zb. [online]. [cit. 11.2.2017]. Dostupné z WWW: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1971/136/vyhlasene_znenie.html. § 3.

⁷⁶ In: eZbierka. 159/1971 Zb. [online]. [cit. 16.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1971/159/19860701>.

vychádzajúc z odborného článku PhDr. Evy Šmilauerovej CSc.⁷⁷, ktorá písomnosti vnútorného obehu úradu diferencuje na nepohyblivú a pohyblivú časť registratúry, musím upresniť, že hoci som si jasne vybrala písomnosti prislúchajúce k pohyblivej časti registratúry, nevyhnem sa miernemu prelínaniu s nepohyblivou časťou registratúry. Dôvodom je, že okrem tzv. pracovných plánov o osvetovej činnosti IV. referátu/odboru školstva a kultúry, sa podávali „*písomné návrhy a správy referentov a odborov do rady ONV, vyžadované od r. 1951 a potom najmä od platnosti nových zákonov o národných výboroch v roku 1954.*“⁷⁸ Vzhľadom k tomu, že zápisy rady ONV ako jeho stáleho orgánu sa zaraďujú k nepohyblivej časti registratúry, je nutné sa teoreticky oboznámiť aj s touto skupinou písomností, ktoré predovšetkým „*porovnávali stav v danom okamžiku s plánom, poukazovali na problémy a nedostatky, uvádzali presné štatistické dáta*“⁷⁹ v danej oblasti, v tomto prípade v IV. referáte od r. 1951, po reorganizácii r. 1954, kedy sa ich úloha podrobnejšie prepracovala⁸⁰ a stali sa plnohodnotnou súčasťou spisového materiálu ONV, pričom medzi hlavné otázky sa radil rozvoj kultúrneho života. Toto terminologické upresnenie v podstate mierne rozšírilo pôsobnosť písomností týkajúcich sa osvetovej činnosti, a tiež prispelo k utvoreniu obrázka o organizovanej úradnej činnosti ONV v tejto oblasti.

Ďalšie úskalie, ktoré sa vytvorilo popri reorganizačných aktivitách odboru školstva a kultúry v ONV v r. 1954, 1960 a 1967, je miera úplnosti primárnych prameňov. Vzhľadom k existencii plánov päťročných v rámci päťročnic a plánov na dobu 1 roka, príp. čiastkových štvrtročných plánov, je orientácia v plánovitej činnosti práve kvôli reorganizačným záležitostiam sťažená. Z príslušného archívneho fondu ONV v Liptovskom Mikuláši sú ročné plány kultúrno-osvetovej činnosti najčastejším artiklom, čiastkové štvrtročné plány sú dochované útržkovite a v niektorých prípadoch, napr. medzi r. 1975-1980 nie je dochovaný ani jeden ročný plán, sa dá spoľahnúť iba na podrobne rozpracovaný plán päťročnice. Dá sa to odôvodniť neúplnosťou dochovaného materiálu, ale predovšetkým u štvrtročných plánov, ktorých je dochovaných najmenej, to nie je zásadným problémom, jednak

---

⁷⁷ ŠMILAUEROVÁ, Eva. Správní vývoj a diplomatika písemností okresních národních výborů v letech 1945-1960. *Sborník archivních prací* 32, 1982, č. 1, s. 43-169.

⁷⁸ Tamtiež, s. 153. [vlastný preklad]

⁷⁹ Tamtiež, s. 132.

⁸⁰ jednak vedúci novovzniknutých odborov, teda i školstva a kultúry, zasadal v rade, jednak sa stanovila jednotná formulácia návrhov a správ, ktoré vypracovávali

vzhľadom k tomu, že by úplné dochovanie týchto čiastkových plánov predstavovalo privysoké množstvo písomnej produkcie, a jednak preto, že predstavujú nižšiu mieru závažnosti vzhľadom k ročným plánom. Konkrétny osud archívneho fondu charakterizuje nasledujúci úryvok z inventára: „*V súvislosti s adaptáciou sídelnej budovy ONV v Liptovskom Mikuláši bola registratúra viackrát premiestňovaná. Pôvodca ju do 30. júna 1960 nevyraďoval. Neúplnú a len z časti označenú registratúru prevzal Okresný archív v LM 1. apríla 1965 pod spisovým číslom OA-82/02-1965. Bolo zistené, že nie je kompletná a niektoré časti sa pravdepodobne stratili pri presunoch. (...) Odbor kultúry ONV v LM odovzdával postupne v rokoch 1979, 1984, 1985 a 1989 pod prírastkovými číslami 536, 615, 623 a 667 archívne dokumenty z rokov 1961 – 1978. V roku 1991 pod prírastkovým číslom 682 odovzdal likvidátor bývalého ONV v LM Ľubomír Stanko archívne dokumenty odboru kultúry z rokov 1966 – 1990.*“⁸¹

V takýchto prípadoch bielych miest u primárnych prameňov je nutné siahnúť po doplňujúcich prameňoch, ktoré jednotlivé roky dopĺňajú informáciami, ktoré chýbajú v primárnych dokumentoch. Tieto pramene patria taktiež do pohyblivej registratúry a vyznačujú sa svojou rozmanitosťou. Sú to predovšetkým štatistické výkazy, ktoré mali podkladový charakter a plnili podkladovú funkciu pre plánovitú činnosť. Ich formálna podoba mala podobu formulára s predtlačenými kolónkami, do ktorých sa vpisovalo. Pre bádanie v oblasti osvetu filmom sú hlavným zdrojom ŠV o kultúrno-osvetovej činnosti v okrese, štatistický prehľad kín podľa obcí či ŠV o ľudovej umeleckej tvorivosti, ktoré podávajú informácie o usporadúvaní premietaní či typoch príležitostí, pri ktorých sa premietalo. Podobnú funkciu plnia aj pasporty kultúrno-osvetových zariadení, v ktorých sa dajú nájsť informácie o tom, či daná obec disponovala premietacím zariadením, stálym kinom apod.

Z terminologického hľadiska sa dá povedať, že v primárnych písomnostiach sledovaného obdobia nie je zachovaná jednotná terminológia. Veľkú zásluhu na tom má vývoj ONV ako úradu a vyššie charakterizovaný legislatívny vývoj v oblasti školstva a kultúry, ktorý ovplyvnil nielen produkciu odboru z hľadiska jednotnosti a početnosti, ale aj jej obsahovú a formálnu podobu, keďže legislatívne úpravy zasahovali najmä vnútorný chod úradu spojený s vývojom jeho kompetencií. Je preto nutné mať na zreteli vplyv právnych úprav v priebehu celého sledovaného obdobia,

---

⁸¹ ŠUVADOVÁ, Ľubica. *ONV v LM*, s. 8-9.

správnych zmien najmä v r. 1960 a zmien v názvosloví jednotlivých kultúrnych zariadení, ktoré si prešli svojím vývojom. Z analyzovaných písomností môžem usúdiť, že plán kultúrno-osvetovej činnosti sa dá nájsť pod názvom plán hlavných úloh odboru kultúry, hlavné úlohy kultúrno-výchovnej práce, jednotný plán od istého obdobia, plán Rady ONV či akčný plán (volebný rok), správa o plnení plánu pod názvom správa o kultúrno-osvetovej činnosti, komplexný rozbor⁸² mimoškolskej a kultúrno-osvetovej činnosti, rozbor plánu, rozbor plnenia úloh, vyhodnotenie mimoškolského vzdelávania, plnenie opatrení v kultúre atď.

Pri použití citácií z prameňov budem uvádzať ich originálne znenie, a to z dôvodu zachovania autenticity s cieľom zachytiť štylizáciu viet a dobový pravopis, a to i navzdory gramatickým chybám, ktorých v písomnostiach nie je málo.

---

⁸² v prameňoch sa písomnosti s týmto názvom objavujú od r. 1958 (uznesenie vlády č. 748 z 20.8.1958 o ročných komplexných rozboroch činnosti podnikov a ich nadriadených orgánoch)

3. Práca s filmom v r. 1949-1960

3.1 Vyhodnotenie filmovej osvety v prvej päťročnici do konca r. 1954

Napriek tomu, že aktívnu činnosť započal IV. referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu ONV v Liptovskom Mikuláši až začiatkom r. 1950, prvé písomné pramene sú doložené už z tohto obdobia a dokazujú, že sa s osvetovou prácou začalo starostlivo už v prvých dňoch.

Politické smernice k plánu práce ONV – referátu pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu za 1. štvrtrok 1950 nariaďujú výchovu k socializmu, pričom v 4. bode týchto smerníc sa hovorí: „*Osvetovou činnosťou a štátopolitickou masovou výchovou priviesť obyvateľov na cestu výstavby socializmu, čo má byť protiváhou reakčného vplyvu, ktorý zvádza obyvateľov dediny na scestia.*“⁸³ Jednu z foriem na dosiahnutie tohto cieľa predstavuje osveta filmom, ktorú predstavuje osveta prednáškami a filmovými predstaveniami a pojazdným filmovým premietacím aparátom sa majú premietat’ socializujúce kultúrne filmy odboru mechanizácie pôdohospodárstva. Na ilustráciu je k dispozícii konkrétny plán⁸⁴, podľa ktorého sa malo pripraviť premietanie filmov, súvisiace s masovým školením roľníkov 12.2. v Paludzi, kde sa malo zúčastniť 120 ľudí, 16.2. v Sielnici, kde sa rátalo s účasťou 80 ľudí a v 12. a 18.3. v Svätej Anne, Bukovine, Ľubeli a Ráztokách.

Ďalšie svedectvo o konzistentnej osvetovej činnosti z r. 1950 sa nedochovalo, akurát zo 4. bodu situačnej správy⁸⁵ za ONV – IV. referát v Liptovskom Mikuláši z tohto roku je možno usúdiť, že veľkej pozornosti sa v budúcich rokoch dostane pracujúcim v poľnohospodárstve, keďže sa tu zdôrazňuje úloha učiteľov v mimoškolskej činnosti na JRD, smerujúcich k prestavbe dediny.

Počiatky aktívnej činnosti referátu sa nezaobišli bez príjmu rôznych smerníc, podľa ktorých mali osvetoví pracovníci referátu usmerňovať svoju prácu. Zo 6. bodu pokynov pre organizáciu práce okresného osvetového oddelenia pre subkomisie

---

⁸³ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu 1949-1960, inv. č. 26, sign. 309, K3.

⁸⁴ Tamtiež.

⁸⁵ Tamtiež.

LUT⁸⁶ z r. 1951 sa dozvedáme, že poskytovať premietacie aparáty sa má iba tým osobám, ktoré ovládajú jeho obsluhu. Smernice pre činnosť závodného klubu ROH od Krajskej odbornej rady, kultúrno-propagačného oddelenia v Žiline⁸⁷ z toho istého roku, za jeden z prostriedkov na zvýšenie odbornej zdatnosti pracujúcich považujú premietanie inštruktážnych, technických a vedeckých filmov v závodnom klube, pričom tie taktiež zaisťujú spoločné masové akcie zvláštneho významu (napr. filmové festivaly pracujúcich, ľudové kurzy ruštiny a pod.). Referát v tomto roku taktiež obdržal smernice od Povereníctva informácií a osvety v Bratislave určené pre KNV i ONV na organizáciu Týždňa lesov a stromov 1951, kde sa hovorí, že „*povereníctvo pôdohospodárstva zašle (zadarmo) na IV. referát ONV brošúry s osnovou prednášky, soznamom vhodných filmov a s ďalšími inštrukciami o Týždni lesov a stromov.*“⁸⁸

Napriek tomu, že ďalšie plány kultúrno-osvetovej práce z r. 1950 a 1951 nie sú dochované, aktívnu činnosť osvetľuje správa o plnení plánu rozvoja školstva a osvetovej činnosti v okrese z r. 1951⁸⁹. Dozvedáme sa, že sa v tomto roku prišlo k zakladaniu osvetových besied na dedinách a zatiaľ sú doložené v obciach Závažná Poruba, Ploštín, Demänová, Smrečany a Lipt. Sielnica. „*V masovopolitickej prevýchove nášho človeka tohto roku pomáhal veľmi i film. Boli to akcie Filmová jar na dedine, filmové leto (2 razy v našom okrese) a filmová jeseň. Boly to akcie, ktoré nielen prevychovávaly nášho človeka pomocou celovečerných sovietskych filmov, ale sú zároveň malou čiastkou odstránenia rozdielu medzi mestom a dedinou. Osvetové oddelenie využívalo pre názor i úzkeho filmu, a to jednak pri školení členov JRD a pri ostatných akciách i pri zdravotníckej výchove.*“⁹⁰ Napriek tomu sa v správe zhodnotilo, že sa jednotlivým sféram nevenovalo dostatočne a treba prehĺbiť aktívnu činnosť.

Výkaz o osvetových zariadeniach v okrese pre r. 1951⁹¹ podáva obraz o stave možností premietania na jednotlivých obciach. Stále premietania sa organizovali v Bobrovci (i pojazdné kino 2x/rok), Dúbrave, Partizánskej Ľupči, Smrečanoch,

---

⁸⁶ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu 1949-1960, inv. č. 52, sign. IV/3-370, K4.

⁸⁷ Tamtiež.

⁸⁸ Tamtiež., ďalšie správy o využití filmu na akcii Týždeň lesov a stromov som však už nenašla

⁸⁹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu 1949-1960, inv. č. 39, sign. IV/1-116, K4.

⁹⁰ Tamtiež, konkrétne údaje o týchto akciách chýbajú

⁹¹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu 1949-1960, inv. č. 60, sign. IV/3-132.6, K5.

Sokolčiach a Závažnej Porube, a to väčšinou v kinosále soboty a nedele. Pojazdné kino dochádzalo do Beníc (1x/mesiac), Bobrovníka (národná škola, 6x/rok), Galovian (národná škola, 2x/mesiac), Iľanova (Filmové leto a jeseň + film o obrannom boji proti mandelínke zemiakovej z pojazdného kina), Laziska (4x/rok), Liptovského Jána (mesačná dochádzka), Liptovských Kľačian (PK v hostinci v rámci Filmovej jari, leta, jesene, zimy), Liptovskej Ondrašovej (1x/3 mesiace), Liptovskej Sielnice (1x/štvrtok), Paludze (PK v kultúrnom dome), Pavčinej Lehoty (PK v obecnej sále, 1x/mesiac), Pavlovej Vsi (PK v národnej škole, 1x/3 mesiace), Ploštína (3x/rok), Prosieku (PK v národnej škole, 1x/štvrtok), Trsteného (PK v sále, 2-3x/rok), Vlách (PK v národnej škole, 1x/mesiac). Projektor na úzky film mala stredná škola v Partizánskej Ľupči, obec Demänová, Galovany, Liptovská Sielnica i Zotavovňa pre školskú mládež v Liptovskom Jáne. Premietania nie sú zatiaľ doložené na žiadnom závode v okrese.

V zimnom období r. 1952-1953 sa plánovitá činnosť zamerala predovšetkým na prípravu osláv výročí (napr. narodeniny Stalina, 5. výročie februárového víťazstva) a na politické, hospodárske a organizačné upevňovanie starých i novozaložených JRD a prípravu na jarne práce, ktoré mali sprevádzať rôzne, pomerne nové, formy kultúrno-osvetovej činnosti, medzi ktoré patrili napr. prednášky, večery otázok a odpovedí apod., ktorých súčasťou bolo i filmové premietanie. Čo sa týka činnosti pojazdného kina, v decembri r. 1952 malo navštíviť 13 obcí, v januári r. 1953 4 obce a vo februári t. r. 12 obcí.

Hodnotenie práce s filmom však hovorí, že pôsobenie pojazdného kina v obciach nespĺnilo svoje poslanie, lebo „*premietajú filmy také, ktoré obsahom neboli blízke našej dedine, takže si návštevníci nič neodnesú.*“⁹² Správa o kontrole plnenia plánu osvetovej činnosti za II. štvrtrok 1953 z apríla r. 1953 dodáva, že „*nedostatkom je aj to, že premietачi pojazdného kina nedodržiavajú presne plánované obce a vyhľadávajú si vhodnejšie s hľadiska finančných príjmov.*“⁹³ Naplnená bola snaha upevňovať postavenie JRD na dedinách. Filmy⁹⁴ sa premietali napr. v deň náboru do JRD, a to Liptovskom Trnovci, Bobrovníku, Ondrašovej, v Hlbokom v cigánskej kolónii, pri príležitosti relácií o výsledkoch jarných

---

⁹² MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu 1949-1960, inv. č. 83, sign. IV/3-371, K8.

⁹³ Tamtiež.

⁹⁴ bližšie informácie o premietaní pri náboře nie sú uvedené

poľnohospodárskych prác na JRD boli organizované premietania v dňoch 11. – 14. apríla. Premietali sa filmy Rytier zlatej hviezdy (Trstené, Bobrovček, Liptovský Trnovec, Paludza, Ľubel'a), Kamenný kvietok (Jalovec, Pavlova Ves, Iľanovo, Gôtovany), Nad nami svitá (Liptovský Kríž, Lazisko, Vluchy, Liptovská Mara), Bezmenný odev (Liptovská Sielnica, Dechtáre, Ploštín).

V roku 1953 počína svoju činnosť Dom osvetý⁹⁵, ktorý sa v budúcnosti stane ohniskom diania v meste Liptovský Mikuláš.

Rok 1954 bol rokom volebným, a zároveň časom hodnotenia prvej päťročnice. Tieto skutočnosti sa prejavujú aj na obsahu písomností z tohto roku, ktoré nemajú klasický titul plánu kultúrno-osvetovej činnosti, ale plánovitá a hodnotiaca činnosť bola súčasťou dokumentačného materiálu pre predvolebnú kampaň a akčného plánu podľa volebných obvodov z úseku osvetý⁹⁶. Z týchto písomností vyplýva, že sa v okrese Liptovský Mikuláš k tomuto roku nachádza celkom 56 osvetových zariadení, z toho 1 Dom osvetý v sídle okresu, 14 osvetových besied, 28 osvetových izieb a 13 obcí je stále bez zvláštnych priestorov určených pre výkon osvetovej práce, pričom r. 1953 sa stále premietanie ukončilo v Sokolčiach, kde o filmové premietania nebol záujem. Ako sa vyhodnotila osvetová práca s filmom dokladá nasledujúci citát: *„Filmová činnosť bola doteraz odtrhnutá a nemohli sme ňou disponovať ako jedným z najúčinnnejších kultúrno-osvetových prostriedkov. (...) Ešte tohoto r. prevedie sa reorganizácia filmu. Štátny film v obciach (Závažná Poruba, Smrečany, Part. Ľupča, Bobrovec) prejde do správy Domu osvetý, ktorý prevedie ročne asi 500 predstavení na obciach. Práca prednášok s diafilmom sa rozšíri na širšiu základňu a všetky vedecké prednášky budú môcť byť podložené premietaním diafilmu.“*⁹⁷

Vo volebnom obvode Liptovský Mikuláš bol v prvej päťročnici zriadený Dom osvetý, Okresná ľudová knižnica a 3 závodné kluby, a to ZK ROH na Závodoch 1. mája, Okresný ústav národného zdravia a Kožiarske závody, kde sa utvára záujmová činnosť v krúžkoch. Volebný obvod Závažná Poruba je ukázkovým príkladom koordinácie premietania v súvislosti so zmenou správcu, keďže sa ONV

---

⁹⁵ potvrdenie v správe Rady ONV dňa 17.4.1953 (In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu 1949-1960, inv. č. 83, sign. IV/3-371, K8)

⁹⁶ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu 1949-1960, inv. č. 96, sign. IV/3-370, K10.

⁹⁷ Tamtiež, do r. 1957 správa kín prináležala Československému štátnemu filmu, po tomto roku sa rozlišujú kiná národných výborov a kiná v správe Čsl. štátneho filmu

domnieva, že prechod pod správu osvetovej besedy bude mať priaznivý účinok pre užšiu spätosť filmovej s ostatnou osvetovou činnosťou. Z volebného obvodu Demänová, Bodice, Pavčina Lehota vyčnieva Demänová, ktorej úroveň osvetovej činnosti je hodnotená kladne a uvádza sa, že jej osvetová beseda vlastní premietací aparát, 7 projekčných lúčok a 1 fotoaparát, čo je na vtedajšie pomery slušný stav. Medzi ostatnými dedinami tiež vyniká obec Galovany, patriaca do volebného obvodu Paludza, Dechtáre, Galovany, v ktorej bola hoci len málo aktívna osvetová izba, rozšírená dokonca o zriadenie krčmy, avšak vynikala prácou s filmom, ktorej sa venoval p. Majdúch, ktorý premietal i po iných obciach.

3.2 Vyhodnotenie filmovej osvetovej reformy r. 1960

Počet osvetových besied v okrese v r. 1955 vzrástol na číslo 22⁹⁸. V tomto roku sa stretávame s prvou filmovou akciou, o ktorej sú doložené písomné zmienky v správe o kultúrno-osvetovej činnosti v okrese⁹⁹. Akcia *Film hospodárom* bola prevádzaná od 2. januára t. r., a to v obciach Bobrovec, Dúbrava, Partizánska Ľupča, Smrečany, Závažná Poruba a v kine 1. mája v okresnom meste. „Na obciach bola akcia dobre zaistovaná a 6 filmov¹⁰⁰ v týchto obciach videlo asi 2600 poľnohospodárov. V kine 1. mája bola návšteva veľmi slabá a to hlavne preto, že dáta premietaní filmu boli pomýlené na plagátoch a organizácia návštev sa robila na dva rozdielne termíny. (...) Na druhej strane zase správa JRD z Liptovského Mikuláša nejavila záujem o tieto filmy, i keď premietanie bolo zadarmo.“¹⁰¹

---

⁹⁸ osvetové besedy sa nachádzajú na obciach: Beňadiková, Bobrovec, Dechtáre, Demänová, Dúbrava, Jakubovany, Kónská, Kvačany, Liptovský Ján, Liptovská Mara, Liptovské Matiašovce, Liptovský Ondrej, Liptovská Sielnica, Liptovský Trnovec, Paludza, Palúdzka, Partizánska Ľupča, Ploštín, Smrečany, Sokolče, Závažná Poruba, Žiar

⁹⁹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 129, sign. Kult/27, K13.

¹⁰⁰ témy cyklov populárno – vedeckých filmov (pásma trvali cca 1,5 – 2 hodiny): Za vyššiu výrobu mlieka, Pokrokové metódy v odchove prasiat, Za ďalší rozvoj socialistickej živočíšnej výroby, K lepším výsledkom v živočíšnej výrobe, Správnym hnojením k vyšším úrodám, Ošetrovanie a využitie pôdohospodárskych strojov

¹⁰¹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 129, sign. Kult/27, K13.

Náučný film ako názorná pomôcka k prednáške slúžil v kinách osvetových zariadení či dedinských škôl v Galovanoch a Liptovskom Jáne¹⁰², v obci Vlachy a jej osade Krmeš premietal p. Molek aparátom Štátneho majetku ako doplnok k celovečerným filmom populárno-vedecké poľnohospodárske filmy¹⁰³. Filmom boli doplnené i zdravotnícke prednášky vo Veternej Porube, Liptovskom Ondreji, Kanskej a Galovanoch.

Po celom Československu rozšírená akcia Filmová jar sa konala v tomto roku aj v okrese Liptovský Mikuláš, a to v obciach Liptovská Sielnica, v ktorej bolo JRD a v Žiari, kde nebolo JRD. Premietnuté boli jednak celovečerné filmy¹⁰⁴ a jednak krátke filmy¹⁰⁵, pričom celková účasť spolu predstavovala 982 ľudí. „*Správa osvetovej besedy (najmä súdruh Peter Hubka) prejavila veľkú iniciatívu a vzbudila veľký záujem u ľudí a to i na okolitých obciach Smrečany, Veterná Poruba, čím počet návštevníkov dosiahol slušnú úroveň. Obyvatelia Žiaru sa pochvalne vyjadrovali o filmových predstaveniach.*“¹⁰⁶ Mimo tejto akcie sa premietali celovečerné zábavné filmy s poľnohospodárskou či inou tematikou zameranou na hospodárske úlohy¹⁰⁷ a pojazdné kino popri celovečerných predstaveniach premietalo tzv. Pásma poľnohospodárom.

Z hlavných úloh na 2. a 3. štvrťrok 1956, ktoré stanovili plány kultúrno-osvetovej činnosti v okrese, plán hlavných úloh na úseku odboru kultúry pre školstvo a kultúru Rady ONV v Liptovskom Mikuláši¹⁰⁸, je zrejmé, že prioritou osvetovej práce s filmom v r. 1956 bude zlepšenie materiálno-technickej základne obcí, t. j. ich vybavenie premietacím prístrojom a vybudovaním priestoru na vykonávanie osvetovej činnosti s filmom, či už kina alebo priestoru multifunkčného charakteru. Pre tieto účely tak bolo nariadené uskutočniť presnú pasportizáciu osvetových zariadení, vytvoriť podmienky pre vznik prvých družstevných osvetových zariadení v Demänovej a Partizánskej Lupči, pričom medzi hlavné nástroje osvetovej činnosti

---

¹⁰² filmy Význam včiel v poľnohospodárstve (Galovany, Liptovský Ján), Pestovanie ľanu, Kukurica na siláž (iba Galovany)

¹⁰³ filmy Marné práce, Chov jemnovlnných oviec, Spracovanie ľanu, Choroby teliat (tento film sa premietal aj v Parížovciach)

¹⁰⁴ Mój priateľ Fabian, Mužstvo z našej ulice, Na konci mesta, Filmové pohádky, Šidlo

¹⁰⁵ Zalesňovanie, Zemiakárstvo, Príprava osiva

¹⁰⁶ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 129, sign. Kult/27, K13.

¹⁰⁷ filmy Drevená dedina, Pole neorané, Marinin osud, Kubánski kozáci, Búrka

¹⁰⁸ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 143, sign. Kult/3, K15.

mala byť masová práca s filmom. Ďalej 10. bod organizačných opatrení odboru pre školstvo a kultúru nariaďuje vytvoriť filmovú komisiu pri odbore kultúry s cieľom všeobecného zlepšenia práce s filmom. Medzi všeobecné úlohy samozrejme patril rozvoj poľnohospodárstva, pričom prioritou bolo mobilizovať pracujúcich za úspešné plnenie úloh 2. päťročnice, ktorá sa vo výchove filmom prejavila nariadením zvýšiť počet premietaní úzkych filmov s poľnohospodárskou tematikou, a to jednak v kinách OZ, prostredníctvom pojazdného kina či v kinách Čsl. štátneho filmu¹⁰⁹. Prácu s filmom mala zabezpečiť aj Telovýchovná jednota Sokoli, a to formou filmových pásiem¹¹⁰ pri zaistení propagácie zdravia národa.

Plánovaná pasportizácia bola uskutočnená a spolu s ňou bol vyhotovený aj štatistický výkaz o kultúrno-osvetovej činnosti v r. 1956. Pasporty OZ v okrese podľa obcí¹¹¹ ukázali, že filmový projektor vlastní mesto Liptovský Mikuláš, obce Dechtáre, Liptovský Ján a Liptovský Ondrej, projekčnú kabínu obce Partizánska Ľupča, Smrečany a Palúdzka. Štatistický výkaz¹¹² z januára r. 1957 hlási 1 Dom osvetu, 23 osvetových besied, 19 osvetových izieb a 13 obcí bez osvetového zariadenia, 6 stálych kín¹¹³, vyradenie aparátu v Liptovskej Sielnici a nečinnosť pojazdného kina Domu osvetu z technických príčin. Prednášok s poľnohospodárskou tematikou spojených s premietaním filmov a diafilmov sa uskutočnilo 442.

V rámci Akcie Z, orientovanej v oblasti kultúry na odstránenie závad a rozšírenie siete OZ, sa mali pravidelné premietanie v r. 1957 rozšíriť do obcí Liptovská Sielnica, Vlachy, Ľubelňa, v r. 1958 vo Veľkom Borovom a Hutách pomocou školského aparátu, Pavlovej Vsi, Iľanove, Palúdzke, Ploštíne a r. 1959 ďalej v Okoličnom, Liptovskej Mare, Prosieku, Sokolčiach, Jakubovanoch a celkovo do r. 1960 sa mal počet kín OZ vyšplhať na číslo 24.

R. 1957 sa niesol v duchu zhromažďovania zistení o stave kultúrno-osvetovej činnosti, ktorých výsledkom boli zápisnice z prieskumov kultúrno-osvetovej činnosti

---

¹⁰⁹ špeciálne v kinách OZ v Liptovskom Jáne, Pavčinej Lehote, Liptovskej Sielnici, Liptovských Matiašovciach a v školských kinách v Ľubeli, Galovanoch a Liptovskom Kríži mali zabezpečiť pravidelné premietania celovečerných filmov a náučných filmov k prednáškam s poľnohospodárskou tematikou

¹¹⁰ Po cestách našej vlasti, Svetoví majstri gymnastiky, Ľahká atletika, Emil Zátopek, S kamerou za rekordami

¹¹¹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 148, sign. Kult/27, K15.

¹¹² MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 145, sign. Kult/10, K15.

¹¹³ Liptovský Ján, Demänová, Pavčina Lehota, Dechtáre, Galovany, Liptovský Kríž

a zariadení v okrese¹¹⁴, ktoré podávajú obraz najmä o nedostatkoch teoretických plánov v konkrétnej praxi v danej lokalite. Po prečítaní týchto analýz usudzujem, že najväčším úskalím v kultúrno-osvetovej práci je problém personálnej angažovanosti. Slabá až žiadna iniciatíva kompetentných osvetových pracovníkov na jednej strane a nezáujem občanov na druhej strane zapríčinil úpadok kultúrnej úrovne, ako tomu bolo napríklad v Bobrovci, Bodiciach¹¹⁵, Liptovskej Ondrašovej¹¹⁶, Jalovci či Liptovskom Jáne, ktorý však vynikal prácou s filmom¹¹⁷, a to zase najmä vďaka osobnej iniciatíve občana obce.

Od r. 1958 sa hodnotenie plánovitej činnosti transformuje do komplexných rozborov kultúrno-osvetovej, školskej a mimoškolskej činnosti, ktorých účelom je *„skúmať, ako podnik organizácia a národný výbor zabezpečuje svoj stály rozvoj, ako uspokojuje potreby spoločnosti a či pri tom volí najhospodárnejšie cesty. (...) b) Národné výbory plne zabezpečujú uspokojenie potrieb spoločnosti a stály hospodársky a kultúrny rozvoj celých obcí, okresov, krajov, podľa perspektívnych i ročných plánov.“*¹¹⁸ Z komplexného rozboru mimoškolskej činnosti a osvetových zariadení za r. 1958 je dochovaná správa o činnosti Domu osvetu v Liptovskom Mikuláši za r. 1958¹¹⁹, ktorá hlási, že pojazdné kino, ktorého činnosť má Dom osvetu na starosti, premietalo v obciach bez premietacie prístroja za tento rok 146-krát. Perspektívy práce na r. 1959 sa zaväzujú k práci na zintenzívnení a dovŕšení kultúrnej revolúcie na dedine. Z mimoškolskej činnosti inštitúcií sa po prvý raz dostáva v oblasti práce s filmom k slovu Okresný pioniersky dom v Liptovskom Mikuláši, ktorý zabezpečuje záujmové krúžky jednak samostatne a jednak metodicky, príp. materiálne pomáha školským krúžkom. *„Okrem práce v krúžkoch, sústreďuje svoju pozornosť aj na masové akcie, ako sú besedy, premietania filmov (...). Najpočetnejšie sú zatiaľ navštevované filmové predstavenia, ktoré bývajú v nedeľu dopoludnia*

---

¹¹⁴ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 158, sign. Kult/27, K15.

¹¹⁵ za neúspechom zorganizovať kultúrne podujatie sa uvádza medzi inými aj alkohol

¹¹⁶ odliv mládeže do Mikuláša za kultúrou

¹¹⁷ kultúrne dianie v obci bolo zastúpené predovšetkým prácou s filmom, keď osvetová beseda pravidelne organizovala premietanie filmov, zásluhu na tom mal p. Grečner, ktorý bol pokladníkom, premietateľom, ale i kronikárom či režisérom divadelných predstavení, a to i napriek tomu, že premietací prístroj vykazoval časté poruchy

¹¹⁸ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 179, sign. Škol/57, K17.

¹¹⁹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 179, sign. Škol/57, K17.

*a priemerná účasť na predstaveniach je asi 120 detí. Tak napríklad za mesiac január bola dochádzka na filmové predstavenia asi 600-700 detí.*¹²⁰

Komplexný rozbor hospodárenia za r. 1959 Okresného pedagogického strediska v Liptovskom Mikuláši, Domu osvetý¹²¹ v Liptovskom Mikuláši, štátnych kín a školských jedální v okrese dokladá, že premietací prístroj bol zakúpený, príp. bol poukázaný príspevok na jeho zakúpenie do obcí Pavlova Ves, Trstené, Veľké Borové, Benice, Prosiek, Liptovský Ondrej a Lazisko¹²².

Z r. 1959 a nasledujúcich 3 rokov, t. j. do r. 1962 nie sú dochované žiadne plány a rozborý plnenia plánov kultúrno-osvetovej činnosti, čo je možno pripísať územnej reorganizácii r. 1960, ktoré iste zasiahli aj do činnosti ONV a jeho odborov, a preto sa písomná produkcia v tomto smere buď pozastavila alebo sa nedochovala, čo však nie je s určitosťou možné povedať. Plnohodnotný nástup do aktívnej plánovitej činnosti odboru je možné sledovať znovu od r. 1963.

---

¹²⁰ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 179, sign. Škol/57, K17.

¹²¹ tu sa už objavuje názov Okresný dom osvetý

¹²² MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 192, sign. Škol/57, K18.

4. Práca s filmom v r. 1960-1975

4.1 Vyhodnotenie osvety filmom v určenom období

Nedochovaný archívny materiál dokumentujúci plánovitú osvetovú činnosť z r. 1960, 1961 a 1962 znamená prvé výrazné narušenie kontinuity v sledovaní činnosti ONV, odboru školstva a kultúry. Z prvých dochovaných prameňov po tomto bielom mieste je však možné dozvedieť sa aspoň pár faktografických údajov, ktoré pomôžu osvetliť osvetovú činnosť s filmom v tomto období.

Rozbor plnenia úloh na úseku kultúrno-osvetovej práce v okrese Liptovský Mikuláš z r. 1963¹²³ prehlasuje, že kultúrno-osvetová práca bola v tomto roku zameraná predovšetkým na pomoc plnenia úloh poľnohospodárskej výroby. Do práce s filmom sa to premietlo, ako to napr. dokazuje komplexný rozbor činnosti Osvetového domu v Liptovskom Mikuláši za r. 1963¹²⁴, v podobe 17 tematických večerov a večerov výmeny skúseností k problémom výroby na JRD podľa požiadaviek, ktoré si JRD dali. „*Večery boli spojené s premietaním krátkych filmov a besedami so vzornými pracovníkmi JRD okresu. (...) Osvedčila sa forma premietania filmov – tematicky vhodných k prejednávanej téme. Treba podotknúť, že uvedené besedy sa uskutočnili len vtedy, keď iniciatíva pri ich organizácii vychádza od OOD. Záujem o ne je preto taký veľký, že sú zaujímavé a pestré (film, prednáška, beseda).*“¹²⁵ Čo sa týka uskutočnených kurzov v rámci Ľudovej akadémie, negatívne je vyhodnotená práca s názornosťou vo vzdelávacom procese či už u osvetových besied či závodoch, t. j. že sa nedostatočne využívali krátke filmy a diafilmy k spjestreniu prednášok.

R. 1963 sa niesol aj v znamení 250. výročia smrti Jánošíka a do akcií spojených s týmto výročím sa zapojila aj práca s filmom, keď bola v Mikuláši uvedená premiéra filmu Jánošík Paľa Bielika, ktorá podporila ziskovosť kín. Po prvý raz sa objavuje zmienka o využití filmu pre cestovný ruch, keď bolo do budúcnosti

---

¹²³ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 20, sign. Škol./456-kult., K4., č. spisu: nesign.

¹²⁴ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 22, sign. Škol./456.6-kult., K4., č. spisu: nesign.

¹²⁵ Tamtiež.

nariadené „riešiť otázku výstavby prírodného amfiteátra v Demänovskej doline v oblasti autocampingu čo by malo ďalší význam pri premietaní putovným šíruchlým kinom a inými podujatiami pre využitie na činnosť vlastných súborov. Súčasne by to znamenalo využitie turistov (autokino).“¹²⁶

Zároveň sa tu po prvýkrát objavuje zmienka o nepriaznivom vplyve rozvoja televízneho vysielania pre prácu s filmom¹²⁷.

Z r. 1964 máme dochovaný prvý jednotný plán osvetovej činnosti¹²⁸ v okrese, ktorý v rámci siete osvetových a kultúrnych zariadení v okrese, 2 osvetové domy, 97 OB, 1 klub JRD, 32 kín NV. Táto skutočnosť je oproti r. 1957, kedy bolo v okrese 23 osvetových besied výrazne väčší počet, s ktorým sa dá pracovať, vzhľadom k absencii prameňov, len v rámci predpokladov, že sa tento počet zväčšil územnou reorganizáciou pričlenením obcí z okresov Ružomberok a Liptovský Hrádok¹²⁹, avšak nedá sa s presnosťou povedať, koľko osvetových besied pribudlo len v rámci bývalého okresu Liptovský Mikuláš.

Podobne ako v r. 1963 sa ťažisko práce s filmom malo zasadiť do oblasti kultúrno-osvetovej práce v poľnohospodárstve. Medzi najdôležitejšie úlohy v tejto oblasti patrilo usporadúvať tematické večery s premietaním krátkych poľnohospodárskych filmov na úseku pestovania zemiakov a ďalšieho prehĺbenia popradského hnutia za zvýšenie hektárových výnosov, a tiež krátkych filmov o ošetrovaní lúk a pasienkov a pestovaní krmovín, o obsluhu močovkového zariadenia apod. Podrobnú správu o plnení týchto úloh podáva rozpočet, rozbor

---

¹²⁶ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 20, sign. Škol./456-kult., K4., č. spisu: nesign.

¹²⁷ „Súčasný stav vzhľadom k rozvoju televízie a teda domácej kultúry ukazuje po skúsenostiach o vzniknutom probléme osamocovania, smerovania k individualizmu, egoizmu a vytvárania negatívnych rysov v povahách ľudí, že bude bezpodmienečne potrebné pre podporu kladných povahových rysov ľudí v Liptove bude potrebné riešiť veľké akcie, viac možností predkladať pred ľudí pre spoločné a vzájomné stretávanie a tým upevňovať duch kolektivismu. Čo vyplýva i z dôvodu tehcnizácie nášho okolia čo v určitom smysle narušuje doterajšiu rovnováhu medzi pracovnou dobou pracovným zaťažením a dobou voľna a jej správneho využitia.“ (In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 20, sign. Škol./456-kult., K4., č. spisu: nesign.)

¹²⁸ povinnosť jednotného plánovania a zabezpečenia jednotného výchovno-vzdelávacieho pôsobenia osvetovej činnosti NV je uzákonená v zákone č. 52/59 Zb. (Osvetový zákon), „Tieto plány pripravovať v spolupráci s kompetentnými orgánmi spoločenských organizácií, JRD, s vedeckými a kultúrnymi inštitúciami a ich plnenie spoločne s nimi aj hodnotiť.“ (In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 28, sign. Škol./154.21, K5., č. spisu: nesign.)

¹²⁹ vzhľadom k údajom štatistického charakteru nie je možno oddeliť obce bývalého okresu Ružomberok a z toho dôvodu nie sú tieto údaje vzhľadom k vymedzeniu práce presné

činnosti a hospodárenia OOD v LM z t. r.¹³⁰, ktorý poľnohospodársky film oceňuje¹³¹ z hľadiska schopnosti pomôcť vyrovnať do r. 1970 poľnohospodárstvo na úroveň priemyslu. Za týchto podmienok tak OOD spolu s OV Spoločnosti pre šírenie politických a vedeckých poznatkov v LM usporiadali vo februári r. 1964 historicky I. okresnú prehliadku poľnohospodárskych filmov v Kine 1. máj v Liptovskom Mikuláši a mimo okresného mesta v obci Liptovský Peter a obciach býv. okresu Ružomberok. Filmy boli rozdelené do dvoch kategórií, a to rastlinná a živočíšna výroba a mechanizácia poľnohospodárskych prác. Tejto akcie sa zúčastnilo celkom 645 pracovníkov JRD a Štátnych majetkov, jej priebeh a účinnosť boli vyhodnotené kladne s cieľom nadviazať na jej úspech aj v budúcich rokoch.

Z hľadiska zlepšenia materiálno-technickej základne sa vypracovali opatrenia u kín NV, najmä v oblasti rekonštrukcie a prispôsobenia priestorov pre premietacie prístroje. Pracovalo sa ďalej i s otázkou prevádzky putovného turistického kina v Demänovskej doline. Boli schválené prostriedky na zakúpenie maringotky a prístroja s tým, že s úplným vrátením nákladov sa počítalo do 2 rokov. „*Ďalej vzhľadom na turistický ruch a budovanie hotelov v Demänovej by toto putovné kino v letnom období od júna do októbra mohlo sústavne chodiť v teréne pod titulom kina NV, čím by sa kryl pokles návštevnosti a tržieb (...)*“¹³² Tento spôsob práce s filmom podáva pekný obrázok o pluralite a pestrosti možností práce s filmom, napr. i vo sfére cestovného ruchu, čím sa téma práce s filmom ako osvetovým prostriedkom zasadzuje do širších diskusií o kultúrnej politike, podáva autentické správy o dobovom kontexte, a má tak neoceniteľnú výpovednú hodnotu.

ŠV o osвете podľa obcí z r. 1964-1965¹³³ uvádza, že kino OZ vo vymedzenom území funguje v obciach Beňadiková, Bobrovček, Bobrovník, Bukovina, Gôtovany, Jamník, Lazisko, Lipt. Anna, Lipt. Sielnica, Kvačany, Lipt. Trnovec, Paludza,

---

¹³⁰ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 31, sign. Škol./456.6-kult., K5., č. spisu: 2366.

¹³¹ „*Ved' poľnohospodársky film informuje o všetkom novom a cennom, čo prináša pokroková veda a prax poľnohospodárstvu, vysvetľuje význam, zmysel a výhody nových výrobných metód, dokonalejšiu organizáciu a technológiu najrôznejších úsekov poľnohospodárskej práce, učí, ako využiť skryté rezervy a pod. Poľnohospodársky film dokáže názorne a pútavo vysvetliť veľmi zložité prírodné procesy (...), zrozumiteľne vysvetliť najobtiažnejšie otázky biológie, agrotechniky, zootechniky a mechaniky.*“ (In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 31, sign. Škol./456.6-kult., K5., č. spisu: 2366.)

¹³² MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 30, sign. Škol./456.5-kult., K5., č. spisu: nesign.

¹³³ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 27, sign. Škol./58-kult., K5., č. spisu: nesign.

Pavlova Ves, Trstené, Veterná Poruba, Východná a Žiar, pričom najviac predstavení sa premietlo v kine OZ v Lipt. Sielnici s počtom 111 filmových predstavení. Na druhej strane zoznam stagnujúcich kín OB v okrese LM z r. 1965¹³⁴ uvádza, že v r. 1963-1964 sa prestalo premietat' v kine OB v Galovanoch, Jalovci, Konskej, Lipt. Kríži, Lipt. Matiašovciach, Malom Borovom, Palúdzke, Pavčinej Lehote, Sokolčiach, Uhorskej Vsi, Vavrišove, Veľkom Borovom a vo Vlachoch. Dá sa povedať, že v tomto období sa pomaly profilujú obce, ktoré vo svojej kultúrno-osvetovej činnosti využívali aj film a obce, kde sa po celé sledované obdobie zmienky o fungujúcom kine a osvetovej práci s filmom vôbec neobjavili.

JP osvetovej činnosti pre r. 1965¹³⁵ nadväzuje na výsledky I. okresnej prehliadky poľnohospodárskych filmov a plánuje previesť II. prehliadku v okresnom meste a obciach Važec, Pribylina, Závažná Poruba, Kvačany, Bobrovec, Lipt. Kríž, Lipt. Kokava, Hybe a Partizánska Lupča v marci t. r. Premietania krátkych poľnohospodárskych filmov sa majú naďalej zapájať v rámci tematických večerov na JRD, a to v obciach Ľubel'a, Hybe, Vavrišovo, Kokava, Važec, Východná, Pribylina, Lipt. Trnovec. K ďalším opatreniam patrí usporiadanie 60 besied s premietaním filmov a výkladom pravidiel rôznych športov na obciach okresu podľa potreby. OOD v LM si ukladá za úlohu v 1. štvrtroku 1965 previesť výber krátkych filmov k ošetrovaniu a zberu krmovín, zberu zemiakov a odpremietat' ich pred projekciami celovečerných filmov.

Práca s filmom na úseku kultúry v okrese LM v r. 1965 plnila program ustanovený JP. OOD v spolupráci s Výrobnou poľnohospodárskou správou Liptovský Mikuláš zorganizovali avizovanú II. okresnú prehliadku poľnohospodárskych filmov, ktorá bola takisto rozdelená na dve kategórie, zúčastnilo sa jej 350 pracovníkov JRD a ďalších pracovníkov z príslušnej oblasti. „Na väčšine JRD tiež prebiehali družstevné školy práce a na ŠM závodné školy práce, ktorým bolo zo strany OOD ponúknuté poskytnutie metodických materiálov a premietanie krátkych poľnohospodárskych filmov ako doplnku učiva.“¹³⁶ Plnenie úloh na úseku

---

¹³⁴ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 43, sign. Škol./456.5-kult., K.6, č. spisu: nesign.

¹³⁵ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 39, sign. Škol./154.21, K.6, č. spisu: nesign.

¹³⁶ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 39, sign. Škol./154.21, K.6, č. spisu: nesign.

kín sa prejavilo obnovenou/zahájenou činnosťou kín v OB¹³⁷, a taktiež činnosťou širokouhlého putovného kina, ktoré premietalo po celom okrese, celkom uskutočnilo 49 projekcií.

JP kultúrno-výchovnej práce Rady ONV v LM na r. 1966 ustanovuje hlavnú úlohu národným výborom, ktorou je „*v súlade s rozvíjaním materiálne technickej základne socializmu a rastom hmotnej úrovne, zvyšovať vzdelanosť a kultúrnu úroveň občanov. V oblasti kultúrno výchovnej práce je národným výborom sverená zodpovednosť za rozvoj základne kultúrnych zariadení a za koordináciu činnosti všetkých kultúrnych zariadení bez ohľadu na to, komu sú podriadené*“¹³⁸.¹³⁹ Táto úloha bola rozložená do 4 čiastkových opatrení. Prvé čiastkové opatrenie sa malo zamerať na starostlivosť o systematický rozvoj všestrannej vzdelanosti ako dospelých, tak mládeže a pre prácu s filmom sa nariadilo usporadúvanie kurzov pre občanov cigánskeho pôvodu, medzi ktoré patrili kurzy varenia, prania, žehlenia či zašívania spolu s besedami a premietaniami filmov, a tiež usporiadania už v poradí III. okresnej prehliadky poľnohospodárskych filmov v okresnom meste a 9 obciach okresu. Druhé opatrenie sa venovalo rozvoju ZUČ, v súvislosti s ktorým mal ONV zabezpečiť účasť na kultúrno-spoločenských podujatiach ako napr. Oravská osmička, Bystrická šestnásťka¹⁴⁰ a tiež premietania krátkych filmov pri rôznych akciách, ako napr. Týždeň výživy apod. Tretím opatrením bola modernizácia kultúrnych zariadení a štvrtým prehľad starostlivosti o profesionalitu osvetových pracovníkov, ktoré sa v oblasti filmu malo zabezpečiť školením premietáčov 16 mm kín v OB.

Komplexný rozbor oddelenia kultúry za r. 1966 spolu so správou o plnení hlavných smerov kultúrno-výchovnej práce z t. r.¹⁴¹ potvrdzujú splnenie plánu prvého opatrenia, a teda usporiadanie III. okresnej prehliadky poľnohospodárskych filmov v spolupráci s OOD a VPS. Konala sa v okresnom meste a na 8 obciach okresu

---

¹³⁷ podľa ŠV o osвете podľa miest a obcí z r. 1966 (In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 49, sign. Škol./58-kult., K.7, č. spisu: nesign.) sa kiná OZ nachádzajú v okresnom meste (3 kiná + Ondrašová, Palúdzka ako mestské časti po jednom kine) a okrem obcí uvedených v ŠV z r. 1964-1965 obce Hutý, Iľanovo (do správy OB prešlo až v r. 1967), Kráľova Lehota, Lipt. Porúbka, Malé Borové, Pribylina (OB prevzala od r. 1966), Prosiek, Vavrišovo, Vyšná Boca

¹³⁸ vzťahuje sa to s najväčšou pravdepodobnosťou na kiná, ktoré sa delili pod správu NV a OB, a potom i kiná stále, ktoré nie sú primárnym záujmom tejto práce

¹³⁹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 50, sign. Škol./154.21, K.7, č. spisu: nesign.

¹⁴⁰ celoštátne súťaže amatérskych filmov

¹⁴¹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 50, sign. Škol./154.21, K.7, č. spisu: nesign.

za účasti celkového počtu 631 občanov s cieľom učiť pracovať s filmom a ukázať nové poznatky vedy, výskumu a praxe. Boli na nej zastúpené najnovšie filmy, ktoré boli, tak ako v predošlých rokoch, do dvoch kategórií. Organizovala sa jednak pre osvetových pracovníkov¹⁴², a jednak pre verejnosť a bola kladne hodnotená, ostatne už to, že sa organizoval jej tretí ročník, hovorí o úspešnom diváckom záujme. Splnené bolo aj druhé opatrenie, ktoré vzhľadom k prináležaniu k mimoškolskej činnosti popíšem v samostatnej podkapitole.

Na čiastkové opatrenia z r. 1966 nadviazal aj JP kultúrno-výchovnej práce rady ONV v LM v r. 1967¹⁴³. Zo 4 skupín čiastkových opatrení sa v oblasti osvetu filmom navrhuje vo väčšej miere využívať rozhlasu, televízie a filmu pri organizovaní vzdelávacích podujatí, rozvíjať technické záujmy mládeže organizovaním krúžkov fotografických, filmových a výtvarných či rozšíriť využitie audiovizuálnych pomôcok. Konkrétnejšie plánovanie pre obce, príp. uskutočnenie nejakej akcie, ako bola za posledné roky prehliadka poľnohospodárskych filmov však chýba. Po prvý raz sa však výraznejšie prejavuje filmová činnosť v Liptovskom Hrádku, ktorý v tejto oblasti dosiaľ neprejavoval intenzívnejšiu aktivitu¹⁴⁴. JP kultúrno-osvetovej práce Mestského národného výboru¹⁴⁵ v rámci prvého opatrenia navrhuje premietania krátkych filmov v rámci besied o umení, na pracoviskách pre robotníkov, premietania v prírode, pre školy, pre verejnosť, a to s pestrou tematikou, napr. odboja, cestopisných a vedeckých filmov, celovečerných filmov v rámci školy, a taktiež s odbornou tematikou spojenou s besedami.

Využitie filmu pri rôznych vzdelávacích podujatiach v r. 1967 dokladá komplexný rozbor činnosti Okresného osvetového strediska v LM a oddelenia kultúry¹⁴⁶, keďže hlásia uspokojivé využitie filmu pri rôznych kurzoch¹⁴⁷, poľnohospodárskym kabinetom bola usporiadaná prehliadka krátkych odborných

---

¹⁴² vedúci pracovníci poľnohospodárskych závodov, vedúci ľudovej akadémie, lektori, poľnohospodárske školy atď., ktorí, ako dodávajú pramene, sa zúčastnili rôznych ďalších akcií (Oslavy piesní a tancov vo Východnej, premietanie putovným kinom atď.) s cieľom prehĺbiť im vedomosti pri ich výchovnom poslaní

¹⁴³ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 61, sign. Kult/ 154.21, K.8, č. spisu: nesign.

¹⁴⁴ v meste bola v tom čase 1 osvetová beseda, 1 štátne kino a 2 červené kútiky, a to pri ZV-ROH Tesla a ZV-ROH Drevoimpregna

¹⁴⁵ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 61, sign. Kult/ 154.21, K.8, č. spisu: nesign.

¹⁴⁶ myslí sa tu Okresný osvetový dom, pravdepodobne ale od tohto roku sa začína viac využívať práve označenie *stredisko*

¹⁴⁷ zdravotnícke, technické, pedagogické, medzinárodnej politiky atď.

ovocinárskych filmov na obciach¹⁴⁸ s celkovou účasťou 340 občanov. Neuspokojivé výsledky zaznamenáva úsek kín, ktorý je odôvodnený zaostalosťou technických zariadení pre nedostatok financií na zakúpenie nových premietacích prístrojov a samozrejme stúpajúci rozvoj televíznej siete.

V r. 1968 plánuje JP kultúrno-výchovnej práce v Liptovskom Mikuláši¹⁴⁹ v rámci politickovýchovnej činnosti prehliadku krátkych odborných poľnohospodárskych filmov v okresnom meste, na obciach Ploštín, Dúbrava, Kráľova Lehota, premietanie filmov v rámci mimoumeleckej záujmovej činnosti na obciach Lipt. Porúbka, Važec, Závažná Poruba, Galovany, Nižní Boca, Valaská Dubová, Dovalovo, Trstené, Prosiek a Malé Borové, a taktiež premietanie diafilmov a diapozitívov počas konania univerzity plantážnictva v rámci Ľudovej akadémie. V Liptovskom Hrádku sú plánované Večery požiarnických a cestopisných filmov.

V komplexnom rozbere činnosti OOD za tento rok¹⁵⁰ je doložená správa o uskutočnení prehliadky poľnohospodárskych filmov v 2 mestách, 6 obciach s celkovým počtom 327 poslucháčov. Turbulentný rok v dejinách Československa neobišiel ani kraj na Liptove a mal vplyv i na organizáciu osvetovej činnosti, o čom je dochovaná autentická správa zo ŠV o kultúrno výchovnej činnosti v okrese za daný rok¹⁵¹. „*Podujatia vo vzdelávacej činnosti boli narušené v druhom polroku vstupnom spojeneckých vojsk. Mnohé plánované akcie sa preto neuskutočnili. V prvom polroku, hlavne stranické organizácie, vykázali mnoho aktivity pri organizovaní a vysvetľovaní vnútornej politiky (politickej situácie) organizovaním verejných schôdzí a pohovorov. Počet súborov a krúžkov zaznamenal pokles (nedostatok finančných prostriedkov). Kurzová činnosť poklesla oproti minulému roku (Dom osvetu v Liptovskom Mikuláši je v prestavbe a nemá náhradné priestory). Profesionálni pracovníci z obcí sú len vo Východnej.*“¹⁵²

Z hľadiska štatistického výkazníctva je možné od tejto doby, resp. už od polovice 60. rokov badať nové kultúrne zariadenia, ktoré sa označujú *kultúrne domy* či *kultúrne a spoločenské strediská*, názvy, ktoré sú bližšie súčasnému človeku, než

---

¹⁴⁸ Beňadiková, Dúbrava, Hybe, Bobrovec, Trstené, Dovalovo, Malatíny, Ploštín

¹⁴⁹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 74, sign. Kult./154.21, K.9, č. spisu: nesign.

¹⁵⁰ Tamtiež.

¹⁵¹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 85, sign. Škol./58-kult., K.10, č. spisu: 9.

¹⁵² MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 85, sign. Škol./58-kult., K.10, č. spisu: 9.

osvetové besedy. Úplné ustálenie týchto pomenovaní sa datuje až do 80. rokov. Fungujúca osvetová beseda s kinom NV sa v r. 1968 nachádza na obciach Demänová, Gôtovany¹⁵³, Huty, Iľanovo¹⁵⁴, Lazisko, Lipt. Sielnica, Kvačany, Lipt. Kríž, Malé Borové¹⁵⁵, Pribylina, Prosiek¹⁵⁶, Smrečany¹⁵⁷, Valaská Dubová, Veterná Poruba, Vyšná Boca¹⁵⁸. Z toho vyplýva, že v porovnaní s posledným prehľadom sa v tomto roku nepremietalo v Kráľovej Lehote, Lipt. Porúbke, Vavrišove, Beňadíkovej, Bobrovčeku, Bobrovníku, Bukovine, Lipt. Anne, Lipt. Trnovci, Paludzi, Trstenom, Pavlovej Vsi a na Žiari. Funkčných kín OB tak bolo celkom 16 a najviac filmových predstavení sa premietlo v Demänovej s počtom 109.

Rozvoj kultúry sa v r. 1969 orientoval na komplexnú osvetovú starostlivosť o vybrané obce¹⁵⁹, zmapovanie stavu kinifikácie a organizáciu podujatí pri príležitosti 25. výročia SNP. Ku kinifikácii bolo vyčíslených 719 odpremietaných filmov v 16 mm kinách OB, ku ktorým sa ešte počítajú stále kiná NV¹⁶⁰.

Stav kín NV pri osvetových besedách sa za r. 1969¹⁶¹ pozmenil, keďže odpadli už v r. 1968 slabo fungujúce kiná v Gôtovanoch, Hutách, Iľanove, Lipt. Sielnici, Lipt. Kríži, Prosieku a Smrečanoch, zatiaľ čo pribudlo letné premietanie v Ľubeli, obnovenie činnosti v Dovalove, Lipt. Jáne, Lipt. Trnovci¹⁶² a Nižnej Boci.

---

¹⁵³ „Osvetová beseda v tunajšej obci vyvíjala slabšiu činnosť, nakoľko filmové predstavenie sa v tunajšej obci nevíplácalo a to s toho dôvodu, že v tunajšej obci, sa toho času zjavil vedší počet televízorov, ták že občania na premietanie filmu sa nezučasnovali.“ (In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 85, sign. Škol./58-kult., K.10, č. spisu: 9.)

¹⁵⁴ „Zisťujeme, že najväčšou prekážkou kultúrnej činnosti na dedinách sú pohostinstva, ktoré sú otvorené vo večerných hodinách, lebo tam väčšia časť mládeže presedí nečinne. Preto sme na požiadanie čl. sväzu žien požiadali vedenie Jednoty a ONV odboru obchodu o zrušenie pohostinstva v našej obci. (In: Tamtiež.)

¹⁵⁵ Činnosť osvetového pracovníka v Malom Borovom pozostávala hlavne v tom, že sa pravidelne raz do týždňa premietali filmy. (...) Máme 2 staré premietacie prístroje, ktoré sú sále v poruche, takže bude potrebné v I. štvrti roku dodať cestou ONV-odboru školstva a kultúry nový premietací prístroj, ktorého sa dožadujú mládež ČSM, (...).“ (In: Tamtiež.)

¹⁵⁶ od 2. polroka prestala OB fungovať z dôvodu absencie finančných prostriedkov, premietачa a zariadenia

¹⁵⁷ „Činnosť osvetovej besedy v r. 1968 bola pomerne slabá, čo možno zdôvodniť nedostatkom času a tiež nechotou, nakoľko sa zdá výhodnejšie kultúru kupovať ako ju tvoriť.“ (In: Tamtiež.)

¹⁵⁸ premietanie filmov jedinou činnosťou osvetovej besedy

¹⁵⁹ Bobrovec, Dovalovo, Dúbrava, Huty, Hybe. Lipt. Ján, Lipt. Peter, Malé Borové, Malužiná, Pribylina, Part. Ľupča, Ploštín, Smrečany, Východná, Važec, Valaská Dubová, Závažná Poruba

¹⁶⁰ kino Tatra (LM), kiná v Dúbrave, Važci, Závažnej Porube, Partizánskej Ľupči, Hybiach

¹⁶¹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 204, sign. Kult./58, K.27, č. spisu: 40.

¹⁶² „Práca s filmom je veľmi ťažká a vyžaduje veľa námahy. I napriek tomu sú filmové predstavenia sústavné stratové. V snahe zabezpečiť dostatočný príjem filmové predstavenia sa konajú jeden krát za mesiac a to vždy v každú prvú nedeľu.“ (In: Tamtiež.)

Vo Vyšnej Boci kino fungovalo, ale v druhom polroku sa vôbec nepremietalo, čo sa za vinu dávalo predsedkyni OB, ktorá nebola schopná organizačne zabezpečiť jej chod.

V r. 1970 sa nadviazalo na problémy predošlých rokov a medzi hlavné úlohy kultúrnej a osvetovej práce v okrese¹⁶³ patrilo využívať sovietske filmy pri rôznych akciách, napr. počas mesiaca československo-sovietskeho priateľstva a najmä zachovať pravidelnosť premietania v kinách OB. Žiadna špeciálna akcia nebola v pláne, a nie je zmienka ani o práci s filmom v politicko-organizačnom pláne príprav na voľby v rámci úseku kultúrno-výchovnej práce. Komplexný rozbor¹⁶⁴ hlási akurát doplnenie prednášok Ľudovej univerzity celovečernými snímkami *Anna proletárka* a *Pole neorané*.

Ideologické upevňovanie kultúrno-výchovnej práce usmerňované politickými orgánmi iniciovali revíziu činnosti na úseku odboru a kultúry, ktorý v r. 1972 vypracoval závery pre radu a plénum ONV v LM¹⁶⁵, na ktoré malo nadviazať jednotné pôsobenie kultúrno-výchovnej práce uskutočňované prostredníctvom jednotných plánov, ktorých perspektíva siahala do r. 1975-1980. Dochované plány do r. 1975 tak môžu poskytnúť predstavu o úlohách a ich plnení v r. 1975-1980, z ktorých nie sú dochované jednotné plány, a preto túto päťročnicu nie je možné z hľadiska plánovitej činnosti popísať. Plán hlavných úloh kultúrno-výchovnej práce v okrese na r. 1972¹⁶⁶ vo všeobecnej rovine zdôrazňuje posilňovať kultúrno-výchovnú funkciu NV a venovať ich pozornosť rozvoju miestnej kultúry a jej prislúchajúcim osvetovým zariadeniam, medzi ktoré sa radí kino, krúžok amatérskeho filmu či filmový klub.

Práci s filmom je tu venovaný pomerne veľký priestor, ktorý v piatich bodoch súhrnne postihuje ťažiskové úlohy pre nasledujúce roky, a teda venovať pozornosť práci s filmovým divákom¹⁶⁷, starostlivému výberu filmov¹⁶⁸, filmových akciám pre

---

¹⁶³ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 205, sign. Kult./154.21, K27, č. spisu: nesign.

¹⁶⁴ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 216, sign. Kult./154.21, K28, č. spisu: nesign.

¹⁶⁵ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 228, sign. Kult./53.3, K29, č. spisu: nesign.

¹⁶⁶ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 230, sign. Kult./154.21, K29., č. spisu: nesign.

¹⁶⁷ navrhuje sa forma organizovania besied o významných filmoch s politickou a revolučnou tematikou, ktoré oboznámi verejnosť s históriou KSČ

¹⁶⁸ dôraz na tematiku budovania socializmu

pracujúcich a mládež, modernizácii kín NV a materiálno-technickej základne a náležitej kontrole plnenia plánov výkonov v tejto oblasti. Premietanie filmov bolo plánované¹⁶⁹ aj v rámci osláv 55. výročia VOSR, 50. výročia založenia ZSSR a Mesiaca československo-sovietskeho priateľstva, témy filmov čerpali zo sveta Sovietskeho zväzu.

Vyhodnotenie kultúrno-výchovnej činnosti¹⁷⁰ v tomto roku podáva správu o 2 uskutočnených filmových predstaveniach v rámci osláv spojených so ZSSR, ktorými boli predpremiéry filmov *Zajtra bude neskoro* a *Vlak do stanice nebo*. Osvetová práca je však vo všeobecnosti hodnotená negatívne. „*Krízové obdobie našej spoločnosti, hlavne však r. 1968-69 neobišlo ani úsek kultúry. Vo väčšine obcí okresu došlo k stagnácii kultúrno-výchovnej práci, prestali pracovať rady osvetových besied, prestalo sa s vypracovávaním jednotných plánov kultúrno-výchovnej práce. (...) Výsledky preventívnych opatrení sa dostavili už v priebehu r. 1972, kedy došlo k podstatnému oživeniu kultúrno-výchovnej práce na obciach.*“¹⁷¹

JP kultúrno-výchovnej práce na r. 1973/74¹⁷² sa zameriaval predovšetkým na mimoškolskú osvetovú činnosť pracujúcich a mládeže a nie je dochovaná zmienka o nejakej plánovanej filmovej akcii. v r. 1974 bol tiež vypracovaný návrh optimálnej siete kultúrno-osvetových zariadení na Slovensku v okrese LM, ktorý hlási fungujúce 16 mm kiná v Demänovej, Dúbrave, Lipt. Jáne, Malužinej, Nižnej Boci, Smrečanoch, Važci, 35 mm kiná v Hybiach, Partizánskej Ľupči a Východnej a kiná v Okoličnom, Ondrašovej a Paludzi¹⁷³, Kráľovej Lehote, obciach Dovalove, Lipt. Porúbke a Lipt. Petre¹⁷⁴, Lipt. Kríži, Ľubeli, Pribyline a Valaskej Dubovej.

---

¹⁶⁹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 230, sign. Kult./154.21, K29., č. spisu: nesign.

¹⁷⁰ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 246, sign. Kult./154.2, K30., č. spisu: 27.

¹⁷¹ Tamtiež.

¹⁷² MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 246, sign. Kult./154.21, K30., č. spisu: nesign.

¹⁷³ mestské časti okresného mesta

¹⁷⁴ časti mesta Liptovský Hrádok

4.2 Vyhodnotenie práce s filmom v rámci voľnočasových aktivít a záujmovej činnosti detí a pracujúcich v určenom období

Voľnočasové aktivity detí a pracujúcich sa organizovali predovšetkým pod záštitou Domu osvetu, resp. Okresného osvetového domu, ktorý započal svoju činnosť v r. 1953, a to formou rôznych krúžkov a umeleckých súborov. Medzi tradičné formy ako spevácky, folklórny či divadelný sa v 60. rokoch dostal do popredia aj záujem o praktické audiovizuálne umenie, a to v podobe krúžkov amatérskeho filmu. Zatiaľ čo v predošlých dvoch popisovaných časovo ohraničených obdobiach nie je v písomnostiach o aktívnom vedení nejakého krúžku amatérskeho filmu zmienka, nakoľko OOD ešte v tom čase nevyvíjal sústavnú aktivitu v tejto oblasti. V 60. rokoch sa však aj o túto formu praktickej umeleckej tvorby zvýšil záujem nadšencov filmového umenia.

Prvá zmienka o krúžku AF sa objavuje v komplexnom rozbere činnosti OD v LM za r. 1963¹⁷⁵, ktorý referuje, že pre rozvoj EUT je z dôvodu nutnej priamej pomoci krúžkom utvoriť poradné zbory a jedným z nich mal byť aj pre amatérsky film. Následne ŠV o EUT za r. 1964-1965¹⁷⁶ hlási filmový krúžok na vymedzenom území okresu 1 v okresnom meste a 1 v obci Východná. Plánovitá činnosť z r. 1964 sa zameriava v oblasti výchovy umením a starostlivosti o bohatý spoločenský život pracujúcich na usporiadanie Jednoročného kurzu amatérov filmárov a inštruktorov a taktiež Celookresnej prehliadky amatérskeho filmu v rámci Súťaže tvorivosti mládeže a pracujúcich s cieľom jeho docenenia a výchovy mládeže. Z rozboru činnosti OOD za tento rok¹⁷⁷ sa dozvedáme, že krúžkov AF je zatiaľ v okrese poskromne, pričom najsilnejším z nich je ZK ROH Bavlárskych závodov V. I. Lenina v Rybárpoli z bývalého okresu Ružomberok, ktorý však nespadá do vymedzeného územia tejto práce. O prácu krúžkov sa stará Fotostredisko, o ktorého činnosti informujú aj noviny ONV Nový Liptov. V Liptovskom Hrádku nie je z tohto obdobia známa voľnočasová aktivita s filmom, v tomto období sú v tomto meste

---

¹⁷⁵ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 22, sign. Škol./456.6-kult., K.4, č. spisu: nesign.

¹⁷⁶ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 27, sign. Škol./58-kult., K.5, č. spisu: nesign.

¹⁷⁷ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 31, sign. Škol./456.6-kult., K.5, č. spisu: 2366.

populárne čajové popoludnia, ktoré organizoval závod TJ Tesla, pri ktorom bol závodný klub ROH.

V r. 1965 bola na pláne STMP na úseku amatérskeho filmu, ktorá sa aj uskutočnila. Z tohto roku je doložené fungovanie poradného zboru pre amatérsky film pri odd. LUT, ako bolo nariadené a taktiež plán uskutočniť prvé diaľkové školenie pre záujemcov o amatérsku tvorbu filmov, keďže v tomto krúžky AF zaostávali napr. za fotografickými či výtvarnými krúžkami, u ktorých sa už školenia usporadúvali. Je tiež doložená aktívna činnosť filmového krúžku amatérov pri ZDŠ vo Východnej, ktorý ako jediný zastával silnejšiu pozíciu medzi prevahou krúžkov z býv. okresu Ružomberok, ktorý v tejto oblasti práce s filmom jednoznačne prevažoval.

Jednou zo štyroch hlavných smerov ukotvených v jednotnom pláne kultúrno-výchovnej práce z r. 1966¹⁷⁸ bola všestranná podpora záujmovej činnosti a amatérskej tvorivosti dospelých a mládeže, ktorá sa konkrétne premietla do nariadení v tomto roku zabezpečiť účasť na prehliadkach amatérskeho filmu Oravská osmička a Bystrická šesťnástka, a tiež zorganizovať STMP na úseku amatérskeho filmu. Školenie filmových amatérov, ako bolo nariadené r. 1965, sa zatiaľ neplánuje, zato je naplánované školenie pre osvetových pracovníkov-premietačov z 16 mm kín OB. V tomto roku, ako hlási komplexný rozbor OOD za odd. LUT¹⁷⁹, sa účasť na prehliadkach zabezpečila, uskutočnila sa už v poradí 3. okresná prehliadka, kde boli premietnuté filmy z dielne miestnych amatérov¹⁸⁰. Jediným aktívnym krúžkom je stále ZDŠ Východná.

S cieľom ďalšieho napredovania činnosti krúžkov AF sa v r. 1967 uskutočnila 4. okresná prehliadka amatérskych filmov a tiež večer premietania amatérskych diapozitívov. Film bol využitý ako pomôcka v tanečnom krúžku pri školení umeleckých vedúcich súborov ľudových tancov, kde sa premietali národopisné filmové dokumenty a prehrávali magnetofónové záznamy z Liptova. Ďalšia školiaca činnosť nie je doložená. Z krúžkov AF, ktorých v celom okrese pracovali 5, v sledovanom území stále funguje len 1 krúžok vo Východnej.

---

¹⁷⁸ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 50, sign. Škol./154.21, K.7, č. spisu: nesign.

¹⁷⁹ Tamtiež, č. spisu: nesign.

¹⁸⁰ Spartakiáda, Kočovný včelín – s týmto snímkom sa autor inž. Mačička zúčastnil aj Oravskej osmičky-, Náš dnešok, Náš amatér v Jugoslávii

V r. 1968 OOD zorganizoval opäť kvalifikačné školenie pre premietáčov 16 mm filmov. V plánovitej činnosti sa zdôrazňuje hľadanie nových foriem aktívnej práce s filmom, pričom tu sa po prvýkrát objavuje zmienka o filmovom klube. V tomto roku sa nehlási aktivita žiadneho krúžku vo vymedzenej lokalite.

Na r. 1969 bola naplánovaná ďalšia okresná prehliadka amatérskych filmov a školenie premietáčov 16 mm filmov, ku ktorému je dochovaný aj program¹⁸¹. Na úseku mimoškolského vzdelávania je zmienka o zriadení film-klubu v okresnom meste.

Práca s filmom v OOD mala v r. 1970 bohatší program¹⁸². V rámci Ľudovej akadémie sa malo uskutočniť podujatie Filmové umenie a film v ZSSR, v rámci školiacej činnosti už v r. 1965 nariadované školenie pre amatérov pod názvom *Odborná inštruktáž v amatérskom filme*¹⁸³, 5. okresná prehliadka amatérskych filmov a účasť odborných pracovníkov na celoštátnej prehliadke filmov o umení „Ars film 1970“ v Kroměříži.

Z vymedzeného územia je z roku 1971 hlásený filmový krúžok Včelárska škola Liptovský Hrádok.

Z r. 1972 sú pri kinách NV hlásené 2 filmové kluby mládeže, nie je však uvedená ich lokalizácia. Stav ZUČ¹⁸⁴ hodnotí, že filmové a fotografické krúžky sa v najväčšej miere podieľali na príprave a realizácii výstav k voľbám.

Na r. 1973-1974 bolo úlohou odd. ZUČ zorganizovať 2 diaľkové školenia amatérov filmov, ďalšiu okresnú prehliadku amatérskych filmov a tiež organizačne zabezpečiť súťaž amatérskych filmov s názvom *Tatranský kamzík*. V dňoch 5. – 7. októbra 1973 sa potom uskutočnil 1. ročník celoslovenskej súťaže amatérskych filmov *Tatranský kamzík* v hoteli Kriváň na Podbánsku¹⁸⁵.

---

¹⁸¹ 1. Požičovný poriadok, propagácia filmových predstavení a príslušné predpisy o prevádzke kín., 2. Filmová kópia a starostlivosť o filmy, ich výroba, distribúcia, termínovanie filmov a pod., 3. Klasifikácia filmov, číslovanie a lepenie filmov, záznamy o stave filmu a prevádzke, 4. Základy elektrotechniky, organizácia magnetofónového záznamu. Praktické premietanie, optika, akustika a bezpečnostné predpisy., 5. Praktické doškolenie, premietanie a s tým spojené závady – ich odstraňovanie, 6. Skúšky.

¹⁸² MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 205, sign. Kult./154.21, K.27, č. spisu: nesign.

¹⁸³ 4 dni s odborným lektorom

¹⁸⁴ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 246, sign. Kult./154.21, K.30, č. spisu: nesign.

¹⁸⁵ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 249, sign. Kult./456.5, K.30, č. spisu: 560.

45. Práca s filmom v r. 1975-1989

5.1 Vplyv nového profilu činnosti ONV a zmien v štruktúre kultúrno-osvetových zariadení na prácu s filmom

Postupné delimitačné úpravy kompetencií ONV v oblasti kultúry prebiehajúce od 70. rokov nie je možné sledovať, vzhľadom na absenciu potrebných prameňov z r. 1975-1980, dostatočne kontinuálne, hoci najpodstatnejšie zmeny sa diali v 80. rokoch a svedectvo o nich je zachované. Vzhľadom k tomu, že tieto úpravy majú výrazný vplyv na charakter produkovaných písomností, rozhodla som sa túto podkapitolu použiť ako predslov k poslednému sledovanému obdobiu, a to v rámci kontextualizácie nového systému so štrukturálnymi zmenami v sieti kultúrno-osvetových zariadení.

Posilnenie pozície ONV-odboru kultúry ako nadriadeného úradu miestnym a mestským národným výborom a všetkým inštitúciám v ich správe malo za následok zvýšenie produkcie písomností organizačného charakteru. Pribudli správy z inšpekčnej a kontrolnej činnosti, plánovitej činnosti v oblasti vnútornej organizácie úradu¹⁸⁶, zatiaľ čo sa povinnosť vypracovania jednotných plánov a správ o ich plnení presunula na podriadené orgány ONV - odboru kultúry. Táto decentralizácia v podstate zdá sa, znemožňuje pokračovať v už tak pretrhutej kontinuite ročnej plánovitej činnosti, ale posilnenie záujmu o plánovanie na päťročné obdobia, známe pod názvom päťročnice, zachovalo možnosť pokračovať v sledovaní tejto činnosti vďaka minimálnym programom kultúrno-výchovnej činnosti na druhú päťročnicu 80. rokov. Spolu s plánmi hlavných úloh a plánmi významných podujatí spojených s filmom v jednotlivých rokoch umožňujú naďalej sledovať tradičné i nové formy práce s filmom v osvetovej činnosti.

Prevratné zmeny prebiehali aj v profilácii jednotlivých kultúrnych zariadení a formovaní nových typov práce s filmom v podstatne odlišných podmienkach než doposiaľ. V tomto prípade ide zase skôr o proces centralizácie, v intenciách ktorej bolo cieľom sústreďovať kultúrno-osvetovú činnosť do jedného objektu. Tieto objekty sa formovali ako integrované kultúrne strediská miestneho či mestského

---

¹⁸⁶ napr. plánovanie inšpekcií v konkrétnych lokalitách v konkrétnom čase a pod.

významu, ktorých súčasťou bolo aj kino. Integrácia kín NV do týchto kultúrnych stredísk bola komplikovaná zo správneho hľadiska, keďže doteraz boli kiná rozpočtovými organizáciami priamo v správe NV, zatiaľ čo v tomto období sa z nich mali stať organizácie príspevkové začlenené už priamo v kultúrnom stredisku. Miestne kultúrne stredisko malo v podstate nahradiť osvetové besedy, keďže „*integruje vo svojej štruktúre všetky doteraz existujúce kultúrno osvetové zariadenia v danej obci.*“¹⁸⁷

Podľa rozvoja tejto štruktúry sa v r. 1985 bola v rámci minimálneho programu kultúrno-osvetovej činnosti pre okres Liptovský Mikuláš na r. 1985¹⁸⁸ vypracovaná kategorizácia okresu¹⁸⁹, ktorá významnosť obcí hodnotila podľa typu osvetového zariadenia, ktoré sa tam nachádzalo. Podľa tejto kategorizácie boli následne vypracované aj plány kultúrno-osvetovej činnosti na 8. päťročnicu. V obciach V. kategórie sa s filmom prakticky nepočítalo a v obciach IV. kategórie sa s filmom pracovalo minimálne. Týmto dá sa povedať začína limitácia menších obcí v kultúrnom využití s filmom, ktorá sa postupne prehlbuje v ďalších rokoch a vyúsťuje v podstate až do stavu, keď sa na dedinách už žiadne kino a práca s filmom nevyužíva.

Ďalším špecifikom v osvetovej práci všeobecne je rozvoj klubovej formy vzdelávania, ktorá ovplyvnila i prácu s filmom, a to v podobe vytvorenia filmových klubov v okrese.

Obdobie 80. rokov je charakteristické prechodom k väčšej miere individuálneho rozhodovania jednotlivých osvetových inštitúcií o svojej činnosti, práve vďaka obmedzeným kompetenciám ONV v plánovitej činnosti, ktorého dôsledkom sa stala väčšia neprehľadnosť v mapovaní osvetovej činnosti ako celku, čím bolo potrebné zamerať sa na výsledky práce jednotlivito v každej inštitúcii zvlášť,

---

¹⁸⁷ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 372, sign. Kult./456.8, K.41, č. spisu: nesign.

¹⁸⁸ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 394, sign. Kult./456.8, K.42, č. spisu: nesign.

¹⁸⁹ I. kat. (mestá): Liptovský Mikuláš, Liptovský Hrádok, II. kat. (obce strediskové s profesionálnym osvetovým pracovníkom): Východná, Važec, Bobrovec, Ľubelňa, Pribylina, Lipt. Kríž, Lipt. Sielnica, Hybe, Valaská Dubová, Partizánska Ľupča, III. kat. (obce väčšie bez profesionálneho osvetového pracovníka NV): Lipt. Kokava, Dúbrava, Vavrišovo, Galovany, Závažná Poruba, Jakubovany, Kráľova Lehota, Lipt. Ján, Lipt. Trnovec, Malé Borové, Podtureň, Gôtovany, Jamník, Kvačany, IV. kat. (obce menšie s vyhovujúcimi priestormi pre KOČ: Lipt.. Kľačany, Hutý, Jalovec, Pavčina Lehota, Lipt. Matiašovce, Lipt. Ondrej, Maližiná, Nižná Boca, Pavlova Ves, Trstené, Uhorská Ves, Veterná Poruba, Žiar, Vlachy, Prosiek, V. kat. (obce malé): Bobrovček, Bukovina, Lipt. Anna, Bobrovník, Lipt. Beharovce, Malatíny, Vyšná Boca, Veľké Borové, Demänovská dolina

a to v takej miere, pokiaľ boli súčasťou fondu ONV, čiže u Mestských kultúrnych stredísk, Okresného osvetového strediska a filmových klubov. Vzhľadom k tomu, že záležitosti jednotlivých obcí sa v tejto oblasti presunuli pod správu MNV, nemôžu tu byť podrobnosti o filmovej činnosti v jednotlivých obciach vzhľadom k predmetu práce zahrnuté.

5.2 Vyhodnotenie práce s filmom vo vymedzenom období

Ako vyzerá sieť kultúrno-osvetových zariadení na začiatku tohto obdobia podávajú správu Zberné karty pasportizácie kultúrno-osvetových zariadení v správe NV k 31.12. 1981 podľa miest a obcí v okrese Liptovský Mikuláš¹⁹⁰. Kino v osvetovej besede sa nachádza v Hybiach, Lipt. Kokave, Partizánskej Ľupči, Smrečanoch, vo Východnej¹⁹¹ a Závažnej Porube¹⁹², kino v kultúrnom dome sa nachádza v Dúbrave, Lipt. Sielnici, Lipt. Trnovci a Pribyline, samostatné kino sa nachádza v Bobrovci (kino Beseda), Lipt. Jáne (kino Bystrá), vo Važci (kino Jánošík), v okresnom meste (kiná 1. máj, Tatra) a kino ako pobočka Mestského kultúrneho strediska v Liptovskom Mikuláši má mestská časť Palúdzka a Demänová.

Hlavné úlohy kultúrno-osvetovej činnosti pre okresné kultúrne zariadenia a organizácia na 7. päťročnicu¹⁹³ sú rozdelené do troch skupín. 1. hlavná úloha sa zameriava na riadiacu činnosť práce s filmom s dôrazom na skladbu filmov podľa produkcí s dôrazom na filmy sovietskej proveniencie a dodržiavanie právnych noriem upravujúcich činnosť kín NV a OB. 2. hlavná úloha je zameraná na spoluprácu s Klubmi priateľov sovietskeho filmu a 3. hlavná úloha na starostlivosť o materiálno-technickú základňu práce s filmom a spoluprácu so Slovenskou požičovňou filmov pri získavaní filmov na premietania. V oblasti práce s filmovými amatérmi v rámci ZUČ vyhlasuje okresná súťaž ZUČ na r. 1981-1985 v odbore amatérskeho filmu¹⁹⁴.

---

¹⁹⁰ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 335, sign. Kult./177.3, K39, č. spisu: nesign.

¹⁹¹ kino je samostatne v rámci zariadenia, kde sa nachádza osvetová beseda, ľudová knižnica i klub

¹⁹² kino zvlášť od osvetovej besedy

¹⁹³ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 339, sign. Kult./154.17, K40, č. spisu: 952.

¹⁹⁴ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 330, sign. Kult./460.2, K38, č. spisu: nesign.

Vyhodnotenie konkrétnej práce s filmom pre r. 1982 nie je dochované, z r. 1983 dochovaná korešpondencia ONV – odboru kultúry so SPF v Banskej Bystrici, ktorú odbor žiada o zapožičanie filmov ku Dňom ochrany prírody pre všetky stále kiná v okrese. K stálym kinám v Bobrovci, Lipt. Jáne, Važci a okresnom meste pribudli osamostatnené stále kiná v týchto obciach: Liptovský Hrádok (kino Pod Kriváňom), Pribylina (kino Mladosť), Závažná Poruba (kino Poludnica), Hybe (kino Ohnište), Lipt. Kokava (kino Partizán), Východná (kino Kriváň), Partizánska Ľupča (kino Salatín), Dúbrava (kino Chabenec), Smrečany (kino Vesna), Malužiná (kino Tatry), mestská časť Demänová (kino Mier), mestská časť Il'anova (kino Mladosť), mestská časť Palúdzka (kino Jánošík). V správe o konaní tejto akcie sa dozvedáme, že všetky požičané filmy boli premietnuté.

V r. 1984 sa v dochovaných písomnostiach viac než konkrétne formy práce s filmom rieši integrácia kín v mestách a obciach. Pre kiná v mestách Liptovský Mikuláš a Liptovský Hrádok sa malo vytvoriť oddelenie kín v MSK, v strediskových obciach sa kiná mali integrovať do miestnych KS¹⁹⁵ a ostatné sa mali ponechať zatiaľ samostatne z dôvodu absencie personálneho zabezpečenia¹⁹⁶, ktoré na úrovni strediskových obcí bolo zabezpečené.

Z r. 1985 je dochovaný prvý minimálny program kultúrno-osvetovej činnosti ako nová forma plánovitej činnosti na okresnej úrovni. Vychádza¹⁹⁷ z hlavných úloh na 7. päťročnicu, zdôrazňujúc prechádzať popri cyklických formách vzdelávania na klubové formy vzdelávania. Vo všetkých kategóriách miest a obcí podľa vyššie popisovanej kategorizácie sa objavujú tie isté typy filmových akcií. Patrí tu Filmový festival pracujúcich, prehliadka filmov spojená s besedami „Na počesť osloboditeľov“, Prehliadka atraktívnych filmov, Festival sovietskych filmov, Detský filmový festival, prehliadka filmov s protivojnovou tematikou „Za mier, proti vojne“, prehliadka hraných a krátkych filmov určená pracujúcim v poľnohospodárstve

---

¹⁹⁵ týkalo sa to obcí Bobrovec, Hybe, Partizánska Ľupča, Važec, Východná

¹⁹⁶ personálna otázka sa rieši aj na začiatku 8. päťročnice: „*Osobitný problém tvorí príprava riaditeľov miestnych kultúrnych stredísk, ktoré vznikli integráciou kultúrnych zariadení. V ich práci sa združujú prakticky všetky problémy (v malom) z rozsahu pôsobnosti Okresného osvetového strediska, knižnice, kín a práce s filmom, časť múzeí a pamiatok, ochrany prírody. Organizujeme metodické dni na tieto témy, ale chýba sústavnosť a nastolenie náročných kritérií pre posúdenie spôsobilosti.*“ (In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 387, sign. Kult./117.2, K42, č. spisu: 1122)

¹⁹⁷ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 394, sign. Kult./456.8, K42, č. spisu: nesign.

Filmová jar, Sovietske filmy pre deti a mládež, Dni sovietskych filmov spojené s besedami, prehliadka českých filmov „Spoznávajme našich bratov“, akcia „Zvítania so školou“ pri príležitosti zahájenia nového školského roka či tematické akcie k svetonázorovej výchove¹⁹⁸ spojené s besedami. Najviac akcií, a to väčšinou na každý jeden mesiac, sa plánovalo v mestách, pre obce II. – V. kategórie ich bolo menej, a to spravidla v stále opakujúcich sa obciach. Vychádzajúc len z týchto informácií, je možné tvrdiť, že záujem o budovanie filmového života na dedine, tak ako tomu bolo v 50. a 60. rokoch, z pohľadu okresných inštitúcií upadá.

Špecifickým druhom podujatí medzi vymenovanými sú premietania filmov sovietskej produkcie, na ktorých bazírovala KSS, a to najmä z dôvodu poklesu návštevnosti týchto filmov občanmi. Ako hovorí stanovisko z Okresnej konferencie KSS¹⁹⁹, „*Organizovanie týždňov sovietskeho filmu, produkcie soc. krajín. Táto úloha sa plní. Napr. v r. 1985 boli tieto akcie organizované vo všetkých mestách a vo väčšine dedinských kín.*“

V rámci ZUČ sa dôraz kládol na využitie didaktickej techniky, ako sú diafóny, súbory diapozitívov, diafilmov, krátkych filmov, začíname sa čoraz viac stretávať s termínom *audiovizuálna tvorba*. Naďalej boli organizované okresné, krajské prehliadky amatérskych filmov a súťaž Tatranský kamzík, hoci zmienky o činnosti jednotlivých krúžkov nie sú. Školenia a vzdelávanie filmových amatérov sa stali taktiež pravidelnou súčasťou organizovania ZUČ. Pomoc filmových a fotografických krúžkov bola vyhľadávaná pri organizácii rôznych podujatí, napr. ako výstavy k ČS'85 apod.

V rámci minimálneho programu kultúrno-výchovnej činnosti pre okres LM na r. 1986²⁰⁰ boli naplánované na realizáciu podujatia Filmový festival pracujúcich, Filmová jar, SNP vo filme, Mesiac ČSSP, premietanie filmov pri príležitosti 65. výročia KSČ, Detský filmový festival a rôzne tematické podujatia k voľbám, a to v mestách a na obciach Važec, Východná, Hybe, Pribylina, Bobrovec, Partizánska Lupča, Liptovský Ján, Závažná Poruba, Malužiná, t. j. tých kde fungovalo stále kino. V rámci mimoškolskej výchovy a vzdelávania sa mali realizovať tematické cykly

---

¹⁹⁸ premietanie filmov v rámci svetonázorovej výchovy je špecifikom tohto obdobia, keďže sa o tom pravidelne objavujú zmienky v písomnostiach

¹⁹⁹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 409, sign. Kult./53.3, K44, č. spisu: 377.

²⁰⁰ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 413, sign. Kult./154.18, K44, č. spisu: nesign.

premietania diapozitívov či uskutočniť audiovizuálny program pre účely vlasteneckej a svetonázorovej výchovy.

Rozbor činnosti Mestského kultúrneho strediska v Liptovskom Mikuláši²⁰¹ podáva správu o tom, že v okresnom meste v kine Tatra prebehli plánované podujatia²⁰² podľa plánu, ktoré boli rozvrhnuté tematicky, t.j. v každom mesiaci sa program kina prispôobil udalostiam a výročiam, ktoré práve prebiehali. Je doložená aj činnosť kina Pod Kriváňom v Liptovskom Hrádku, kde sa tiež konali tematické podujatia ako napr. Filmová jar, Týždeň ekofilmu, Týždeň sovietskych filmov, Detský filmový festival apod. Kino spolupracovalo s rôznymi organizáciami v meste, napr. Slovenským zväzom ochranárov prírody a krajiny apod. a školami.

Výchovno-vzdelávacie podujatia sa pripravili aj pre občanov cigánskeho pôvodu, ktorí študovali alebo pracovali, pri ktorých sa využíval film ako prostriedok názornosti²⁰³. Ďalšie rozmanité podujatia, pri ktorých bola využitá pomoc filmových amatérov, sa v tomto roku týkali osláv Medzinárodného roku mieru a osláv štátnopolitických výročí a výročí ozbrojených síl²⁰⁴ s premietaním filmov v kinách. Aj v tomto roku mohli predviesť svoju tvorbu na okresnej, krajskej prehliadke amatérskych filmov a celonárodnej súťaži Tatranský kamzík. Hodnotenie podujatí výchovno-vzdelávacieho charakteru je hodnotené negatívne z pohľadu návštevnosti, keďže bolo hlásené, že u dospelých nie je o podujatia záujem a účasť mládeže sa podarilo zabezpečiť len dobrou organizáciou. V r. 1986 je zaznamenaná aj činnosť Filmového klubu MsKS v Liptovskom Mikuláši²⁰⁵, ktorý organizoval premietania celovečerných filmov, ktoré pred projekciou tematicky dopĺňali krátke filmy a tiež

---

²⁰¹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 421, sign. Kult./456.8, K44, č. spisu: nesign.

²⁰² Je nutné upozorniť na fakt, že na týchto podujatiach sa premietal primárne celovečerný film, nie je to teda osvetová akcia s filmom v pravom zmysle slova, avšak z dôvodu, že tieto podujatia sa konali nad rámec bežných premietaní a boli do nich cieľovo zapojené skupiny pracujúcich, detí a mládeže, a tiež preto, že sú to jediné dochované správy o filmovom živote v okrese pod dohľadom ONV, považujem tieto podujatia za osvetovú prácu s filmom.

²⁰³ maximálne využitie filmu a audiovizuálnej techniky sa v práci s cigánskym obyvateľstvom nariaďuje v opatreniach na zabezpečenie ďalšieho skultúrnenia cigánskeho obyvateľstva s výhľadom do r. 1990 (In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 434, sign. Kult./461, K45, č. spisu: 1196.)

²⁰⁴ „V roku 1986 sa na túto tému uskutočnilo 86 predstavení, (...). Filmy boli zamerané na februárové udalosti a život Klementa Gottwalda, V predvečer 1. a 9. mája, SNP vo filme, VOSR.“ (In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 421, sign. Kult./456.8, K44, č. spisu: nesign.)

²⁰⁵ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 452, sign. Kult./456.8, K46, č. spisu: 300.

lektorský úvod. Zapájal sa aj do mimoklubovej činnosti, napr. účasťou na Filmovom festivale pracujúcich. Oddelenie ZUČ okrem tohto klubu podáva správu aj o ďalšom filmovom klube Tesla v Liptovskom Hrádku, „*ktorý cieľavedome hľadá nové formy práce, získava mládež pre túto činnosť premietaním filmov s odborným výkladom.*“²⁰⁶ Oddelenie mimoškolskej výchovy a vzdelávania sa v tomto roku zaoberalo vytvorením kabinetu názorných a didaktických pomôcok pri Okresnom osvetovom stredisku.

V r. 1986 bol taktiež vypracovaný Minimálny program kultúrno-výchovnej činnosti na r. 1986-1990 pre obce okresu Liptovský Mikuláš²⁰⁷, ktorý je zároveň poslednou písomnosťou z oblasti plánovitej osvetovej činnosti pre vymedzené obdobie. Pri jeho tvorbe sa vychádzalo zo smerníc pre 8. päťročnicu a hlavných úloh kultúrno-výchovnej činnosti po XVII. zjazde KSČ schválených Radou ONV v r. 1986. . Metodické usmernenie práce s filmom zdôrazňovalo posilniť vyšší záujem divákov o filmy sovietskej produkcie, krátke filmy sa mali využívať ako nástroj svetonázorovej výchovy vo forme tematických cyklov.

Pre mestá v rámci I. kat. boli na každý rok naplánované tradičné podujatia ako Filmový festival pracujúcich, Detský filmový festival, Týždeň sovietskeho filmu v mesiaci ČSSP, tiež v rámci mimoškolskej výchovy a vzdelávania besedy s audiovizuálnymi pomôckami v rámci svetonázorovej a vlasteneckej výchovy. V obciach II. kat. bol výber festival o niečo užší, mali sa zorganizovať premietania pre deti v rámci rozlúčky so školou a tiež v rámci mesiaca ČSSP. Taktiež sa mali využiť kombinované formy vzdelávania v rámci svetonázorovej výchovy. U obcí III. a IV. kat. sa práca s filmom obmedzila na 1 podujatie k politickému výročiu a zapojenie filmu v svetonázorovej výchove. V obciach V. kat. sa s filmom v rámci osvetovej činnosti vôbec nepočítalo. V prílohe uvádzam ukážku audiovizuálneho programu v rámci výchovnovzdelávacej činnosti pre inštitúcie v okrese.

Plán činnosti MsKS v Liptovskom Mikuláši bol v r. 1987²⁰⁸ zameraný na využitie didaktickej techniky vo vzdelávaní a výchove cigánskeho obyvateľstva²⁰⁹,

---

²⁰⁶ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 452, sign. Kult./456.8, K46, č. spisu: nesign.

²⁰⁷ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 413, sign. Kult./154.18, K44, č. spisu: nesign.

²⁰⁸ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 444, sign. Kult./154.18, K46, č. spisu: nesign.

²⁰⁹ tematické okruhy podujatí: Boj proti alkoholizmu a toxikománii, Škodlivosť fajčenia, Výchova k manželstvu a rodičovstvu, Osobná hygiena atď.

prácu s filmom v rámci brannej výchovy a tematické podujatia v kinách²¹⁰. Činnosť FK Nicolaus v Liptovskom Mikuláši taktiež zaznamenáva mesačnú plánovitú činnosť, ktorá okrem frekvencie premietania 1 x v týždni plánuje rôzne aktivity, ako napr. lektorské úvody, propagáciu apod.

Správa o výsledkoch a záveroch rozboru činnosti a hospodárenia OOS v Liptovskom Mikuláši za r. 1987²¹¹ podáva svedectvo o tom, že na úseku mimoškolskej výchovy a vzdelávania sa v tomto roku uskutočnil prieskum záujmov obyvateľov o obsah a formy mimoškolskej výchovy a vzdelávania, z ktorého vyplynulo, že by občania uvítali lepšie využitie didaktickej techniky pri besedách a iných podujatiach. Pri práci s mládežou v rámci ich zapojenia do vedecko-technickej revolúcie boli audiovizuálne programy a didaktická technika využívaná uspokojivo. Tradičné podujatia Okresná prehliadka amatérskeho filmu a Tatranský kamzík sa v tomto roku uskutočnili a mali bohatý program.

Filmový rok 1988 sa niesol v duchu premietaní k oslavám výročí 300 r. od narodenia Jánošíka a 275 r. od jeho úmrtia, 100. výročie narodenie Martina Rázusa a Ivana Stodolu, tradičných i nových podujatia v kinách, t. j. Filmový festival pracujúcich, Dni českých či sovietskych filmov, ale aj O mladých pre mladých či mimoriadne predstavenie pre školy, ktoré malo na pláne organizovať MsKS v Liptovskom Mikuláši ako dokazuje dochovaný rozbor činnosti a hospodárenia z tohto roku²¹². Základňa MsKS v Liptovskom Mikuláši, kino Tatra, spolu s týmito akciami premietalo i krátke filmy „s tematikou: dopravná, ochrana život. prostredia, zdravotníctvo, šport, hrané filmy. Uvedené krátke filmy dodatočne objednávame v SPF Bratislava.“²¹³ Doložená je taktiež činnosť FK Nicolaus, ktorá hlási pravidelnú návštevnosť najmä počas klubovej sezóny od septembra do júna, pričom v tomto roku uskutočnil 58 premietaní. Zároveň osvetľuje plánovanú činnosť usporiadania filmových cyklov, tematicky zameraných na dejiny svetovej kinematografie. Z charakteru týchto cyklov²¹⁴ je zjavné, že filmový klub nie je zameraný na masové

---

²¹⁰ dochované podrobné mesačné plány Úseku kín a práce s filmom dokladajú nutnosť plánovitej činnosti pri celkovom zabezpečovaní týchto podujatí, od propagácie plagátmi, stanovenia dátumu, zhodnotenia návštevnosti až po organizáciu služobných ciest pracovníkov kina a drobných nákupov

²¹¹ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 481, sign. Kult./456.8, K50, č. spisu: 318.

²¹² MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 515, sign. Kult./456.8, K53, č. spisu: 194.

²¹³ Tamtiež.

²¹⁴ profily režisérov, minicykly jednotlivých národných kinematografií atď.

osvetové akcie, ale je takpovediac elitným spolkom nadšencov pre film, každopádne má tiež svoj význam ako istý druh osvetovej inštitúcie.

V rámci výchovnovzdelávacej práce sa hodnotí, že „v r. 1988 sa uskutočnilo celkovo 12 besied a prednášok či už samostatne, alebo ako súčasť väčšieho bloku klubového programu. Besedy k Medzinárodnému dňu boja proti AIDS sa zúčastnila väčšia časť cigánskej mládeže. Súčasťou besied a prednášok bolo využitie didaktickej techniky alebo videa.“²¹⁵ Aby bolo možné takéto podujatia organizovať, bolo potrebné starať sa aj o vybavenie učebnými pomôckami, t. j. didaktickou technikou. Medzi obce vybavené didaktickou technikou patrili Lipt. Trnovec, Galovany, Vlachy, Lipt. Porúbka, Važec, Závažná Poruba, Veterná Poruba, Lazisko, Lipt. Sielnica, MsK Liptovský Hrádok, Ľubel'a, Východná, Partizánska Ľupča²¹⁶. Zároveň sa dozvedáme, že všetky 16 mm kiná zaniknú a budú nahradené videotechnikou, pričom stále kiná budú len v obciach s vyše 4000 obyvateľmi, pričom aktuálny stav stálych kín činí 9.

Aj v r. 1988 sa uskutočnili tradičné prehliadky amatérskych filmov, ktoré sa v okrese už tradične usporadúvali v Liptovskom Hrádku, pričom je známe, že v okrese pracujú krúžky/kluby filmových amatérov v okresnom meste, a to Klub filmových amatérov Nicolaus, v Liptovskom Hrádku, a to klub pri ZK ROH Tesla, ku ktorým sa práve v r. 1988 pridal filmový krúžok v Kvačanoch a novozaložený, hoci oficiálne neevidovaný, filmový krúžok v Liptovskom Trnovci. Okrem prehliadok sa v oblasti amatérskeho filmu konali internátne školenia pre filmových amatérov a pri Okresnej prehliadke amatérskeho filmu bol ako sprievodné podujatie usporiadaný odborný seminár.

Práca s filmom v r. 1989 sa mala orientovať ako na náročného diváka, tak na široké publikum i školopovinné deti a mládež v rámci mimoriadnych predstavení v kinách. Pre široké publikum sa mali pripraviť už tradičné podujatia ako Filmový festival pracujúcich, Týždeň ekofilmov, Dni ochrany prírody²¹⁷ atď., v súvislosti s kultiváciou náročného diváka je dochovaná korešpondencia s T – klubom Bratislava na základe odporúčania Slovenského filmového ústavu, kde sa prejednáva otázka založenia alternatívneho kina. Naplánované sú ďalej i prehliadky amatérskeho

---

²¹⁵ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 515, sign. Kult./456.8, K53, č. spisu: 194.

²¹⁶ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 515, sign. Kult./456.8, K53, č. spisu: 1324.

²¹⁷ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 512, sign. Kult./465.5, K53, č. spisu: 257. – žiadosť o spoluprácu SPF s ONV v LM

filmu, Okresná prehliadka amatérskeho filmu tento rok pod hlavičkou 45. výročia SNP, ktorej malo predchádzať internátne školenie filmových amatérov na chate Radovici v Malužinej v apríli t. r.

V decembri r. 1989 bolo ONV doručené usmernenie činnosti NV v okrese a okresných kultúrno-osvetových zariadeniach OV NF v Liptovskom Mikuláši a oznámenie o vypustení vedúcej úlohy KSČ a marxizmu-leninizmu ako štátnej ideológie²¹⁸, čo predznamenáva výrazné zmeny v celom systéme kultúrno-osvetovej práce. Týmito smernicami sa majú vo všetkých osvetových zariadeniach zrušiť politické oddelenia a nahradiť kultúrno-spoločenskými, náučnými apod.

Politické zmeny sa po novembri r. 1989 postupne premietli do všetkých sfér verejného aj osobného života občanov. V činnosti ONV – odboru kultúry sa to premietlo v postupnom predaní písomností a registratúry nástupníckym orgánom, hoci oficiálne zaradené písomnosti k ONV pochádzajú ešte z r. 1990-1991. Vzhľadom k celoplošnej premene historických, politických, právnych i kultúrno-osvetových podmienok je r. 1989 posledným sledovaným rokom pre potreby tejto práce.

---

²¹⁸ MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 500, sign. Kult./54.2, K52, č. spisu: 1353.

Záver

Cieľom predkladanej práce bolo pomocou špecifických archívnych prameňov v podobe plánov a správ o plnení plánov kultúrno-osvetovej činnosti a doplnkového materiálu z fondu ONV – IV. referátu/odboru školstva a kultúry postihnúť vývoj osvetovej práce s filmom v rozmedzí 40. – 80. rokov, určiť a charakterizovať vývoj foriem tejto činnosti s prihliadnutím na špecifiká kultúrno-politického pozadia vymedzeného obdobia. Predtým, než prejdem k samotnému hodnoteniu svojej práce, nadviažem na výklad z poslednej kapitoly, aby som dokončila poslednú fázu adekvátneho zhodnotenia zistení, ako som si v rámci metodiky práce podľa poznávacej procedúry J. Topolského určila.

Vyhodnotenie všetkých dostupných prameňov, ktoré sú obsahom praktickej časti práce, dokladá vývoj práce s filmom, t. j. vznik, životnosť a zánik rôznych foriem osvetovej činnosti s filmom, prináša tiež doplnkové informácie o stave kinifikácie v okrese a spolu tak podáva pomerne slušný základ obrázku o tom, ako vyzeral filmový život v regióne Liptov v období socializmu.

50. roky ako obdobie budovania nového sa v činnosti ONV – referátu pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu a neskôr pre odbor školstva a kultúry nesú, najmä v prvých rokoch fungovania, t. j. prvom vymedzenom období r. 1949-1954, v duchu formovania inštitúcie ako takej a hlavne, v duchu kultúrnej revolúcie na dedine. Je tak možno sledovať neustály progres v budovaní osvetových besied na dedinách, kde mal ONV usmerňovať a zabezpečovať kultúrno-osvetovú činnosť. Tá bola sústredená na masové školenia roľníkov – členov JRD pomocou krátkych filmov a akcie Filmová jar, leto, jeseň s výchovným cieľom pomocou premietania celovečerných sovietskych filmov. V r. 1951 sa konali stále premietania na 6 obciach, do ostatných obcí dochádzalo pojazdné kino v rôznych intervaloch, zväčša pár krát do roka. Dominantné postavenie vo využití filmu ako osvetového prostriedku začína zastávať oblasť poľnohospodárstva, ktoré malo tvoriť dušu dediny. V r. 1953 sa konštituuje Dom osvetu, ktorý sa stáva výkonným orgánom osvetovej práce, v jeho kompetenciách je i spolupráca s osvetovými besedami a neskôr i vlastná tvorba plánovitej činnosti. Spolupráca s osvetovými besedami je tu veľmi dôležitá, keďže bola v prvom období práca s filmom vyhodnotená ako nedostatočná z dôvodu izolácie, ktorá bola zapríčinená neúplnými kompetenciami ONV v oblasti správy kín,

ktorá sa zlepšila až po r. 1957. V tomto období najaktívnejšiu prácu s filmom zaznamenali obce Demänová, Galovany, Závažná Poruba a Partizánska Ľupča.

R. 1954, ktorý sa niesol v duchu volieb a prechodu z referentského systému na odborový, ktorým sa pri ONV vytvoril odbor školstva a kultúry, je prvým významným medzníkom v dejinách filmovej osvetu, keďže sa začína obdobie 15 rokov, ktoré bolo v oblasti osvetovej práce s filmom ako neoddeliteľnej súčasti socialistickej kultúry tiež jej ilustratívnym potenciálom, najproduktívnejšie. Zároveň najpríhodnejšie vykresľuje charakter práce s filmom v kontexte dobových celospoločenských záujmov, medzi ktoré sa primárne radí prosperita a aktívna kultúrna činnosť v oblasti poľnohospodárstva a činnosti JRD. Formy osvetovej práce s filmom v intenciách týchto cieľov sú svojho druhu jedinečnými dobovými javmi, ktoré už v 80. rokoch strácajú na svojej dominancii, resp. už úplne zanikli.

V r. 1955 je zaznamenaných už 22 osvetových besied. V tomto roku sa uskutočnila akcia Film hospodárom, ktorá je zároveň prvou akciou o ktorej sú dochované písomné zmienky, a tiež akcia Filmová jar. Zvýšil sa aj počet premietaní krátkych filmov ako názornej pomôcky na mnohých dedinách, popri premietaní celovečerných filmov sa premietali aj tzv. Pásma poľnohospodárom. Začína sa zvyšovať angažovanosť ďalších organizácií, ktoré postupne vznikali v okrese, a to najmä závodných klubov ROH či mládežníckych organizácií, ako napr. TJ Sokoli apod. Plánovanie s výhľadom do okresnej reformy r. 1960 sa zameriavalo na zlepšenie materiálno-technickej základne osvetovej práce, a to najmä na zlepšenie technického stavu stálych kín, kín v osvetových besedách a v správe NV a úroveň pojazdných premietacích aparátov. Usudzujem, že najväčším úskalím v skultúrnení dedín však nebolo ich zabezpečenie, ale udržiavanie ich kultúrnej úrovne. Nekvalifikovaní, v horšom prípade neiniciatívni pracovníci a nezáujem samotných občanov zapríčiňovali úpadok plánovaného rozvoja kultúry na dedinách, a tak sa postupne formovali obce, ktorých kultúrna úroveň bola chvályhodná, na druhej strane obce, ktoré z uvedených dôvodov prácu s filmom do svojej činnosti vôbec nezapájali, a tak sa do tejto práce vôbec nedostali, resp. sa z predmetu záujmu vytratili. Práca vo sfére voľnočasových aktivít a mimoškolského vzdelávania a tvorby mládeže a dospelých nie je do okresnej reformy dostatočne organizovaná, prvá výraznejšia práca s mládežou v tejto oblasti je zaznamenaná činnosťou Okresného pionierskeho domu z r. 1959.

Po okresnej reforme sa osvetová práca s filmom naďalej zameriava najmä na pomoc poľnohospodárom, objavujú sa nové formy vzdelávania v podobe tematických večerov a prednášok spojených s premietaním filmu. Medzi nové špecifické formy činnosti sa r. 1963 radí snaha zapojiť film do rozvoja cestovného ruchu premietaniami v prírodnom amfiteátri pre turistov v Demänovskej doline. V r. 1964 je zaznamenaných 32 kín NV, čo značí podstatný progres oproti 50. rokom, ktorý súvisel jednak v posilnení kompetencií NV v oblasti správy kín a jednak iste aj postupný rozvoj materiálno-technickej základne od 2. polovice 50. rokov. V r. 1964 sa uskutočnila historicky I. Okresná prehliadka poľnohospodárskych filmov v okresnom meste a niektorých obciach, ktorej tradícia pokračovala aj v nasledujúcich rokoch. Okrem tejto akcie sa organizovali už osvedčené vzdelávacie podujatia v podobe prednášok, tematických večerov, ktoré boli spojené s premietaním filmov, poprípade sa krátke náučné filmy premietali pred projekciou celovečerných filmov. Od r. 1966 začínajú pribúdať doteraz nekonzistentne organizované vzdelávacie podujatia pre cigánske obyvateľstvo, pri ktorých sa taktiež používali filmy ako názorná pomôcka. Od r. 1967 sa začína rozvíjať filmová činnosť aj v Liptovskom Hrádku, ktorý sa v tejto oblasti doteraz podstatne neangažoval, charakter práce s filmom je prispôsobený rázovitosti regiónu známeho lesníctvom a drevárskym priemyslom, preto sú filmové premietania plánované aj v prírode a v rámci závodných klubov pre miestnych robotníkov. Do r. 1970 sa naďalej uskutočňovali prehliadky krátkych odborných filmov a premietania filmov v rámci mimoumeleckej záujmovej činnosti na obciach, ktoré tvorili pomerne bohatý program osvetovej práce s filmom.

R. 1968 zasiahol aj činnosť osvetových zariadení na Liptove, kedy sa začal pomerne výrazný úpadok. Práca s filmom, ovplyvnená normalizáciou, bola v 70. rokoch využívaná k posilneniu diváckeho vedomia príslušnosti k Sovietskemu zväzu, a to prostredníctvom zapojenia politických tém do besied, prednášok, zvýšenia počtu premietaných filmov sovietskej produkcie atď.

V období r. 1960-1975 sa postupne profilovali obce, ktoré možno považovať za konzistentne aktívne v oblasti práce s filmom, a to Demänová, Dúbrava, Lipt. Ján, Malužiná, Nižná Boca, Smrečany, Važec, Hybe, Partizánska Ľupča, Východná, Pribylina, Závažná Poruba, Lipt. Kokava. Tento fakt dokazuje, že zabezpečiť efektívnu prácu s filmom na všetkých, resp. na čo najviac obciach, bolo náročné

a neúspešné, a to z viacerých už spomínaných dôvodov. K nim sa ešte v 60. rokoch pridáva konkurencia v podobe rozvoja televíznej siete, ktorá už tak slabo aktívne kiná NV na obciach úplne odstavila.

60. a 70. roky sú obdobím, kedy nastal rozkvet voľnočasových aktivít mládeže a mimoškolského vzdelávania v oblasti filmu a filmovej tvorby. Od r. 1964 je známa činnosť dvoch krúžkov amatérskeho filmu v okrese vo vymedzenom území, a to v okresnom meste a v obci Východná, ktorá sa stala medzi obcami v tomto smere jedinou svojho druhu skoro po celé sledované obdobie. V r. 1964 sa konala prvá Celookresná prehliadka amatérskeho filmu, ktorá sa od t. r. tradične usporadúvala každý rok až do konca sledovaného obdobia. Od r. 1965 funguje poradný zbor pre amatérsky film, v rámci ZUČ sa od r. 1966 usporadúvajú školenia pre premietáčov 16 mm filmov, školenie pre amatérsku tvorbu je doložená po prvý raz až z r. 1970. Posilnenie politickej angažovanosti a sympatií k Sovietskemu zväzu sa prejavilo aj v požiadavkách zapojiť amatérskych filmárov do osláv k rôznym výročiam a do sprievodných akcií. V r. 1973 sa uskutočnil 1. ročník celoslovenskej súťaže amatérskych filmov Tatranský kamzík v hoteli Kriváň na Podbánsku, ktorá si zachovala tradíciu ešte aj v 21. storočí ako jediná svojho druhu na Slovensku.

80. roky sa niesli v duchu výrazných zmien vo všetkých sférach kultúrno-osvetovej činnosti. Zmeny kompetencií ONV v súvislosti s plánovitou osvetovou činnosťou, integrácia kín do multifunkčných kultúrnych zariadení, nová štruktúra plánovitej činnosti a nové, najmä klubové formy práce s filmom v podobe festivalových podujatí a práce s audiovizuálnou technikou spolu vytvorili úplne nový charakter práce s filmom. V súvislosti s tvorbou novej štruktúry kultúrno-výchovnej činnosti bola vypracovaná kategorizácia miest a obcí, podľa ktorých boli plánované počty a druhy filmových podujatí, pričom I. kategóriou boli mestá a V. kategóriou malé obce, pričom sa počet podujatí s každou kategóriou znižoval, t. j. pre mestá bolo plánovaných najviac podujatí a pre obce iba pár, príp. žiadne podujatia s filmom. Na každý rok boli v rámci minimálneho programu pripravené tematické podujatia na každý mesiac v závislosti od príležitosti k organizovaniu filmového podujatia, najčastejšie formy predstavovali Filmové festivaly pracujúcich, Týždne sovietskeho či českého filmu, Detské filmové festivaly atď., ktoré boli usporadúvané v kinách nad rámec bežného premietania. Z filmovo aktívnych obcí sa vyprofilovali tieto obce, v ktorých sa udržalo, resp. vytvorilo stále kino: Bobrovec, Lipt. Ján, Važec,

Liptovský Hrádok, Pribylina, Závažná Poruba, Hybe, Lipt. Kokava, Východná, Partizánska Ľupča, Dúbrava, Smrečany, Malužiná, mestská časť Demänová, mestská časť Ilanovo, mestská časť Palúdzka.

V rámci mimoškolského vzdelávania sa kládol dôraz na využitie filmu ako didaktickej pomôcky pri vzdelávaní, v 80. rokoch najmä populárnej svetonázorovej výchove, ale tiež pri práci s cigánskou mládežou. Boli dokonca vytvorené audiovizuálne programy ako sprievodcovia pre osvetových pracovníkov a učiteľov. ZUČ v oblasti amatérskeho filmu vykazovala stabilnú aktívnu činnosť, každoročne boli usporiadané okresná, krajská prehliadka amatérskeho filmu i Tatranský kamzík, ktorých dejiskom sa stal Liptovský Hrádok. Klubová forma práce s filmom sa premietla do aktívnej činnosti Filmového klubu Nicolaus v Liptovskom Mikuláši, klubov filmových amatérov v Liptovskom Mikuláši, Liptovskom Hrádku, Kvačanoch i Liptovskom Trnenci.

Koniec 80. rokov a novembrová revolúcia zanechala v dejinách Československa/Slovenska významnú stopu, celoplošné zmeny vo fungovaní štátu a pripravila pôdu pre nový vývoj spoločnosti, a teda i kultúry. Do konca r. 1991 bola ukončená činnosť ONV, ktoré sa už v r. 1989 pripravovali na odovzdávku svojho písomného bohatstva do rúk nových inštitúcií. Tým sa končí aj ich aktívna história. Možnosť zmapovať prostredníctvom tejto inštitúcie kultúrno-osvetovú činnosť v okrese mi poskytla vdáčný námet k práci.

Vzhľadom k tomu, že sa zahájenie aktívnej činnosti ONV v oblasti osvetovej práce konalo až v r. 1950, 40. roky sú obdobím, ktoré v práci slúži na kontextualizáciu a vykreslenie kultúrno-politických podmienok, ktoré boli pre formovanie tejto úradnej inštitúcie kľúčové. Tie som obsiahla v 1. kapitole v rámci teoretickej časti a zamerala som sa na formovanie teoretických princípov práce s filmom na základe ideologických pilierov rozvíjajúceho sa komunistického režimu v Československu. Zdôraznenie vplyvu ideológie na praktickú činnosť počas celého sledovaného obdobia považujem za veľmi dôležité, pretože samotné skúmané pramene sú jedinečným svedectvom aplikácie týchto pilierov v praktickom živote a majú tak nenahraditeľnú historickú hodnotu. Keďže ale cieľom práce nebolo hodnotiť negatívne či pozitívne dôsledky vplyvu ideológie na osvetovú činnosť, ale len upozorniť na jej všadeprítomný vplyv, považujem priestor, ktorý som tejto oblasti venovala v rámci zasadenia do dobového kontextu, za dostatočný.

V druhej kapitole teoretickej časti som sa snažila podať čo najpodrobnejší úvod do problematiky inštitucionálneho a právneho vývoja ONV, ich písomnej produkcie a kultúrno-osvetových zariadení v ich správe so zreteľom na okres Liptovský Mikuláš a jeho špecifiká, a to pomocou zdrojov pozostávajúcich z vopred stanovenej literatúry a internetových zdrojov.

Praktická časť, ktorú som sa rozhodla vymedziť voči teoretickej časti z dôvodu, že v nej využívam výlučne zistení z prameňov a necitujem žiadnu literatúru, je rozdelená do troch kapitol podľa časového vymedzenia. Napriek neúplnosti dochovaných prameňov sa mi podľa môjho názoru podarilo vypracovať pomerne rozsiahly výklad o práci s filmom ako nástrojom osvetu v okrese Liptovský Mikuláš v 40. – 80. rokoch 20. storočia.

Zmapovať prácu s filmom na okresnej úrovni v pomerne veľkom časovom rozsahu je značne zložitá úloha, ktorú som na úrovni bakalárskej práce uchočila a vymedzila z hľadiska rozboru špecifických písomných prameňov, ktorých je napriek pár bielym miestam dochovaných vo fonde ONV v Liptovskom Mikuláši veľmi slušné množstvo. Spracovanie témy v takejto forme slúži ako odrazový mostík k ďalšej, pestrejšej práci s inými formami výskumu, medzi ktoré by som zaradila predovšetkým prieskum kroník či metódu orálnej histórie, ktoré by mohli poslúžiť na doplnenie, objasnenie, spresnenie zistení, ktoré podávajú písomné pramene úradnej proveniencie, ktoré predsa len podávajú iba správy a ich úradný charakter znemožňuje kreatívny prístup k takej zaujímavej a obsiahlej téme ako sú dejiny filmovej osvetu v kontexte socialistickej kultúrnej praxe.

Súpis prameňov, literatúry a citovaných filmov

Archiválie

→ Štátny archív v Bytči, pobočka v Liptovskom Mikuláši, fond: Okresný národný výbor – IV. referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu/odbor školstva a kultúry, 1949-1960:

- kartón 3: inv. č. 26, sign. 309
- kartón 4: inv. č. 39, sign. IV/1-116, inv. č. 52 sign. IV/3-370
- kartón 5: inv. č. 60, sign. IV/3-132.6
- kartón 8: inv. č. 83, sign. IV/3-371
- kartón 10: inv. č. 96, sign. IV/3-370
- kartón 13: inv. č. 129, sign. Kult/27
- kartón 15: inv. č. 143, sign. Kult/3
    inv. č. 145, sign. Kult/10
    inv. č. 148, sign. Kult/27,
    inv. č. 158, sign. Kult/27
- kartón 17: inv. č. 179, sign. Škol/57
- kartón 18: inv. č. 192, sign. Škol/57

→ Štátny archív v Bytči, pobočka v Liptovskom Mikuláši, fond: Okresný národný výbor – odbor školstva a kultúry/odbor kultúry, 1960-1990:

- kartón 4: inv. č. 20, sign. Škol./456-kult., č. spisu: nesign.
    inv. č. 22, sign. Škol./456.6-kult., č. spisu: nesign.
- kartón 5: inv. č. 27, sign. Škol./58-kult., č. spisu: nesign.
    inv. č. 28, sign. Škol./154.21, č. spisu: nesign.
    inv. č. 30, sign. Škol./456.5-kult., č. spisu: nesign.
    inv. č. 31, sign. Škol./456.6-kult., č. spisu: 2366
- kartón 6: inv. č. 39, sign. Škol./154.21, K.6, č. spisu: nesign.
    inv. č. 43, sign. Škol./456.5-kult., č. spisu: nesign.
- kartón 7: inv. č. 49, sign. Škol./58-kult., č. spisu: nesign.
    inv. č. 50, sign. Škol./154.21, č. spisu: nesign.

- kartón 8: inv. č. 61, sign. Kult/ 154.21, č. spisu: nesign.
- kartón 9: inv. č. 74, sign. Kult./154.21, č. spisu: nesign.
- kartón 10: inv. č. 85, sign. Škol./58-kult., č. spisu: 9
- kartón 27: inv. č. 204, sign. Kult./58, č. spisu: 40
                   inv. č. 205, sign. Kult./154.21, č. spisu: nesign.
- kartón 28: inv. č. 216, sign. Kult./154.21, č. spisu: nesign.
- kartón 29: inv. č. 228, sign. Kult./53.3, č. spisu: nesign.
                   inv. č. 230, sign. Kult./154.21, č. spisu: nesign.
- kartón 30: inv. č. 246, sign. Kult./154.2, č. spisu: 27.
                   inv. č. 249, sign. Kult./456.5, č. spisu: 560
- kartón 38: inv. č. 330, sign. Kult./460.2, č. spisu: nesign.
- kartón 39: inv. č. 335, sign. Kult./177.3, č. spisu: nesign.
- kartón 40: inv. č. 339, sign. Kult./154.17, č. spisu: 952
- kartón 41: inv. č. 372, sign. Kult./456.8, č. spisu: nesign.
- kartón 42: inv. č. 387, sign. Kult./117.2, K42, č. spisu: 1122
                   inv. č. 394, sign. Kult./456.8, č. spisu: nesign.
- kartón 44: inv. č. 409, sign. Kult./53.3, č. spisu: 377
                   inv. č. 413, sign. Kult./154.18, č. spisu: nesign.
                   inv. č. 421, sign. Kult./456.8, č. spisu: nesign.
- kartón 45: inv. č. 434, sign. Kult./461, č. spisu: 1196
- kartón 46: inv. č. 444, sign. Kult./154.18, č. spisu: nesign.
                   inv. č. 452, sign. Kult./456.8, č. spisu: 300
- kartón 50: inv. č. 481, sign. Kult./456.8, č. spisu: 318
- kartón 52: inv. č. 500, sign. Kult./54.2, č. spisu: 1353
- kartón 53: inv. č. 512, sign. Kult./465.5, č. spisu: 257
                   inv. č. 515, sign. Kult./456.8, č. spisu: 194
                   inv. č. 515, sign. Kult./456.8, č. spisu: 1324

Archívna pomôcka

• ŠUVADOVÁ, Ľubica. *ONV v LM, referát pre školstva, osvetu a telesnú výchovu a odbor školstva a kultúry 1949-60.6.1960*. Čiastkový inventár. Liptovský Mikuláš: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, 2011.

Literatúra

- ADÁMEK, Ján. Úvodom o práci s filmom v závode. In: MAJER, Andrej. *Príručka pre premietačov úzkych filmov*. Bratislava: Práca, vydavateľstvo ROH, 1962. 174 s.
- BARTOŠ, Josef. *Metodika a technika historické práce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 117 s.
- BARTOŠ, Josef – KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Nauka o historických pramenech*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 68 s. ISBN 8024410583.
- JINDRA, Zdeněk. *Základy historické heuristiky: úvod do studia dějepisu II*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, 146 s.
- KAŠŠÁK, Rastislav. Organizácia a charakter verejnej správy v Československu v rokoch 1945 – 1948. *Magister officiorum* 1, 2011, č. 1, s. 67-84. ISSN 1338-5569.
- KENEZ, Peter. Sovětský film za Stalina (1928-1953). In: FEIGELSON, Kristian – KOPAL, Petr (eds.): *Film a dějiny 3: Politická kamera – film a stalinismus*. Praha: Casablanca, Ústav pro studium totalitních režimů, 2012, 564 s. ISBN 978-80-87292-15-0.
- KOCKA, Michal. Film – důležitý prostředek výchovy a vzdělávání. In: HAPALA, Dušan (ed.). *Školský film vo výchovno-vzdelávacom procese. Zborník referátov, diskusných príspevkov a materiálov z Celoslovenského seminára a prehliadky školských filmov v Banskej Bystrici v dňoch 13-15. septembra 1973*. Bratislava: ČSTK - Pressfoto, 1973. 131 s.
- KOUŘIL, Miroslav (ed.). *Sjezd národní kultury 1948: sbírka dokumentů*. Praha: Orbis, 1948. 340 s.
- *Lexikón obcí Slovenskej republiky*. Bratislava: Štátny štatistický úrad, 1942. 190 s.
- *Národné výbory, článok pri prehľbovaní a upevňovaní socialistickej demokracie*. Bratislava: Predsedníctvo vlády, 1961. 239 s.
- PASIAR, Štefan – PAŠKA, Pavol. *Osveta na Slovensku: Jej vznik, počiatky a vývoj*. Bratislava: Osveta, 1964. 349 s.

- PAŠKA, Pavol. *Kultúrny rozvoj Slovenska (retrospektíva do roku 1970)*. Bratislava: Obzor, 1974. 354 s.
- *Seznam obcí československé socialistické republiky 1960*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1960. 358 s.
- SLÁNSKÝ, Rudolf – NEPOMUCKÝ, Josef – KLIMENT, Gustav. *Budovatelský program Gottwaldovy vlády – program celého národa*. Praha: Ministerstvo informací - Orbis, 1946. 31 s.
- ŠMILAUEROVÁ, Eva. Správní vývoj a diplomatika písemností okresních národních výborů v letech 1945-1960. In: *Sborník archivních prací* 32, 1982, č. 1, s. 43-169.
- TREBIŠOVSKÝ, Július V. *Vznik, organizácia a činnosť Ústavu pre školský a osvetový film (Príspevok k dejinám slovenskej kinematografie)*. Bratislava: Slovenský filmový ústav, 1970. 156 s.
- TREBIŠOVSKÝ, Július. Školský film vo výchovno-vzdelávacom procese. . In: HAPALA, Dušan (ed.). *Školský film vo výchovno-vzdelávacom procese. Zborník referátov, diskusných príspevkov a materiálov z Celoslovenského seminára a prehliadky školských filmov v Banskej Bystrici v dňoch 13-15. septembra 1973*. Bratislava: ČSTK - Pressfoto, 1973. 131 s.
- WEISS, Viliam. *K dejinám kinematografie v Liptove*. Diplomová práca. Ružomberok, 1967. 76 s. (rukopis)
- ZOUNEK, Jiří – ŠIMÁNĚ, Michal. *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství: Kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 88 s. ISBN 978-80-210-6944-2.
- *Náš film* 2, 1942-1943, č. 3, s. 54-55.

Internetové zdroje

Zákony z eZbierky portálu www.slov.lex.sk :

- Dekrét prezidenta republiky 130/1945 Zb. o štátnej osvetovej starostlivosti: eZbierka. 130/1945 Zb. [online]. [cit. 31.1.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1945/130/19451120>
- Nariadenie vlády č. 139/1949 Zb. o organizácii ľudovej správy v okresoch: In: eZbierka. 139/1949 Zb. [online]. [cit. 8.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1949/139/19490610>.
- Nariadenie vlády č. 101/1950 Zb. o zrušení osvetových rád a prenesení ich pôsobnosti na národné výbory: In: eZbierka. 101/1950 Zb. [online]. [cit. 9.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1950/101/19500725>.
- Zákon č. 12/1954 Zb. o národných výboroch: In: eZbierka. 12/1954 Zb. [online]. [cit. 10.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1954/12/19600411>.
- Zákon č. 13/1954 Zb. o národných výboroch: eZbierka. 13/1954 Zb. [online] [cit. 10.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1954/13/19580701>.
- Zákon č. 36/1960 Zb. o územnom členení štátu: In: eZbierka. 36/1960 Zb. [online]. [cit. 10.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1960/36/19711126>.
- Zákon č. 69/1967 Zb. o národných výboroch: In: eZbierka. 69/1967 Zb. [online]. [cit. 11.2.2017]. Dostupné z WWW: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1967/69/vyhlasene_znenie.html.
- Vládne nariadenie č. 9/1968 Zb. o zriaďovaní odborov národných výborov: In: eZbierka. 9/1968 Zb. [online]. [cit. 11.2.2017]. Dostupné z WWW: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1968/9/vyhlasene_znenie.html.

- Vládné nariadenie č. 136/1971 Zb. o zriaďovaní národných výborov: In: eZbierka. 136/1971 Zb. [online]. [cit. 11.2.2017]. Dostupné z WWW: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1971/136/vyhlasene_znenie.html.
- Zákon Slovenskej národnej rady č. 159/1971 Zb., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o národných výboroch a upravuje pôsobnosť národných výborov na niektorých úsekoch štátnej správy: In: eZbierka. 159/1971 Zb. [online]. [cit. 16.2.2017]. Dostupné z WWW: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1971/159/19860701>.

Citované filmy

Celovečerné filmy:

- Rytier zlatej hviezdy (r. Julij Rajzman, 1950, ZSSR)
- Kamenný kvietok (r. Alexandr Ptuško, 1946, ZSSR/Francúzsko)
- Nad nami svitá (r. Jiří Krejčík, 1952, Československo)
- Bezmenný odev
- Drevená dedina (r. Andrej Lettrich, 1955, Československo)
- Pole neorané (r. Vladimír Bahna, 1953, Československo)
- Marinin osud (r. Viktor Ivčenko, Isaak Šmaruk, 1953, ZSSR)
- Kubánski kozáci (r. Ivan Pyrjev, 1949, ZSSR)
- Môj priateľ Fabian (r. Jiří Weiss, 1953, Československo)
- Mužstvo z našej ulice (r. Alexej Masljukov, 1953, ZSSR)
- Na konci mesta (r. Miroslav Cikán, 1954, Československo)
- Filmové pohádky
- Šidlo (r. Levan Chotivari, Semjon Dolidze, 1954, ZSSR)
- Jánošík (r. Paľo Bielik, 1963, Československo)
- Anna proletárka (r. Karel Steklý, 1952, Československo)
- Zajtra bude neskoro (r. Martin Ťapák, 1972, Československo/ZSSR)
- Vlak do stanice nebo (r. Karel Kachyňa, 1972, Československo)

Krátke filmy:

- Za vyššiu výrobu mlieka
- Pokrokové metódy v odchove prasiat
- Za ďalší rozvoj socialistickej živočíšnej výroby
- K lepším výsledkom v živočíšnej výrobe
- Správnym hnojením k vyšším úrodám
- Ošetrovanie a využitie pôdohospodárskych strojov
- Význam včiel v poľnohospodárstve
- Pestovanie ľanu
- Kukurica na siláž
- Marné práce
- Chov jemnovlnných oviec
- Spracovanie ľanu
- Choroby teliat
- Zalesňovanie
- Zemiakárstvo
- Príprava osiva
- Po cestách našej vlasti
- Svetoví majstri gymnastiky
- Ľahká atletika
- Emil Zátopek
- S kamerou za rekordami

Zoznam použitých skratiek

- MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
- NV, KNV/ONV – Národný výbor, Krajský/Okresný národný výbor
- OV – Okresný výbor
- KS – kultúrne stredisko
- MKS – Miestne kultúrne stredisko
- MsKS – Mestské kultúrne stredisko
- OZ – osvetové zariadenie
- OOD – Okresný osvetový dom
- OOS – Okresné osvetové stredisko
- OB – osvetová beseda
- ZK – závodný klub
- ZDŠ – základná deväťročná škola
- PK – pojazdné kino
- JRD – Jednotné roľnícke družstvo
- ROH – Revolučné odborové hnutie
- NF – Národný front
- KSČ, KSS – Komunistická strana Československa/Slovenska
- ČSM – Československý svaz mládeže
- VPS – Výrobná poľnohospodárska správa
- VOSR – Veľká októbrová socialistická revolúcia
- STMP – Súťaž tvorivosti mládeže a pracujúcich
- ČSSP – Československo-sovietske priateľstvo
- EUT – ľudová umelecká tvorivosť
- ZUČ – záujmová umelecká činnosť
- FK – filmový klub
- AF – amatérsky film
- JP - jednotný plán
- ŠV – štatistický výkaz
- TJ – telovýchovná jednota
- SNP – Slovenské národné povstanie

Zoznam príloh

1. Štatistický výkaz o osvetovom zariadení v Liptovských Kľačanoch z r. 1951

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, referát pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu 1949-1960, inv. č. 60, sign. IV/3-132.6, K5.

2. Správa o kultúrno-osvetovej činnosti v okrese z r. 1955:

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1954-1960, inv. č. 129, sign. Kult/27, K13.

3. Správa ku komplexnému rozboru práce OD v Lipt. Mikuláši za r. 1963:

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 22, sign. Škol./456.6-kult., K4., č. spisu: nesign.

4. Opatrenia pre r. 1964 na úseku kín NV:

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 30, sign. Škol./456.5-kult., K.5, č. spisu: nesign.

5. Jednotný plán kultúrno-výchovnej práce Rady ONV v Lipt. Mikuláši z r. 1967:

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 61, sign. Kult/ 154.21, K.8, č. spisu: nesign.

6. Jednotný plán kultúrno-osvetovej práce Mestského národného výboru z r. 1967:

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 61, sign. Kult/ 154.21, K.8, č. spisu: nesign.

7. Komplexný rozbor činnosti Mestského kultúrneho stredisko v Liptovskom Hrádku z r. 1986 za Kino pod Kriváňom:

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor školstva a kultúry 1960-1990, inv. č. 452, sign. Kult/ 154.21, K.46, č. spisu: nesign.

8. Zoznam audiovizuálnych programov z Minimálneho programu kultúrno-výchovnej činnosti pre r. 1986-1990:

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 413, sign. Kult./154.18, K44, č. spisu: nesign.

9. Prehľad o základni v oblasti amatérskeho filmu (dodatok k Záverečnej správe o Okresnej súťaži amatérskych filmov a videoprogramov) z r. 1986-1989:

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 512, sign. Kult./465.5, K53, č. spisu: nesign.

10. Plagát Filmového klubu Nicolaus v Liptovskom Mikuláši:

In: MV SR, ŠA v Bytči, pob. Liptovský Mikuláš, fond: ONV v LM, odbor kultúry 1960-1990, inv. č. 514, sign. Kult./456.7, K53, č. spisu: nesign.

11. Novinové titulky o premietaní pre lesných robotníkov, Filmovom festivale pracujúcich v zime r. 1979 a o predstavení významného filmu slovenskej kinematografie Tisícročná včela:

In: Nový Liptov, č. 15, 5.4.1964, roč. VI/XIII (S filmom do hôr)

Liptov, č. 4, 24.1.1979, roč. 12/30 (FFP – Zima 1979)

Liptov, č. 6, 8.2.1984, roč. XVII/XXXV (FFP'84, Tisícročná včela)

Obrazové prílohy

Príloha č. 1

Výkaz o osvetových zariadeniach

I. Všeobecné údaje.

- JRD: **556** — nie; ak áno, typ: **nie**; ak nie, je prípravný výbor? **nie**
- Osvetová beseda: **556** — nie; ak áno, má charakter pracovný — poradateľský.
- Školy (odajzte pri typoch ich počet a spolu triedy):
 _____ materská, _____ l. národné a _____ tr., _____ nižšie stredné
 vyššie stredné a _____ tr., iné (odborné a pod.): _____
- Internáty, ústavy, kaviarne a pod.: _____
- Kultúrne historické údaje (významné historické udalosti, rodlisko významnej osobnosti, múzeá, historické archívy a pod.): _____
- Kroje nosia: a) ženy; b) muži; c) vyskytujú sa, ale sa nenosia; d) vôbec niet.

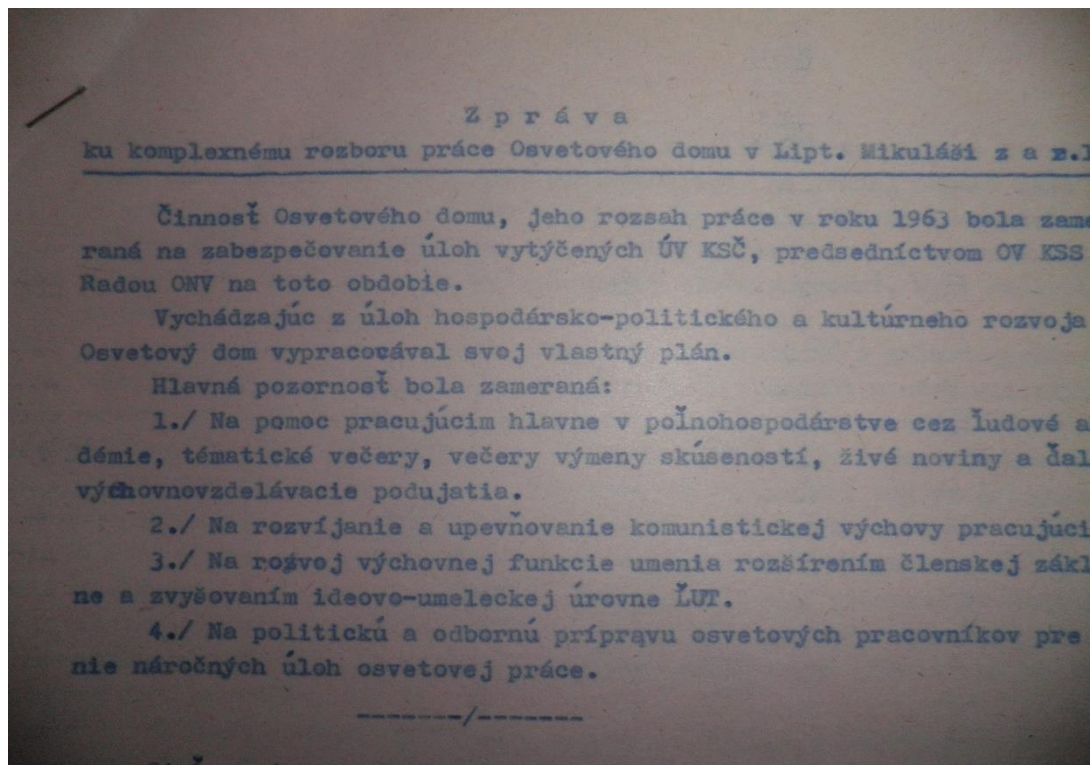
II. Osvetové zariadenie.

- Kultúrny dom: **556** — **nie**; je v prevádzke obce alebo organizácie
- Sály: a) _____ počet sedadiel
 b) _____ počet sedadiel
 c) _____ počet sedadiel
- Iné miestnosti: _____
- Javisko: stále — prenosné; rozmery: _____
- Javiskové zariadenie (popis, množstvo): _____
- Stále kino (kde, v ktorých dňoch premieta, koľko sedadiel): _____
- Pojazdné kino (kde a ako často mesačne premieta): **v hostinci**
v rámci filmovej jari, leta, jesene a zimy.
- Bábkové súpravy (počet bábok, veľkosť figur): _____
- Mankové súpravy (spôsob nadobudnutia, počet figur): _____
- Miestny rozhlas: **556** — **nie** 17. Projektor pre úzky film: **556** — **nie**
- Gramofon (ručný, elektrický): **556** — **nie** 19. Rozhlasový prijímač: **556** — **nie**
- Obežná knižnica: áno — **556** počet sväzkov: **119**
- Iné knižnice (aké, počet sväzkov): _____
- Čítareň: **556** — **nie**; počet vyložených časopisov: _____
- Hudobné nástroje pre _____ členy _____ súbor; využité — nevyužité.
- Diskoteka (aká, kde): **do jedne**
- Miesto pre údaje, ktoré sa do predchádzajúcich rubriek nevnesli: _____

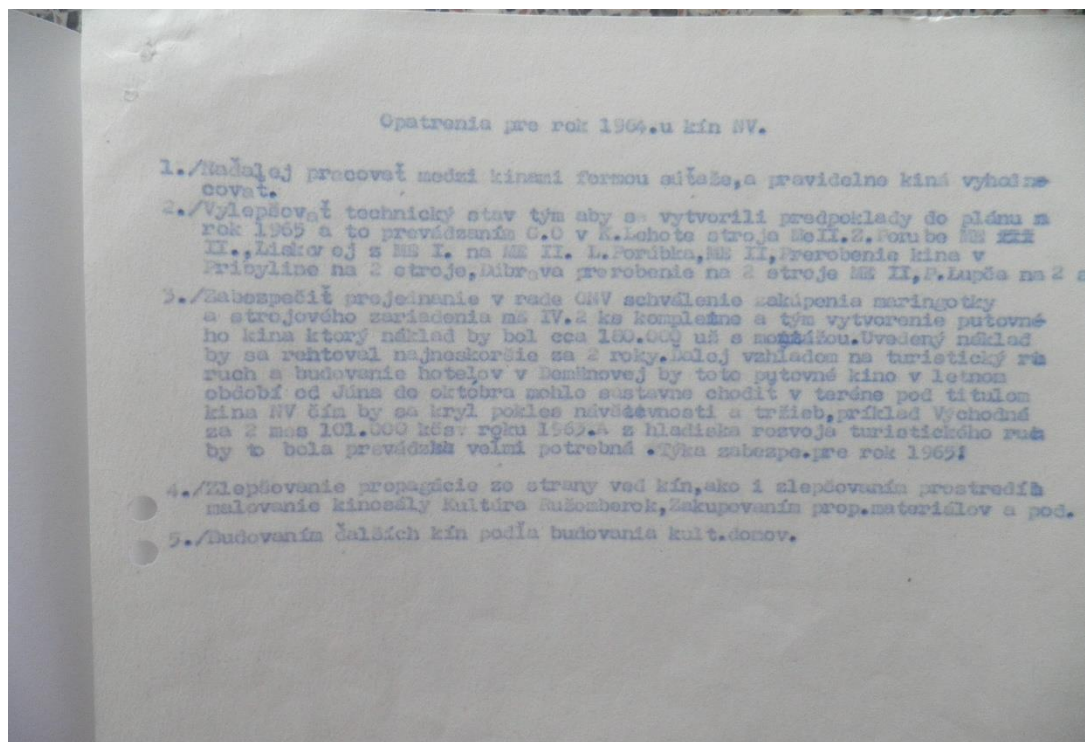
Príloha č. 2

Upravením polroka prevádzkovo	na témy:	
Boj proti vrstve	Význam ovocinár. a včelár.	10/416
Chov ovčiangch (rychlov)	Choroby a škod. ovoc. strom.	7/328
Podobnosť lesa	Ako zvýšiť poľnohosp. výnosy obilnín.	3/117
Filmové nasadenie K. sjasom kol v poľnohosp.	O Malinínovej metóde	2/35
Správa obor dom. stárat	Alkoholizmus a jeho následky na zdraví	1/34
Výstava malin. hnojivá a využitie	Hniezdovo-stvorcová výsacha zemí akov.	3/85
Ako využiť dom. stárat	Maštalný hnoj	1/22
Význam chovu oviec	Vzdušný odchov teliat	2/2
Atom v službách vojny a mieru	Význam lesov	4/117
Úprava lúk a paštenkov	Význam včasnej a správnej podkŕmky.	1/55
Ako zvýšiť živočišnú výrobu.	Kosenie a sušenie krmovín	1/21
Príprava jar. poľnohosp. práce.	Sušenie a zber krmovín v správnom čase	2/67
Zalesňovanie		
Čitateľ znamená počet predčívnikov, menovať počet účastníkov.		
Krúžky a filmy: Od 2. polovice januára t. r. bola prevádzaná akcia "Film poľnohospodárom". Akcia bola prevedená v piatich dedinských štátnych kinách, ate: Part. Lupča, Sobrovec, Závažná Poruba, Suročany, Ábreva a v kine 1. mája v meste. Na obotoch bola akcia uobro zastavovaná a 6 filmov v týchto obotiah viaclo asi 2.500 poľnohospodárov.		
V kine 1. mája bola návšteva veľmi slabá a to hlavne preto, že akcia premietania filmov boli pozastavené na plagiatoch a organizácia návštevy sa ro- bila na dva rozdelené termíny. Na termín opýlen napísaný na plagiatoch ki- neoperator nebol pripravený a v 10 malá hrotka združencov z SPS sa rozší- ratom to už tále ľahšie. Na druhý strane nasa správa JRD s Lpt. M'kulidže najavila združencov a tieto filmy: keď premietanie bolo zastaveno.		

Príloha č. 3

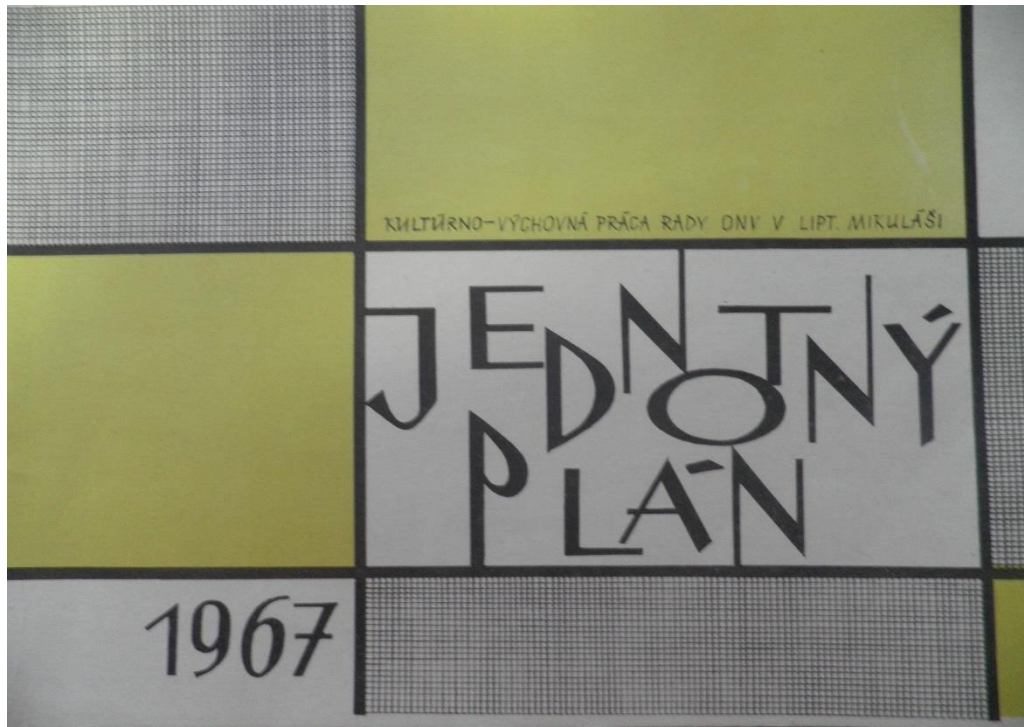

Príloha č. 4

Príloha č. 5

Príloha č. 6

5.	Nasled lesov - propagácia významu lesov	Lesný závod	II.	
9.	Premietanie filmov na pracoviskách pre robotníkov	Lesný závod	II.	
10.	Súťaže zručnosti lesných robotníkov v ťažbe, prepilovaní a nakladaní dreva, športové hry	Lesný závod	III.	IZ
11.	3 širokouhlé filmy, premietanie v prírode	Kino Poď Krivácom	II.	MaNY
12.	3 širokouhlé filmy, premietanie v prírode	"	III.	MaTV
13.	4 filmy pre školy	"	I.-IV.	
14.	Príprava kultúrno-telovýchovnej akadémie	SVŠ	II.	
15.	Beseda so spisovateľom	SVŠ	I.	
16.	Výstava kníh	SVŠ	I.	
17.	Ľudová akadémia pre rodičov. Základné problémy psychológie, pedagogiky a filozofie a cieľom sledovať výchovné pôsobenie rodičov, najmä v oľáskoch sved...	SVŠ	I.-III.	

Príloha č. 9

Prehľad o zložení v oblasti amatérskych filmov a o počte filmov na okresných a krajských súťažiach v rokoch 1986, 1987, 1988, 1989 /odštatok k štvorročnej správe o Okresnej súťaži amatérskych filmov a videoprogramov/

Filmové kluby	p o č e t č l e n o v			
	1986	1987	1988	1989
Filmový klub Nicolauš pri VVPS ČSRP L. Mikuláš	13	14	10	11
Filmový krúžok pri SOU stavebnom L.M.	6	-	-	-
Filmový klub pri MVL Rušomerok	5	5	5	4
Filmový klub pri SGP SUPRA n.p. Rušomerok	5	5	3	3
Štúdio filmových amat. pri SK ROH Tešla K.P. L. Hrádek	45	39	16	17
Filmový krúžok pri JRD Kvačany			3	3
Filmová skupina združená J. T. Orškom v L. Trnovec - oficiálne nevidovaná			6	6
	74	63	44	44

Okresná súťaž amatérskych filmov a videoprogramov				
	1986	1987	1988	1989
15 súť.filmov	17	20	15	

Krajská súťaž amatérskych filmov a videoprogramov				
	1986	1987	1988	1989
celkový počet filmov	35	41	34	30
z 13 okresov stredokrajia	8	11	12	9
následne okresu L.M.	2	5	7	4

Kvalita filmov na tohoročnej okresnej súťaži mala vyrovnanú úroveň, filmy, ktoré získali ocenenie mali vyššiu úroveň ako v predchádzajúcich rokoch. Najväčším problémom, ktorý tvorbu filmových amatérov negatívne ovplyvňuje je nedostatok atómov a neprístupnosť filmovej techniky a s ňou viac zodpovedajúce finančné náklady spojené s vytvorením filmového diela. Ako príklad uvádzame sumu finančných prostriedkov vynaložených na nakrútenie filmu "Prvovýstup"/autor M. f. klubu Nicolauš pri VVPS ČSRP - film stál 14.000,- Kčs, trval

Príloha č. 11

... predstavením sa v tejto predajni jedného z hlavných zdrojov ...

S filmom do hôr

Prehľad agrióni zahájili Mesiac lesov ...

nou zástavou

FPP'84

ZIMA 1984

Tisícročná včela

... včela ...

... včela ...

FPP - ZIMA 1979

V dňoch 1. až 8. februára 1979 ...

ZDRAVOTNÍCKY SEMINÁR

OKRESNÉ OSVETOVÉ STREDISKO
DOM KULTÚRY ROH - KLUB MLÁDEŽE
M. - KLUB pri MES TSKOM KULTÚRNOM STREDISKU
V LIPTOVSKOM MIKULÁŠI

Vás pozývajú na populárno vzdelávacie podujatie pod
názvom

POZNÁTE NICOLAUS ?

Menovaný klub si v tomto roku pripomína už 10. výročie svojho vzniku. To bolo ešte v Bratislave pri S a STEPS kluboch strojníckej fakulty. No a keď v roku 1983 zakladajúci členovia dovtedajšieho KAF-u / krúžku amatérskeho filmu / prišli zo štúdií v Prešporiku späť do župy Liptovskej, našli strechu nad hlavou, alebo ak chcete "aponsoru" vo VVTŠ ČSSP v Liptovskom Mikuláši a prijali i nový názov - ama film NICOLAUS. Tu pôsobí dodnes a pre tých, čo ich ešte nepoznajú, ale i pre tých čo ich poznajú, pripravili na 4. októbra 1989 o 17.00 hod. v bábkovej sále Domu kultúry ROH v Liptovskom Mikuláši prierez tvorbou svojich hraných filmov, podľa nich vraj hurovných.

PONÚKAJÚ SUPER 8mm FILMY:

1. U ZUBÁRA / 6m. / - O tom, že návšteva u zubára nemusí byť vždy bolestivá. A ak, tak nielen pre pacienta.
2. 3x s P.U. / 6:20 min. / - Prvý slovenský amatérsky horor v NICOLAUS-áckom podaní.
3. POKER / 8:50 min. / - Nebojte sa, nejde o kartárov. Ide o štyri príbehy, ktoré sa možno kdesi stali.
4. ZOPÁR z OBP / 3:20 / - Školenie bezpečnosti práce zobrali NICOLAUS-áci tiež po svojom...
5. PRVÝ VÝSTUP / 23:40 min. / - O tom, že i na Slovensku, ba dokonca v Liptove je možné uskutočniť svetový horolezecký výstup.
6. METAMORFÓZY SLOVENSKEHO ZBOJNÍCTVA / predlž rok 2000 / - Tu vysvetlenia netreba. Nadpis hovorí za všetko.
7. TAJUPLNÁ VÍLA - Je záver samozrejme rekapitulácia v podobe NICOLAUS-áckej filmovej kroniky

A k tomu rozprávacie o tom, ako to všetko vzniklo a vzniká, čo k tomu treba, čo sa pri tom zažije a vôbec o všetkom okolo amatérskeho filmu, čo Vás bude zaujímať.

Motto ama filmu : " VY NÁS EŠTE NEPOZNÁTE, ALE AŽ NÁS SPOZNÁTE... "

Názov

Práca s filmom ako nástrojom osvetvy v 40. – 80. rokoch 20. storočia v okrese Liptovský Mikuláš

Autor

Denisa Jašová

Katedra

Katedra divadelných a filmových štúdií

Vedúci práce

doc. Mgr. Zdeněk Hudec, Ph.D.

Abstrakt

Predkladaná práca sa venuje dejinám osvetovej práce s filmom v okrese Liptovský Mikuláš v období existencie ONV. Cieľom práce je základne heuristického výskumu vo fonde ONV – IV. referátu, neskôr odboru kultúry a syntézy pramenných dát získaných z plánov osvetovej činnosti a doplnkového archívneho materiálu, postihnúť historický vývoj foriem osvetovej práce s filmom v období socializmu v danom regióne. Práca metodicky vychádza z tradičnej náuky o prameňoch a postupuje podľa historickej metódy so zameraním na písomné pramene 20. storočia. Zistené výsledky výskumu sú rozdelené do období rokov 1949-1960, 1960-1975 a 1975-1989 a postihujú jednak osvetovú činnosť spojenú s premietaním filmu, ktorú predstavujú najmä prehliadky krátkych poľnohospodárskych filmov, vzdelávacie podujatia spojené s premietaním krátkych a celovečerných filmov na dedinách, a jednak voľnočasovú a záujmovú umeleckú činnosť v odbore amatérskej filmovej tvorby. Najproduktívnejším obdobím na základe výsledkov výskumu je obdobie r. 1955-1970.

Kľúčové slová

filmová osveta, okresné národné výbory, socialistická kultúra, nefilmové pramene, Liptovský Mikuláš

Title

Film as a public education tool throughout 1940s to 1980s in the district of Liptovský Mikuláš

Author

Denisa Jašová

Department

The Department of Theatre and Film Studies

Supervisor

doc. Mgr. Zdeněk Hudec, Ph.D.

Abstract

Presented thesis is devoted to the history of the film public education and free time activities with film in the film amateur clubs in the district of Liptovský Mikuláš in the period of active operation of District National Committees in Czechoslovakia. The aim of the thesis is to capture historical development of kinds of film public education in the period of socialism in the region on the basis of heuristic research in the archive file of District National Committee in Liptovský Mikuláš and of synthesis of archival sources information from the plans of public education and supplementary archival sources. The research process is based on the traditional archival research with historical written sources of the 20th century.

The results of the research are divided into three periods: 1949-1960, 1960-1975 and 1975-1989, with the period of 1955-1970 proved the most productive in the case of illustration of socialist cultural practise in the field of film, introducing various kinds of activities like agricultural film festivals, educational events with film etc.

Keywords

film public education, District National Committees, socialist culture, non-film sources, Liptovský Mikuláš